

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:
MARKÓ BÉLA
(1989. december – 2005.)
GÁLFALVI GYÖRGY
(2005. december – 2007.)

Főszerkesztő:	KOVÁCS ANDRÁS FERENC (vers)
Szerkesztők:	DEMÉNY PÉTER (esszé)
	LÁNG ZSOLT (kritika)
	SZABÓ RÓBERT CSABA (honlap)
	VIDA GÁBOR (próza)
Tördelőszerkesztő:	MOLNÁR ROZÁLIA
Korrektor:	SZÓCS KATALIN
Tipográfia:	BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT
	IRSAI ZSOLT

TARTALOM

VISKY ANDRÁS:

Caravaggio elkészíti az elveszett képek leltárát (Versciklus) ■ 5

SZILÁGYI JÚLIA:

A határ (Önéletírás, részlet) ■ 9

BALÁZS TIBOR:

Az Ependymoma-légió; Aki háromszor légiós; Ágacska
(Versek) ■ 13

FERENCZ IMRE:

Szüleim; Évszakok; Fonák; Áldozat; Faló (Versek) ■ 20

KISS-PÁL KLÁRA:

félelem és reszketés; kollégium; talán; szint alatt (Versek) ■ 24

MAGYARY ÁGNES:

Egy csepp világegyetem (Regényrészlet) ■ 28

ÁFRA JÁNOS:

Gyászmunka; Az után előtt; Még mindig (Versek) ■ 41

KÁNTOR K. ZSOLT:

A keserű feketét; Forduló világ (Versek) ■ 43

MÁRTON EVELIN:

Hója-kert (Regényrészlet) ■ 45

DANKULY CSABA:

Központ; Csöpp; Ütés; Szórdög; Baba-horror; Kinézve
(Versek) ■ 54

SZABÓ R. ÁDÁM:

Mindenki jól van (?) (Novella) ■ 59

HORVÁTH ELŐD BENJÁMIN:

Amíg tenger lesz; Hársfa utca; Felőlem jövel (Versek) ■ 67

FÓRUM

KORPA TAMÁS:

„Verskatedrális”, kompozíció, kötetépítés –
A láz enciklopédiájáról ■ 71

SÉTATÉR

ZOLTÁN GÁBOR:

Bolond ragyogás ■ 93

NÉZŐTÉR

CSUTAK GABRIELLA:

Ha elszabadul a Hamlet-gépezet (Thomas Ostermeier
Hamlet) ■ 103

KÖNYVHUZAM

LÁNG ZSOLT:

Emlős-viselkedéstanok (Potozky László: *Nappá lett lámpafény*;
Váradi B. László: *Emlős-viselkedéstanai jegyzetek*) ■ 106

TALÁLT VERS

SÁRKÖZI GYÖRGY:

Higgy a csodában! ■ 111

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek /
szemle / Látó-repertórium

CARAVAGGIO ELKÉSZÍTI AZ ELVESZETT KÉPEK LELTÁRÁT

Robert Woodruffnak

1.

Virágváza virágokkal, de valójában csak a harmatcseppek
jégfehér fénye.
Elveszett.

2.

Fiú, nem az, egy másik, szép ajkú ez is, buja körtét hámoz.
Elveszett.

3.

Francesco Maria Del Monte, portré. Teljes nevén: Francesco Maria
Bourbon Del Monte Santa Maria. Tudós, az aranycsinálás megszállottja,
bíboros. Egy hitetlen pap, olykor viszont kifejezetten ember.
Erekcióbőjt: ezt a szót tőle tanultam.
Elveszett.

4.

Lány lanttal. Ki ez a lány? És a lant? Léna? Nem, dehogy. Giuditta,
talán.
Mindegy, elveszett.

5.

Egy fogadás, portré. A szállás fejében. Elveszett. Túlfizettem.
Elveszett, nem baj.

6.

A bűnbánó Mária Magdaléna, egy másik, menekülés közben festettem,
már mint gyilkos, gyilkos és halálra ítélt, modell nélkül. Nem Léna, azt
nem lehet még egyszer. Az a pillanat, amikor visszanyeri a szüzességét,

és a lélek minden fényével szétterül az arcán: ezt csak Léna tudta, senki más. Nem értették, észre sem vették. Elveszett.

7.

Egy feltámadt Krisztus, az országúton csatangol, egyedül, szomorúan; egy csont-és-bőr kutya vagy más kóbor állat, tébolyodott herceg, felismerhetetlen. Elveszett. Egyetlen feltámadás, amit festettem. Elveszett, tudhattam volna.

8.

Az égi szerelem legyőzi a földi szerelmet. Nem emlékszem, kinek festettem. Scipione Borghese? Elveszett. Másfelől meg a francokat győzi le az égi szerelem a földi szerelmet. Az égi szerelmet csak a tiltott szerelemben tapasztaltam meg, semmi másban. Eltűnni egy másikban, vakon, fejvesztve, és nem térni vissza soha többet. De aztán vissza-

térsz,

és véged van. Nem nyersz bocsánatot. Az égi szerelem, na igen, nem győz le semmit. Én mindenesetre megpróbáltam. Elveszett.

9.

Szent Máté és az Angyal, San Luigi dei Francesi, Contarelli-kápolna. Nem elfelejteni. Fölhelyezték az oltárra, leleplezték, sok tömjénnel felszentelték, majd harmadnapon levették. Egy nagy Szent Máté, unott gyermekangyal diktálja neki az Írást. Lebombázták.

A legboldogabb vászon, amit valaha ecsettel megérintettem.

San Matteo e Angelo. Koszos lábú, prosztó fejű, írástudatlan paraszt. Sötét pincébe zárták, harmadnapon. Nagy félreértés...!

Azután meg lebombázták, Berlinben, a Kaiser-Friedrich Múzeummal együtt. Berlint 363 bombatámadás érte, sokáig tartott, míg végre eltalálták az én Szent Mátémat. Így céloznak ezek. És eltalálták az angyal is. Valami fekete-fehér másolat maradt a festményről: fekete-fehér...! Csoda! Maga a tökély. Elképzelni is gyönyörűség. Tudtam, tudtam, tudtam. Mindig is tudtam, hogy van fekete és fehér, és hogy van fekete-fehér. Tudtam, hogy csak fekete és fehér van, a többi a fény mocska, és nem számít. Tudtam, tudtam, tudtam, hogy a fény fekete-fehér. Fény-kép lett, végre. Akik énutánam jönnek, a fekete-fehér

festői, a formák elszánt elhagyói, bizony erősebbek nálam. Nem vagyok méltó, hogy sarujuk szíját megoldjam. Én olajjal kereszteltem, ők
tűzzel.

Elveszett.

10.

Egy Phyllis, szédületes. Fillide Melandroni, a drága perdita. Soha nem tartott vissza magából semmit, mint a legnagyobb szentek. Kaiser-Friedrich Múzeum, Berlin, lebombázták.

Elveszett.

11.

Krisztus az Olajfák hegyén. Berlin, lebombázták. Berlin, Berlin...!

Elveszett.

12.

Szent Péter keresztre feszítése, első változat. Elveszett. Még keresik, de nem találják.

Jobb, ha nem.

13.

Alof de Wignacourt, a Szent János lovagok 54. nagymestere, páncélzat nélkül, teljes ornátusban, valami trónszéken ülve. Málta, Lavaletta. Felbaszódott, amikor készen látta. Mintha meztelen lennék, bazmeg, ordította az arcomba. Ezt értem, in concreto, felbaszódás alatt. Igaza volt.

Elveszett.

14.

Szent Jeromos, a második változat, egyedül, a koponyával. Az oroszánt, akinek Jeromos kihúzta a lábából a tövist, és aki hálából hűséges szolgája lett, elhagytam. A koponya a képen Jeromos fejének a
tökéletes

mása. Nem vette észre senki.

Elveszett.

15.

Szent Jeromos, a harmadik, könyvet ír. Miért festettem ennyi Szent Jeromost? A saját meztelen fejcsontja ez is, önsimétlés, nem bírtam elszakadni. Abból jönnek a fekete szavak, a koponyából. Jeromos papírra veti a halált, talán.

Elveszett.

16.

Egy semmitmondó portré, VIII. Kelemen pápa. Nem bocsátott meg. Menekülnöm kellett, a végnek végéig. Nincs bocsánat. Ha meg van, már késő. Tehát nincs. Semmi viszolygás, gyáva kép, Kelemen pápa.

Elveszett.

17.

Dávid, félalak. Cecco? Semmi nem jut az eszembe róla. Hol vagy,
Cecco?

Elveszett.

18.

Fiatalférfi, narancsvirág-füzérrel. Nocsak! Vajon a derekán? Nem emlékszem. Ugyan ki lehetett ez a formás fenékű fiú?

Elveszett.

19.

Szent András keresztre feszítése. Az andráskereszt, igen, emlékszem. Mindenki andráskereszt. András, valamennyi. Néma X. A faácsolat

látzott, pedig megfestettem, nem lehet másként: úgy vittem fel rá az újabb réteget, Andrást. Az ember mint az elhúzódozó Isten-kísérlet mártírja; valami ilyesmi, azt hiszem.

Elveszett.

A HATÁR

ÖNÉLETÍRÁS, RÉSZLET

Bertus néni (református) és Leontin bácsi (görög katolikus) háza a határ. Ők kúriának nevezik. A falusiak konáknak, ez a román neve a kúriának. Mi a nyári konyhában húzódunk meg. És várunk. Várjuk azt a májushoz méltatlan éjszakát, amikor elindulhatunk és eltűnhetünk a havas esőben, nem pedig egy távoli kémény füstjében, és elkerülhetjük előbb a magyar, aztán a román határőrséget, amelyik átadna a Gestapónak, ha elkapnak. De hátha nem kapnak el? Anyám nővére, Ilon éppen kitárná az ablakot – négyen alszunk matracokon, a kis nyári konyha padlóján –, de hirtelen hátralép, betámasztja az ablakot, férjére, a katonaszökevényre, megmen-tőnkre, Bertus néni öccsére néz, és azt mondja, hogy katonák jönnek. Dezső kiles a függöny mögül: „Határvadászok. Erősítés.” A katonák előtt lovagol a főhadnagy.

Arról a délelőtről egy fontos emlékem maradt: süt a nap, főhadnagy úr magas és szőke, ügyes kis bajusza van, megkérdezi, hol van az apukám, a fronton, felelem, ő bólint, megsimogatja a fejemet, és felültet arra a szép, szürke lovára. Nevettem és féltem, pedig a főhadnagy úr igazán kedves volt hozzám, és még kedvesebb anyuhoz. Aztán a vacsorára emlékszem. Ragyo-gott az asztal, és persze finom volt minden, ami az asztalra került. (Zöld szemével, fekete hajával, izmos termetével, pompás fogsorával Leontin bácsi képzeletemben hasonlított Bagirára, akiről Nelli néném olvasott föl *A dzsungel könyvéből*.) Ő és a főhadnagy úr vadászatról beszélgettek, én sajnáltam a lelőtt állatokat, a vendég dicsérte a szilvapálinkát, aztán az őz-pecsenyét, a gombamártást, a rétest, a bort, amit a házigazda sűrűn töltö-getett a talpas pohárba. Többre nem emlékszem. Gyorsan ágyba dugtak.

Nem tudtam, hogy mindenki fél. Leontin bácsi is félt, pedig a vacsora alatt olyan jókedvűnek látszott, nagyokat nevettek a főhadnagy úrral, „pro-sit! prosit!”. De hát hozzá szállásolták be az osztagot, s ő ugyan a katonák-tól se sajnálta a pálinkát, persze nem a legfinomabból, de kaptak bőven, hadd aludjanak jól... Hanem miután a vendég visszavonult, nem titkolta többé nyugtalanságát: ebben a helyzetben kétséges, hogy vállalhatja-e a koc-kázatot. „A háborút elvesztettük, Gizike drága, aztán majd ne felejtse el,

hogy mit vállalok értetek, és te is segíts, ha én kerülök bajba...” – mondta volt az agyafűrt jogász, a harmincas évek politikai rendőrségének főnöke Kolozsváron, amikor még csak megmentésünk tervéről volt szó. A szökevényről. Pop Leontin birtokát a Feleken kettészelte a bécsi döntés. De most neki kellett döntenie. Kinézett az éjszakába, a derűs nap után havas eső esett, – épp ez a mi szerencsénk – mondta anyám a kétségbeesés elszántságával –, a sötétség és ez az idő elrejt minket. És ekkor következett az az évtizedekig emlegetett nagy száma Bertus néniének (akivel Leontin bácsi Bécsben ismerkedett meg egy spiritiszta szeánszon): transzba esett. Lehunyt szemmel, vonagló testtel, kinyújtott kezei reszketnek, apósa túlvilági üzenetét adja át suttogó hangon az apja emlékét rajongással őrző férjének: „Leontin! Drága fiam! Mentsd az ártatlanokat... az ártatlanokat!”

Ezekről a döntő részletekről, az életet a haláltól elválasztó határról mi, gyerekek, az ötéves Márta, a hároméves Anikó, Mira – az anyja hasában – és én, a nagylány, aki tovább járnék iskolába, első elemibe, ha hagynának, semmit sem tudunk. Csak caplatunk dideregve a sárban – „nincs köhögés, nincs tüsszögés! Egy hangot se!” –, ki-ki az anyja kezét markolássza, nem tudjuk, hova megyünk, és nem tudjuk, miért.

A miért nagy szó. Miért kellett kibújni a puha ágyból éjnek idején? Kifelé a barátságos bútorok, kedves játékok, meghitt szagok, a csalóka biztonság csalóka öbléből! Még Lencsi baba is otthon maradhatott, csak mi nem, itt botladozunk a határon, az éjszakában, mert csak határ van, éjszaka van, az otthon már nincs sehol. A seholban vagyunk. Az otthon csak egy szó lett, de nem mondhatjuk ki, mert nem beszélhetünk egy szót se, ezért nem jelent már semmit a miért sem. Irénke, a Tata, Vilma nagymama, Ruki és Évike a téglagyárban. Sose láttam téglagyárat. Már nem is fogok. Gyorsan lebontották, ipari létesítmény került a helyébe, nem emlékmű, tizenhatezer kolozsvári lakosnak nem maradt nyoma utolsó lakhelyén a világban. Felejtjük el. Az akkori téglagyár is ipari létesítmény volt, a halálgyár előcsarnoka. Éjszaka van, talán most indul az első transzport. Vagy a második?

Nem vagyunk rajta. A határon vagyunk. Nem tudom, mit jelent a határ, és azt sem, hogy mit jelent a téglagyár, ahol nem vagyunk. Azt meg éppen nem, hogy mégsem csak szavak: elválasztják a helyet az időtől, a mi életünket az ő haláluktól. Persze, mindez majdani tudások közé kerül. A felnőttek emlékeinek visszhangja.

Az én tudásom a határon annyi, hogy elől battyog óvatosan körül-körültekintve erdőn-mezőn Pável, Leontin bécsi bérese, az idegenvezetőnk, mert most már a határon, az itt és az ott határán, mi idegenek vagyunk,

Bözsi néném lépeget mögöttem a nagy hasával, kézen vezetve Mártukát, akit aztán átvesz az apja, s a kislány esőáztatta sapkája alatt a fürtös fej máris az apa vállára billen, talán el is aludt. Mögöttem szuszog Helén kövéren, húzza maga után Anikót. Anyu és én zárjuk a sort.

Elég sok érem csillogott annak a szürkülő bajuszú úrnak a vállára vetett zubbonyán, amelyet a pizsamája fölött viselt. Haragosan nézett ránk. Egy szót sem értettem abból, amit kiabált, amikor székét hátrarúgva, felpattant az íróasztala mellől, és hosszú lépteit visszhangozta az iroda padlója. Mégis éreztem, mi a baj, amikor öklével többször is az asztalra csapott: eleinte kettőnkéről volt szó – anyámról és rólam –, és erre betódul *unu, doi, trei, patru, cinci, șase, șapte!* Jól látja. Heten vagyunk itt, uram, heten, és mind a heten élni akarunk. Egyszerre, mintegy vezényszóra, a dühös szavakat megadó mozdulatok követik: előbb a nagybátyám órája, karikagyűrűje kerül a hivatali asztalra, aztán az asszonyok mozdulnak kapkodva: kinek mije van, nyaklánc, fülbevaló, köves gyűrű, karkötő és megint csak az örök hűséget ígérő karikagyűrűk. Már csak a legfőbb érték marad, ha ugyan marad, a pusztá élet.

Közben a hátsó ajtón halkán belépett tarka köntösben egy szép, majdnem fiatal asszony, simogató mozdulattal tette felékszerezett kezét az ura vállára, valamit súgott neki, s közben ragyogó fekete szemét le nem vette rólunk. Ő nem haragszik ránk – gondoltam hálásan.

Valahogy lebukdácsoltunk a határőrség parancsnoki épületének lépcsőin, egy cingár, borotvát még nem látott arcú kiskatona kísért, válláról puska lógott. Elindultunk a másik határ felé. Ott magunkra hagyott, mutatta, hogy merre menjünk. Át a patakon. A kutyák ugattak. A falu ébredezett. Hajnalodott, életemben először látok hajnali eget. Beértünk Újtordára.

Ha nincs egyenruhában a váratlanul belépő férfi, nem gondoltam volna, hogy német katona. Olyan volt, mint a többi ember. Apu korabelinek látszott, de szőkés haja ritkult már, és őszült. Nem hasonlított azokra az elegáns német katonákra, akiket előbb filmen, aztán már Kolozsvár utcáin is láttam. Testesebb volt, másképp mozgott, és másképp nézett ránk, ahogy ott ültünk a falusi ház kemencepadkján sorban. Három zilált, sáros cipőjű, városi öltözetű asszony, mindegyiknek egy-egy gyermek az ölében. Félrenézett. Valahogy értekezett a román gazdával, aki ránk muto-gatva Kolozsvárt emlegette, közben odakint a teherautóra felvillázták a szénát, a német kiment, és hallottuk, ahogy felberreg a motor. Aztán csend lett. – És most jönnek, és elvisznek minket – a nagynéném szava kérdés volt-e vagy állítás, még most sem tudom, hetven év után.

Telt az idő. És nem jött értünk senki. Ilyen is van? Bánthatna, és nem teszi? Ezt is jóval később kérdezem.

A másik meglepetés már Tordán ért. – Hallom, hogy még két asszony jön gyerekkel! De tartják-e a szombatot? Böjtölnek hosszúnapkor? Érdemes magukat megmenteni?

A mikve gondnoka kiabál, hadonászik, és pattogó hangon kérdez. Anyám is kiabál, anyám is kérdez: – Maga azt hiszi, hogy jó zsidó? Ha sor kerül magukra is, és menekülniük kell? Menteni a gyerekeket? És így fogadják a hitsorsosok, mit fog szólni?

Érzem, hogy elered a könnyem, pedig nem sírtam egész úton eddig, szót fogadtam, hallgattam. És most, éppen most, mintha tegnap késő estétől a mai kora reggelig elértem volna majdnem nyolcéves erőm határáig. Talán már nem is vagyok egészen gyerek?

– Ne lármázzanak! Az az épület ott, szemben, a csendőrség! Értik? – Házigazdánk, a mikve ura most már halkán beszélt, belökött egy ajtót, mentünk utána, a fülke falain salétromfoltok, a kádon keresztbe fektetett három deszkára lassan csöpög a víz. – Adjanak pénzt, hozok takarókat. A takaróknak nem volt takarószaga. A pénznek sincs szaga – mondják a felnőttek. A fülke kőpadlóján is deszkák hevernek, rajtuk foltos matracok. Anyu betakar a kabátjával.

Már alszom is. Arra ébredek, hogy borzasztó nagy, fekete bogarakat söpör le anyu az arcomról. Visítok. Ezeket hívják svábbogárnak? Vagy rossz álom az egész? – Ne félj! – mondja –, itt vagyok, vigyázok. – A másik fülke nagyobb. Benézek. Két kádon elhelyezett deszkákon Márta és Anikó alszik. Az anyák ülve, a nedves falhoz támaszkodnak mellettük. Ők is vigyáznak.

Nem tudtuk, hogy valahol, tőlünk egyre messzebb, viszik a vagonok a nyolcvanhat éves Tatát, Évikét, Irénkét, Rukit. Költő barátom, Szilágyi Domokos, aki majd öngyilkos lesz, elege volt ebből a századból, nem ezt élte át, csak éppen átérezte, és megírta a hatvanas években:

*Sínek hasítanak sívítva országok vérző húsába
mint fába a fűrész
vonító vonatok vonszolják vérző testemet
vérző testünket
országok vérző testén át
nyolc ló vagy negyvennyolc ember
vagy százötven deportált*

AZ EPENDYMOMA-LÉGIÓ

– Andreas, hol vagy, hova indulsz,
merre mész, Fiam, Andreas?
Előre a Borostyánúton?
A Via Romanán megállsz?
Merre vetődsz, édes Fiam,
hová csapódsz, milyen szavak
űznek el a Mithras-szentélytől?
Ülj le, hogy meghallgassalak.

Andreas, hallgatnak a vértől
lucskosra mázolt égiek,
ne higgy, Fiam, a hívásuknak,
mert istenek itt nincsenek!
Nincs itt isten, Fiam, egy szál sem,
egy sem tévedt ide e tájra,
imára, bacchanáliára,
Jupiterre mondom, ne tudd,
merre fészkelnek, merre égnek,
hol várják őket a szirének,
hol égnek ki, mely kikötőben,
Bacchus kis offshor kocsmájában,
ahol *in vino veritas* van?!

Édesanyád vagyok, én mondom:
– Hagyd a batyud, ne köss te kardot,
minek a lándzsa és a vért,
ha én halok meg tőlük, mért?!
Miért szegődnél légiósnak,
Fiam, csak mert hallod, azért,
hogy írva van, írva vagyon
apokrif testámentumokban,
hogy tizenhárman Aradon?

– Édesapád vagyok, én kérlek,
amit a vátesz írt, ne légyen
szent az a szó, ma semmiképpen,
azt írja ő, hogy dörg az ágyú,
dörgött Vízakna s Déva közt,
elveszett transzszilvániákban
egy ágyú égbe költözött.
Mit kajtatsz e sorok mögött?

Hajnalodik most Aquincumban,
zöld a liget, az inged szárad,
hurbolja azt vagy 20 évszázad,
mert az kell majd mindenkinek,
harminc ezüstért veszik meg.

– Andreas, Te most hova készülsz,
siheder vagy még, kiskamasz,
Anyád vagyok, velem maradsz,
és eljátszhatsz majd a lugasban,
itt a gyerek siserehad
és ott majd én is játszom véled,
bújócskát, te azt kedveled,
és én hoppszlá, meg is talállak,
és felmutatlak a világnak!
Nem kell hozzá ács és kereszt,
a világ úgyis megtanulja,
és fel is mondja a neved!

– Apai szavam el ne vesd,
Andreas, ne menj el, ne tedd!
Ne menj tizenkét évesen,
milyen város az, milyen ország,
milyen menny az, vagy épp pokol?
Milyen égi lugas vagy kráter,
ahová szól a behívód?
Pannon földről mely égi rónán
vonulsz, legkisebb légiós?

Mi a neve az elmúlásnak,
mit neked MR-en találtak?
Hová téged besoroznának,
mi a neve a dicshalálnak?

E-pen-dy-mo-ma, E-pen-dy-mo-ma,
milyen szép szó, és hogy ragyog ma!
Lüktet, és magával sodorna,
E-pen-dy-mo-ma, E-pen-dy-mo-ma,
mintha római szabadjáték,
mintha kis kópé-játszma volna.

Bájos, kis mennyei végjáték,
tizenkét éves gyerekeknek,
kiket jó Bacchus kocsmájában
megrészegült istenek szeretnek.

Holt nyelven életedért szólva:
Ependymoma, Ependymoma!
Nem mész, Andreas, oda nem mész,
Apád vagyok, és nem engedlek,
szentnek se mész, se eretneknek!

AKI HÁROMSZOR LÉGIÓS

Krisztus után 89-ben
állok a légiós menetben,
itt állok, éppen felavatnak
világhódító árnyalaknak.

Római katona leszek
– súgják halkán az istenek –,
és lések aquincumi polgár,
kivel a Birodalom jól jár,
erőm ifjonti, és kegyetlen

szűkül egy római isten
bennem – ha egy percig is félek,
gyűlnek körém az istenségek –,

mert Krisztus nincs,
Krisztus még nincs itt,
se fénynyalábként,
se úgy, mint vakhit,
az aquincumi szertartáson,
ahol Domitianust látom,
ő itt az isten, ő a császár,
kiért az ódára varrt szájzár.

Császár, lettlégyek katonád,
a 6000 közül az egyik,
és *nevünk légió legyen,*
és *ott essem el én*
a harc mezején,
Segesváron vagy Doberdónál,
a Don-kanyarban vagy Temesváron
1989-ben,
a vég felé a történelemben,
épp halált porciónak ottan,
magyaroknak és románoknak,
 lehetsz szász is, szerb vagy roma,
 lehetsz holt lelkek pásztora,
 lehetsz bármi – – –

s bárki lehettél,
csend vala ott és hó és halál – meg tél,
89-ben Domitianus
légiójában még nem tudám,
hogy 1900 év után
úgy állok majdan Aquincumban,
Temesvárról elszalajtottan,
menekültként én, római,
ki szólni mert, szólni,

és itt állok 89-ben,
Atyaúristen, de melyikben?!
Most szétdobálom kardom, tógám,
s a pergament... ezt bízátok rám?

Melyik 89 ez? Most avatnak
katonává? Vagy hurrá, mostan,
épp most terjeszt'nek fel halottnak?

És menekültem, hogy csak tisztán
léphessek egyszer át a Tiszán,
és én, a római katona,
Aquincumba jöttem haza.
Féltem én, féltem ott meghalni,
hol a hősi halál is talmi,
ahol az élet csak talált
holmi, és kivágják Apát,
ki a télbe, a semmibe,
hogy jól csimpaszkodjon bele,
kizsuppolják, kiteszik szépen,
Világosnál, egy erdőszélen.

Húsz év után épp ennyi kellett,
hogy magam írjak menlevelet,
2009-ben, télen
vittem Fiam: vittem az éltem,
Galliába, rohammentővel,
a doktorokhoz, Galliába:
bele egy életnyi kosárba.

S Pannóniába visszahoztam,
vissza, Fiam, egy griffmadáron,
Air France-madáron hoztam őt,
legkisebb aquincumi hőst,

és ezzel minden regulát
megszegtem, mi nekik dukált,
nekik, a halhatatlanoknak,

kik a máglyatűzbe vetett
pecunián is felragyognak,

és én, a légio veteránja
lettem végül kiszuperálva,
utca kövén leltem helyem,

Krisztusom, Édes Istenem!

ÁGACSKA

Az én apukám légios volt,
derék római katona,
ezt onnan tudom, hogy derék volt,
mert mosolyogva járt haza,

az apukám kezében reggel
lándzsa volt, pisztoly, gps,
harci szekérről intett vissza:
– Ha megnősz, majd te is jöhetsz.

És aquincumi páncélosról,
meg úrfregattról sms-t
küldött, hogy a google-ba üssem
be ezt a régi szót: „szeretet”.

A facebookon egy Pál apostol
(exlégios!) blogjában látom:
semmi vagyok szeretet nélkül
az aquincumi retrobálon.

És tart a farsang, meg a party,
energy-drinkkel a kezemben
fekszem el egy spéci hordágyon,
s ezt álmodom én egyre szebben:

Egy ágacska hajolna átal
az Égbe-ömlő kék Dunán.
Ez lennék én. Ki átemelne,
te őt ejtetted... Ave Caesar!
Hová száműzted az Apám?!

SZÜLEIM

Ketten úgy összeöregedtek
már száznyolcvan évesek lettek
kicsik úgy összetöpörödtek
istenem mennyit tettek-vettek

sorsukat elfogadva éltek
mindig a holnapokba néztek
de kikezdték őket az évek
gondok mik rájuk nehezedtek

belefáradtak már a korba
zsákjukban nem maradt csak korpa
az élet végül is banális
lehet az asztalon banán is

hagyatékolnak hetente
véssétek fel az egekre
úgy lenne ahogy lehetne
isten ha csodát tehetne

minden reményük parányi
el kell bennünket kapálni
de legyen a kertünk bevetve
mielőtt a kaszás keresne

maholnap én is bottal járok
öreg vagyok s ők aggastyánok
kerüljön el minket az átok
imádkozzuk a miatyánkot

ÉVSZAKOK

Nem szeretem a hideget
a lucskos őszt és a telet
az egész esztendőből már
nem kérnék többet csak felet

kérnék csupán hat hónapot
lássam ragyogni a napot
mikor zöldül és virágzik
a fecske gólya itt tanyázik

de szólt az úr ezt nem lehet
esztendő helyett csak felet
mikor lesz húsvét s karácsony
halottak napja – barátom

rendben van mondtam belátva
úgyszincs már nekem sok hátra –
de akkor tavaszba-nyárba
vigyél át a túlvilágra

FONÁK

Tüzes trónra ült önként
elégni a parasztvezér Dózsa
és amikor ropogósra sült
társainak magát szétosztotta

öngyilkos lett a tizenhárom
negyvenkilencben Aradon
s korábban Petőfi Sándor is
kozák kardba dőlt valahol

később aztán kiütötte
Sütő András saját szemét:
így vezette akkor félre
a világhírnévét

így csaptuk be a történelmet
mi magyarok századokon át
és száz éve sincs szétcsatoltuk
Magyarországot a hazát

fordítva történt lám minden
Temesváron és Aradon –
s mióta folyik Istenem
e történelmi maraton

ÁLDOZAT

Ábel füstje felfelé szállt
Káin füstje csak szerteszét
ne tüzeljetelek szólt az Úr
hallgassatok ma popzenét

csípi a füst a szememet
Ábel a te füstöd zavar –
Káin mit mind vacakolsz
serceg melletted az avar

aztán az Úr lefeküdt
becsukta az ég ablakát
Káin és Ábel odalent
aprították a tűzfát

s vetélkedtek hogy melyikük
füstje száll a magas égre

s egyszer az Isten felriadt:
felkiáltott Ábel vére

szirénázott a rendőrség
a tűzoltóság kivonult
nem felejttem ezt a sztorit
mondta az Úr ki tanú volt –

FALÓ

Belopták hajdanában a falovat
Trója várának belsejébe
aztán eltették volna láb alól
dobták volna a szemétre

hisz győztek már kiirtották
a népet aki ellenállt
most már felesleges egy falovat
kerülgetni éveken át

emlékművét régi dicsőségnek
ápolni karbantartani
új idők jönnek Odüsszeusz
el kell hát takarítani

dobták volna a szemétre
hanem akkor így szólt egy görög:
emberek jobb ha privatizáljuk
és megvásárolta egy török
spanyolföld felett

FÉLELEM ÉS RESZKETÉS

hasadt tenyérben kisiújs mocorgás.
az ég felfordult, vörös sivatag.
állat sehol. jaj lenne tudni most,
hogy úgysem visz el a végső határig.
ahol a forró pengeélen járat,
s nem ér többé neve a megszokásnak,
nem óv a régi dacszövetség.
erkölcs, törvény hogy mit fecseg – mit árthat?
és mit segít, hogy egyszer már itt álltál,
majdnem itt, és akkor is
hibátlanul végigmondtad a leckét?

hát most jött el! ne reszkess!
jaj lenne ez egyszer
nem dobni be lovak közé a gyeplőt,
nem ugrani, amikor pedig topázra,
opálra, krizoprászra eshetsz.
vagy légre lépsz, imbolygó pókfonálra.
jaj lenne most megvárni, amíg
talpad alatt felépül az a híd,
a lángoló helyett megépül
az a biztos kövezet, amely mindig
vissza, hazavezet.
rálépsz szilárdan, könnyedén,
s nem hiszel többé semmiben.

KOLLÉGIUM

pórusaidban még az otthoni port hozod;
hasüreged már cinizmussal bélelve.
hogy álld a sarat:

hangoskodnak-
hangoskodszt.
lenyelsz minden drogot,
meghallgatsz minden habókost, aki a tudás
hatlövetű coltjával hadonászik.
elhiszed, hogy bűn nem ismerni halkés,
habkő használatát,
fehér bort inni vaddisznóhoz,
s a legeslegnagyobb bűn elmenni a zsákutcák mélyére,
és felfedezni, van ott elágazás:

vagy
felveszed fegyvereid: pajzsnak a pipacs szirmát,
sisaknak a leborotvált koponyát, felövezed
magad szúrt sebekkel,
felismered: ajkardon a szájkosár
isten szíjas keze,

vagy
készülsz a véres győzelemre;
megbosszulsz minden részletet,
egy viszonylag apró sérelmet is,
hogy az a vörös nő nagy kigyulladt szeplőkkel,
kiszikkadt szájjal riszált-
riszált az ájulásig – hitted is, nem is.
mögötted mindig – akkor is – állt
valaki más,
akinek.

TALÁN

ha levágjuk a trapézformájú parkot
ha rövidített úton érkezünk?
ha kihagyjuk a szalámit a sajtot
s csak egy falást eszünk?
ha sietünk?

ha nem fordulunk vissza már a kulcsért
nem próbáljuk meg a gázcsapot? ha
hagyjuk a fenébe hogy a szomszéd
csukja be a hátsóablakot?

vagy
ha nem vállaljuk már megint túl magunkat
ha éjfél előtt lefekszünk?
ha betartjuk amit esküvel fogadtunk hogy
soha meg nem betegszünk?
ha idejében felhívjuk az orvost?
ha megkeressük
herékben mellekben a kis csomókat?
ha ritkán veszekszenk?

...

ha nem szavaljuk betéve a törvényt
amikor csöndre vágyunk
ha odanézenk miközben a gyerek körmét
vágjuk hogy ne húsba vágjunk
ha mindazokért amiket nem ismertünk
de fellengzősen emlegettünk
visszamegyünk hogy egyen-egyenként
minden érintettől irgalomért esedezzenk

ha a múlt mögötti
múlt mögötti múltban
egy adott ponton
észrevesszük a végső okot
és persze csalódunk
azt kapjuk ami rég ott volt előttünk
ha nem felöltözésünk –
csontig vetkezésünk
szolgálják a mondatok

SZINT ALATT

reumás alkarban ahogy sajog
egy hajdani boldog zöldgally-törés
a szív zavartan ahogy feldobog
mint mellkasra mért óriás ütés
évekig érintetlen terület
tűz a faggyal hirtelen összeérlik
most zsibbadós-kéjesre elvakarjam
vagy jegeljem inkább
egy újabb nemzedéknyit?

e szétterült szürkére kopott aszfalt
azt hittem rég megdermedt bennem is
s most határaid függőlegesen mozognak
mint ingatag mocsárba süppedés

most sokkal több vagy – völgyek gyűrt hegyek
tudatalatti fojtott rétegek
a magadba szállás homlokráncai
s most akarjam megkövülj így maradj?
hajnal legyen? csönd legyen? hangulat?
hó szálljon minden kutyaszarra?
merre menjek? mit hazudjak hazám?
lebegjek csak a hó színén tovább vagy
induljak mélyre a szar nyomdokán?

Magyary Ágnes

EGY CSEPP VILÁGEGYETEM

RÉSZLET A RÖVIDZÁRLAT AZ ALVILÁGBAN
C. REGÉNYBŐL

Brugge nagyon furcsa volt. Először is, mert apámmal elszaladt a ló. Kitálta, hogy egy egész házat fog számunkra kibérelni. Ettől anyám nagyon megijedt, de engem is nyugtalanított, mert ismertem nagyzóló mániáit, és joggal lehetett tartani, hogy egy egész palotát szerzett nekünk, de aztán hamarosan megnyugodtunk, mikor kiderült: az, hogy nagy ház, Belgiumban teljesen mást jelent. Háznak ház volt, legalábbis kívülről annak tűnt. De belülről már nehezebb volt leírni, legalábbis olyannak, aki egy teljesen más kultúrkörből érkezett. Az egész olyan volt, mint egy liftakna. Ahova beléptünk, az meglepő módon nem az előszoba vagy más ehhez hasonló volt, hanem valami, aminek nem volt neve, de nem is fért el benne semmi, de onnan fel lehetett menni egy lépcsőn, és így máris megérkeztünk a nappaliba. A nappali csak kicsivel volt nagyobb, mint az a lenti izé, de – ahogy erre apám később a figyelmünket felhívta – a csatornára nézett. Innen, ha felmentünk a lépcsőn, rögtön a konyhába érkeztünk, aztán ha megint felmentünk, ott volt a szüleim hálósobája, majd megint néhány lépcső, és ott volt a fürdő és két másik szobának nevezett lyuk. Nagyjából ez volt a ház, tehát kiderült, hogy még tiszta szerencse, hogy én pakoltam, mert másképpen be sem fértünk volna ebbe a liftaknába, illetve házba, vagy ki tudja, mibe.

Apám a nevezetes csomagok körüli inzultus után halálhörgések közepette elrohant. Nem jött haza pár napig. A rá következő hajnalon csengett valaki. Ismerve anyám ajtó nyitási stratégiáját, nem izgattam magam. De az a valaki folyamatosan nyomta a csengőt. Lementem tehát anyámhoz.

– Nyiss ajtót, vagy megőrülök – mondta.

Letántorogtam, de nehezen szoktam a lépcsőzést félálomban. Állítólag a belga gyerekek, még mielőtt fel tudnának állni, már magabiztosan másznak fel a lépcsőn. Szóval én reggel félálomban majdnem nyakamat törtem, mert mindig elfeledkeztem azokról a hülye lépcsőkről, igazán berakhattak

volna egy liftet, bár akkor nem marad hely a háznak – ezt nevezik dilemmának. Sokáig tartott, amíg leértem, de a csengő csak szólt.

Ajtót nyitottam. Egy nagy testet pillantottam meg.

– Maaike vagyok – mondta a test borzalmas magyarsággal –, a házvezetőnő.

Életemben nem láttam még házvezetőnőt. Beengedtem. Mert ha ő a házvezető, akkor be kell jönnie a házba – gondoltam. Megmondtam anyunak, hogy itt van egy nő, aki vezetni fogja a házat. Anyám a fal felé fordult.

Maaike szőke hajú volt, kék szemű, legalább százhusz kiló, és fenyőillatú. Kiderült, hogy mindent tud rólunk, és apám már azelőtt felvette, hogy mi megérkeztünk volna.

– Éhes vagy? – kérdezte, és megsimogatta az arcomat.

Persze nem értettem, mert Maaike nem tudott magyarul, csak azt az egy mondatot, hogy ő a házvezetőnő. Ekkor Maaike elmagyarázta kézzel-lábbal. Reménykedni kezdtem. Szendvicset akartam. Elmagyaráztam Maaikénak.

Maaike elkészítette életem első szendvicseit, és utána, mikor csak akartam, csinált nekem, sőt az iskolába is szendvicset csomagolt. Nekem voltak a legklasszabb és legfinomabb szendvicseim az egész suliban. Imádtam Maaikét, mert Maaikénak nem voltak furcsa dolgai.

Maaike olyan volt, mint egy kedves angyal, ezt csak azért emelem ki, mert tudom, hogy vannak nem kedves angyalok is, mint például az öldöklő angyalok az apokalipszisben és Buñuelnél, de Maaike nem ilyen volt, ő jó volt, és nem akart öldökölni. Bár lehet, hogy apámmal kivételt tett volna.

Maaike miután elkészítette a szendvicsemet, fogott és elvitt vásárolni. Rengetek dolgot vett, még életemben nem láttam senkit ennyi mindent venni. Az is igaz, még életemben nem láttam ennyi mindent egy üzletben. Én ahhoz voltam szokva, hogy az üzletek üresek, nincs bennük semmi, csak egy-két befőttesüveg árválkodik a polcokon, mintegy dekorációként, valamint pár halkonzerv, na meg olíwabogyó, mivel nehéz feloldani azt az ellenmondást, hogy üzlet és hiánygazdaság.

Ezzel szemben a brugge-i üzlet olyan volt, mint csodaország. Először a bevásárlókocsi. Nagyon tetszett. Rögtön bele akartam ülni, és azt akartam, hogy Maaike toljon körbe a sorok között. Maaike úgy tett, mint aki nem érti. Öntudatosan haladt előre a kenyeres polcok felé. A kenyér szó is új jelentést kapott itt, mivel abból is jó néhányféle volt. Maaike tőlem kérdezte, hogy melyiket szeretem. Mindegyiket mutattam, ami igaz is volt, mivel nálunk többnyire egyfajta volt, és anyám azt is elcserélte gyógysze-

rekre. Ebből aztán mindig hatalmas balhé lett, amikor apám hazajött, és nem volt otthon mit enni. Maaike viszont furcsán nézett rám, aztán kiválasztott egyet, de igazság szerint tényleg mindegy volt, mert egyik jobban nézett ki, mint a másik. Aztán odamentünk a húspulthoz. Azon is elámultam, Maaike már nem is kérdezett, hanem maga döntött. Rengeteg mindent vett. Nagyon elszántnak tűnt, így nem mertem neki megmondani, hogy mi tésztán élünk, de gondoltam, nem olyan nagy baj, ha ennyi mindent vesz, mert anyunak legalább lesz mit csereberélnie a bogyoíra. Amúgy meg a csodálattól nem igazán tudtam Maaikével foglalkozni. Nekem az egész olyan volt, mintha múzeumban volnék, ahol az ember olyan dolgokat lát, amelyek valójában nincsenek, de mégis gyönyörűek, lélegzetállítók, és nem lehet tőlük elszakadni. Órákat tudtam volna ott ácsorogni, úgy, hogy a java részéről az áruknak fogalmam sem volt, hogy mi, mert még életemben nem láttam, de még nem is hallottam ilyesmikről. Zsongott körülöttem a sok vásárló, de én semmit sem értettem. Ez kicsit elégtétel volt nekem, és jót nevettem apámon, aki mindenre gondolt, csak arra nem, hogy flamandul tanuljak. Mire megyek most Ghandival? A csúcs azonban az üvegajtós tejespolcok voltak. Annyi vaj, sajt és tej. Nem akartam kimenni az üzletből, de közben éreztem, hogy nem bírok újabb dolgokat befogadni, így azzal sem tudtam mit kezdeni, amikor Maaike egy anyukával összevesztett a fagyasztott áruk pultjánál, mert mind a ketten ugyanazt a csomag lazacot nézték ki, és bár volt belőle még vagy ezer pont ugyanolyan, de mind a kettőjüknek pont az kellett. Ki érti a nőket? Nagyon hangosan kiabáltak, és igen, ez a helyzet már ismerős volt, hiszen hasonló indulatok szabadultak el otthon is, amikor a hosszú sorokban valaki a többiek elé tolakodott. Maaike annyira felhúzta magát, hogy egész hazáig dohogott magában.

Otthon történt a következő csoda: a kipakolás, ahol végre egyenként mindent kézbe vehettem. Maaike azt hitte, hogy éhes vagyok, és gyorsan készített egy másik szendvicset, majd megnyugtatóan mondott valamit. Nem voltam éhes, de úgy megettem a szendvicset, hogy Maaikénak tátva maradt a szája, és szerintem azt hitte, hogy engem halálra éheztetnek a szüleim, ami nem volt igaz, csak éppen eléggé szegényes ízvilágban éltem, ezért úgy éreztem, hogy mindent képes lennék egyszerre felfalni, amit Maaike akkor bevásárolt. Tejet melegített nekem, és elküldött aludni. Úgy tettem, mint aki nem érti, mivel vele akartam lenni. Maaike azonban nem hagyta magát, és kézen fogva felvitt a fürdőszobába, és mielőtt még magamhoz tértem volna, megfürdetett a zuhanyzóban. Aztán megmosta a fogamat, de úgy, hogy azt hittem, kiszakad az arcom. Azt akarta, hogy pisiljek. Mond-

tam neki, hogy nem tudok úgy, hogy ő ott van. Először nem értette, de aztán kacagott rajtam. Nem akart kimenni, de látszott, hogy csak bosszant. Végül kiment, de ott maradt az ajtó előtt, persze így sem ment nekem. Gondoltam, majd kisonok később. Maaike aztán bejött velem a szobámba, és betakargatott, de oly módon, hogy nem bírtam megmoccanni, begyúrta a takaró széleit az ágyba, és így teljesen mozgásképtelenné váltam. Majd ott állt az ágyam mellett. Látszott, hogy tétovázik. Aztán szó nélkül kiment. Ott maradtam egyedül a sötétben, és hallgattam Maaike távolodó lépteit. Mikor már úgy véltem, hogy elment, kibújtam, és anélkül, hogy felkapcsoltam volna a villanyt, leóvataskodtam a fürdőbe. Olyan csendben lépkedtem a lépcsőn, mintha csak egy pillangó szállt volna az eperfa leveleire, azonban ennek a nőnek működött a hatodik érzéke, mert egyszer csak ott állt a lépcső aljában, és meglehetősen csúnyán nézett rám. Megszégyenülve mentem vissza a szobámba, és mivel a szükség szorított, nem volt más választásom, minthogy kiálltam az ablakba, és felszenteltem Brugge csatornáit. Mint ezt később megtudtam, ez amolyan helyi tradíció, mivel másoknak sem mindig áll módjukban, vagy csak egyszerűen kedvük nincs hozzá, annyi lépcsőn lebukdácsolni. Mindenesetre Maaike nagyon megszírdott, amikor az ablakokat pucolta.

Életem legszebb szakasza következett, és ha mindeközben nem kellett volna Brugge-ben lenni, még jobb lett volna. De Maaike isteni volt. Amikor másnap felkeltem, ő már ott volt a konyhában. Ettől annyira meglepődtem, hogy odarohantam hozzá, és szorosan átölelve hozzábújtam. Egy kicsit tartottam tőle, hogy sosem fog visszajönni hozzánk – ő ugyanis mindennap hazament –, miután közelebbről megismert minket. Maaike zárva jött az érzelmi megnyilvánulásomtól, és mondott valamit, amit természetesen nem értettem, de végül is abban a pillanatban mindegy is volt, mert már akkor jobban szerettem Maaikét, mint apámat és anyámat együtvéve.

Apám, miután hazajött és konstátálta, hogy Maaikének köszönhetően normalizálódott a háztartásunk, bejelentette, hogy megtalálta a számomra megfelelő iskolát.

– Iskola??? – nézte kábultan anyám. – Hogyan, ha még flamandul sem tud?

– Majd én megtanítom – mondta apám.

Még jobban utáltam Belgiumot, mert nem elég, hogy egy szaros lépcsős liftaknában kell élnünk, de még apám is kínozni fog, és ezen még

Maaike jelenléte sem segít. Anyám persze csak megvonta a vállát, neki aztán édesmindegy volt, hogy mit csinál velem apám.

– Milyen iskolát találtál? – játszotta az aggódó szülőt.

De még mielőtt apám válaszolhatott volna, felment a lépcsőn megkeresni az aktuális bogyoit. Én akkor határoztam el, hogy még egy apámféle nyelvrát nem fogok túlélni, ezért inkább soha életemben nem mukkanok meg. Már említettem, hogy milyen elszánt volt a nyelvekkel kapcsolatban. Be kellett magolnom az összes igei táblázatot latinból. Iszonyú sok igeidő volt, és fogalmam sem, hogy mi mire szolgál. Az angolon kívül még franciául is tanultunk Maupassant elbeszéléseit olvasva. Szóval elég nagy káros volt a fejemben, és leginkább úgy éreztem, hogy semmit sem tudok. Ezt nem akartam tovább fokozni, ezért amikor apám leült mellém a De Standaard aktuális számával, és rám parancsolt, hogy olvassam fel a vezércikk címét, meg se mukkantam. Ezt először elmondta magyarul, majd hollandul, és utána közölte, hogy ezután csak hollandul fog velem beszélni. Nem szólaltam meg. Erre megkérdezte, hogy mi van. Erre sem mondtam semmit. Ekkor nagyon megvert. Összeszorítottam a számát, hogy ne kiabáljak, és a szememet, hogy ne sírjak. Közben hallottam, hogy Maaike lejön a lépcsőn a nappaliba, és nézi, hogy mit művel apám. Mondott neki valamit, apám erre ráüvöltött, de Maaike nem ijedt meg tőle, és azonnal visszavágott a szörnynek. Apám erre elengedett, és dühösen magunkra hagyott. Maaike flamand szitkokat szórt utána.

Attól kezdve nem szólaltam meg, még Maaikével sem beszéltem, de mondjuk vele amúgy is kézzel-lábbal értettük meg egymást. Anyámat nem igazán izgatta az eset, és szerinte apám túlságosan felfújja a dolgot, de apám nem hagyta magát, és másnap este is elővette a De Standaard számát, én pedig nem szólaltam meg. Újra megvert, de megint nem sírtam, és meg se mukkantam. Maaike megint lejutott a lépcsőn, és megint elkezdte apámat szidni. Így ment ez egy héten keresztül. A végén anyám unta meg az egészet, és mondta apámnak, hogy vigyen el egy orvoshoz. Apám ezen egy kicsit megütközött.

– Szerinted bolond ez a gyerek? – kérdezte anyámat.

– Nem jobban, mint te – mondta anyu.

Apám gondolkodóba esett. Néhány nap múlva elvitt egy helyi pszichiáterhez. Előtte persze volt egy nagy veszekedése Maaikével a konyhában, mert amikor Maaike meglátta, hogy el fogunk menni kettesben, hatalmas jelenetet rendezett, ami abból állt, hogy kiabált, és egy hatalmas fakanállal hadonászott. Jellemző volt a szüleimre, hogy rögtön orvoshoz cípeltek,

de abba egy percre nem gondoltak bele, hogy mégis mit csinálhat velem a pszichiáter, ha nem vagyok hajlandó megszólalni, a nyelvi akadályokról már nem is beszélve.

Néhány utcával arrébb lakott a doktor bácsi, egy hasonlóan liftaknaszerű házban, amely kívülről egész normálisnak nézett ki. Amikor beléptünk, kiderült, hogy ez egy kicsit nagyobb akna, mint a miénk, ami bizonyára annak volt köszönhető, hogy a tulajdonosa orvos volt. Betegek mindenhol vannak, így az orvosokra mindenhol szükség van, már csak azért is, mert ha nem lennének, akkor kit lehetne szidni, hogy mekkora vajákosok és kontárok, hogy még egy náthás makákó majmot sem tudnak meggyógyítani. Márpedig az orvosok szidása majdnem ugyanolyan fontos, ha nem fontosabb, mint a puszták létünk.

Szóval beléptünk, áhítatos csend és megnyugtató tisztaság fogadott, mert az orvosoknál mindkettő fontos, ha már úgysem tudnak segíteni az emberen, legalább nyugodjon meg a beteg. Alighogy felértünk a szűk lépcsőn, a váróban a ronda nővér mondott valamit apámnak. Várni kellett. Leültünk. Én a falon lógó képeket néztem. Családi képek lehettek egy tengerparti nyaralásról. Fantasztikusak voltak. Mi sosem mentünk nyaralni, és amikor egyszer a tengeren voltunk, az sem nyaralás volt, hanem apám egyik őrült ötlete. Itt viszont látszott, hogy ezek az emberek tényleg élvezik a nyarat, a tengert, és nem egymás ellen trükköznek. Apám egyszer csak megrántotta a karomat. Be lehetett menni.

A rendelő pici volt. Alig fértünk el benne. A doktor bácsi – egy idős, szakállas férfi – szomorú arccal ült egy hatalmas karosszékekben az íróasztal mögött. Talán ő is belátta, hogy világi hívság egy ekkorra karosszékekben ülni egy ekkora embernek egy ilyen kis szobában. Szerintem ő is utálta, amit csinált, és inkább a bélyegeit rakosgatta volna, minthogy velünk együtt unatkozzon abban a pöttömnyi rendelőben. Megsajnálta szegényt, és később, amikor már beszéltem, egyszer jókedvűen köszöntem rá az utcán, de persze nem emlékezett rám, miért emlékezett volna, hiszen annyi dilinyós járt hozzá. Szóval megpróbált kedves lenni velem. Kár, hogy nem értettem semmit. Így aztán apám fordított, bár kétlem, hogy szó szerint, mert ez volt az első kérdése:

– Azt kérdezi, hogy miért vagy ilyen hülye?

Én persze nem szólaltam meg. Az orvos kedves arcot erőltetett magára, és figyelt. Apám meg persze hamar elvesztette a türelmét, és rám ordított, hogy ne szórakozzak vele, mert megbánom. Az orvos csitítgatni kezdte, mert ő nem tudta, hogy apám a csitítgatásra még jobban dühbe gurul,

és így is lett. De mivel az orvosra mégsem ordíbalhatott, velem üvöltözött. Én meg csak csendben ültem, mert elhatároztam, hogy ha meg is öl, akkor sem fogok megszólalni.

A szomorú doktor bácsi szerintem rögtön tudta, hogy mi bajom van, de meg akarta nyugtatni apámat, ezért érdeklődő arcot vágott, és megkérdezte: mi baja a gyereknek a szüleivel. Apámból erre ömleni kezdett a szó. Sok év feszültsége fakadt fel belőle, elvégre már évek óta a gyereke voltam, szóval nem csoda, hogy már teljesen kivolt. Sok voltam neki. Azt hiszem, érthető, hiszen senki sem szereti, ha a legnemesebb terveit egy kis törpe a legalantasabb eszközökkel elgáncsolja. A doktor bácsi szomorúan bólogatott. Apám még levegőt sem vett. Ezt félóráig bírta, akkor is csak azért kellett abbahagyni, mert lejárt a kezelés.

Apám feladta. Eldöntött tény volt, hogy megbolondultam, és levette rólam a kezét. Ezt még közölte anyámmal is.

– Vannak dolgok – mondta apám –, amelyeken nem lehet változtatni. A gyereket már beírtam az iskolába, és akkor is oda fog járni...

– Hova? – vágott közbe anyám, mert nem bírta apám lelki ömlengéseit.

– A Sint-Andreaslyceumba.

Sikerült meglepnie anyámat.

– Egy katolikus iskolába?

– Ideje, hogy férfit neveljenek belőle – magyarázta apám.

– De még gyerek! – kiáltott fel anyu.

– Minden gyerekből férfi lesz egyszer – nyomta el anyám spontán lázadását.

– Nem is vagy katolikus.

Apám kérdően vonta meg a vállát.

Anyám éveken keresztül dolgozott azon, hogy apámmal szemben megtalálja a megfelelő taktikát. Sok mindennel próbálkozott, de csak két dolog volt sikeres, a teljes érdektelenség és a kiszámíthatatlanság. Csak ezzel sikerült apámat sakkban tartani, de ettől az iskolaügytől teljesen kiesett a szerepéből, és igazán meg volt döbbenve. Apám persze azonnal a maga javára fordította anyám pillanatnyi zavarát.

– Ennek semmi értelme – mondta anyám.

Mentségére legyen mondva, apám igazán összezavarta. Mert amúgy az „ennek semmi értelme” mondatnak sem volt semmi értelme. Ezt ő is tudta, meg én is. Mert néha a szavak semmire sem szolgálnak. Csak úgy vannak. Senki sem tudja, honnan vannak, de mégis léteznek, és állandóan használjuk őket. Van, amikor fontos dolgokra, de leginkább mégiscsak ér-

telmetlenül folynak el. Sokszor csak azért beszélnek az emberek, hogy ne legyen csend. A csend valahogy olyan félelmetes sokak számára. Mert a csendben történnek meg az élet igazán fontos dolgai, és azok nagyon félelmetesek. Szóval a mama is zavarában és a beálló csendről való félelmében hajuknál fogva rángatta elő a legfeleslegesebb szavakat, amelyek a világegyetemben léteztek.

Anyu elhallgatott, apám győztesen kivonult. Nem láttuk napokig. Anyám rögtön rosszul lett, így orvost kellett hívni, és az elkövetkező napok viszonylagos nyugalomban teltek. Senki sem törődött velem tervszerűen, és az jó volt. Bevásárolni jártunk Maaikével, sétáltunk a parkokban és a csatornák mellett, játszottam a mackóimmal, és a horgásztam a nappali ablakából. Ez utóbbit Maaike nem támogatta, és ennek flamandul adott hangot, ami eleinte nem érdekelt, mert úgysem értettem, de aztán rájöttem, hogy Maaike egyenlő a boldogsággal, a boldogság megtestesülése a finom vacsora, így nem árt vele jóba lenni, és így aztán legközelebb kimentem a csatornához.

Maaike kedvenc szórakozása az volt, hogy bárhova mentünk, mindenhol alapos részletességgel mesélt rólunk. Egy idő után, bár nem szólaltam meg továbbra sem, azért egyre több mindent értettem. Maaike a piacon a hal- és tengergyümölcsai árusnak elmondta, hogy mi valahonnan Ázsiából jöttünk, és emiatt a szüleim teljesen lököttek. A halárust szerintem egyáltalán nem érdekelte a mi történetünk, így szó nélkül vette el Maaikétól a pénzt, és máris a következő vevőhöz fordult. Maaike egy percre nem zavartatta magát, mentünk a tej- és sajtárushoz, és ott folytatta a történetét.

– És képzelje – mondta Maaike ugyanazzal a levegővel –, ennek a gyerekeknek az anyja egész nap csak fekszik az ágyban, semmit nem csinál, abból a sajtból adjon, van friss joghurtja?, szedi a gyógyszereit, és ha én nem volnék, még Brie sajtot is kérek, ez a szegény éhen halna, ennyi nem lesz elég, két liter legyen.

Ezután következett a ruhaárus, aki szerencsétlenségemre Maaike barátja volt. Meleg zoknikat, harisnyákat, sálakat, sapkákat árult. Ezek mind nagyon hasznosnak bizonyultak Belgiumban, és Maaike is nála vásárolt be számomra. Mint kiderült, egyáltalán nem tudok mit kezdeni azzal a ténnyel, hogy egész nap esik az eső, és az a szocializáció folyamán szerzett tapasztalat, miszerint, ha esik, nem mászkálunk az utcán, hanem megvárjuk, hogy ne essen, és akkor ki lehet menni, ebben az országban nem működött. Mert, ha mindenki arra várt volna, hogy végre ne essen, akkor soha senki sem dugta volna ki az orrát a négy fal közül. Következésképpen Brugge-

ben mindenki az utcákon tolongott olyan időben, amelyben nálunk Kolozsváron még a kutyákat sem verték volna ki. Így, amikor Maaikével éppen az üzletbe tartottunk, és elkezdett esni az eső, én kirántottam a kezem a Maaikéből, és befutottam az egyik kapualjba. Maaike jóízűt nevetett rajtam.

Tehát vett nekem egy sálát és egy csomó meleg zoknit, és elmagyarázta, hogy nem kell félni az esőtől. A barátnőjét Anne-Sophie-nak hívták, és az egész országban vándorolt a portékáival. Én nagyon utáltam ezt a nőt. Anne-Sophie iszonyúan kedves volt, de olyan kedves, mint a vasorrú bába volt Jancsival és Juliskával. Mézes-mázás szavainak nem hittem, nem értettem, hogy Maaike miért barátkozik vele. Anne-Sophie egész Flandriában és Brabantban árulta a sálakat, zoknikat, csak Vallóniában nem, mert nem akart találkozni ismerősökkel. Egy kicsit szégyellte, azt hiszem, de lelkesen mesélte Maaikénak, hogy házra gyűjt, és ha minden rendben megy, akkor egy év múlva már tud venni egy házat, és akkor már férjhez is megy Benoit-hoz. Igazából azért hallgatta Maaike lehetetlen történeteit rólunk, hogy őt is meghallgassa valaki.

Maaike később, amikor már lehetett velem beszélgetni, elmagyarázta nekem, hogy ő sem bírja Anne-Sophie-t, és tizenegy évesen ne akarjam megérteni a nőket, már csak azért sem, mert elég csapás nekem apám és anyám, nem kell tovább bonyolítanom az életem.

Maaike szakértő kézzel túrta át a kötött árukat, közben apámat szidta. Cinkosan néztek egymásra Anne-Sophie-val.

– Nevetséges ember – magyarázta Maaike egy szürke zoknival a kezében –, és ha tudná a felesége...

Maaike csak megvetően legyintett a zoknival.

– Ez a gyerek – mutatott rám egy arab fejkendővel – nem akar mást enni, mint szendvicset, de mégis mit csodálkozzak rajta, hiszen az a nő életében nem főzött még.

Ezeket a körutakat nagyon rosszul viseltem eleinte, főleg amikor sajnálattal engem a szomorú sorsomért, de aztán megszoktam, és volt már, hogy egész jól szórakoztam az egészen.

Apám hazajött pár nap múlva, és bejelentette, hogy nem tudok rajta kifogni. Szemében bosszú csillogott. Felrohant a szobámba, és a mackóimat kereste, miközben azt üvöltötte, hogy most már ennek vége lesz egyszer és mindenkorra. Én már korábban is számítottam valami hasonlóra, így időben evakuáltam az egész társaságot, leeresztettem őket egy kosárban a ház

falán a csatorna felől, a madzagot meg a fűtőtestre kötöttem. Apám próbálta megőrizni a méltóságát. Elmélázva ült le az ágyam szélére.

– Lehet, hogy nem akarsz beszélni, de írni még attól tudsz, nem?

Azt találta ki, hogy kezdjem el szóról szóra lemásolni a holland nyelvű Bibliát. Mindennap egy oldalt kellett kimásolnom. A Teremtés könyvével kezdtem. Apám minden nap átnézte, és magyarázatot fűzött minden egyes szóhoz. Reménykedtem, hogy egy idő után feladja, vagy elutazik, vagy bármiféle más csoda történik. De apám eltökéltsége nem ismert határokat.

– Az én fiam nem lesz buzi – magyarázta, amikor anyám megjegyezte, hogy nem biztos, hogy ez a legjobb módszer a megtörésemre.

Nem tudom, hogy ki olvasta a Teremtéstörténetet, főleg egy olyan nyelven, amelyet alig ismer, de a pokolban az Ördög is valahogy így kínozhatta az örök kárhozatra ítélteteket. Így, egy este félbehagyva a másolást, felmentem a konyhába, és azt mondtam Maaikénak:

– Ha nagy leszek, elveszlek feleségül – mondtam neki.

Maaike kiejtette a kanalat a kezéből, és magához ölelt. A fejem teljesen beszorult a mellei közé. Fenyőillata volt és puha, mint anyu piros pokróca. Arra gondoltam, hogy nincs ennél szebb halál, mint megfulladni Maaike keblei között.

Maaike annyira fellelkesedett, hogy már beszélek, hogy állandóan őt kellett hallgatnom. Rengeteg mesénivalója volt, hiába mondtam neki, hogy nem süket voltam, csak egyszerűen nem beszéltem. Úgy beszélt hozzám, mintha egy hosszú kómából tértem volna magamhoz. Először is elmondta, hogy Brugge-ben vagyunk, aztán, hogy apám idejött dolgozni, és emiatt kell nekünk itt lennünk, meg, hogy mindennap megyünk vásárolni együtt, és én azt nagyon élvezem. Teljesen elszaladt vele a ló, nem volt képes egy percre sem csendben maradni, még a szobámba is bejött, leült az ágyamra, és mesélt. Én belealudtam, aztán egyszer felébredtem, de Maaike még mindig beszélt. Aztán reggel csak arra ébredtem, hogy a párnámra borulva elaludt. Imádtam Maaikét.

Apámnak is új lendületet adott a megszólalásom. Most már semmi sem állhatta útját tervei megvalósításában. A sorsom meg volt pecsételve, de nem lázadoztam, hanem összeszorítottam a fogamat, és úgy tettem, mintha minden a legnagyobb rendben volna. Többet nem vittem le a mackókat a közös étkezésekre, rendesen tanultam, és apám nyelvóráit is a tőlem telhető legnagyobb figyelemmel kísértem, és minden tekintetben együttműködő voltam. Apám vérszemet kapott, a holland órák mellé újra felvette a

franciát is. És beíratott minden létező különórára. Anyám elszörnyedve nézett engem.

– Azért szedem ezt a sok gyógyszert, hogy ne legyél olyan, mint apád – mondta.

Apám elragadtatásában odáig jutott, hogy kidobálta az összes mesés-könyvem, és újakat vett nekem, bár mondhatni elég egyhangú volt az ízlése, mivel csak Thomas Mann-regényeket vásárolt. Azokat kellett olvasnom, mert szerinte a népmesékkal semmire sem megyek, és már rég kinőttem az olyan értelmetlen zagyva történetekből, amelyek hemzsegek a boszorkányoktól, sárkányoktól, királyfiktól és a szegény ember legkisebb fiától.

– Az élet nem ezekről szól – magyarázta csillogó szemekkel, egyszerűen imádta, ha lábbal tiporhatta mások illúzióit –, ideje, hogy szembenézz a valósággal.

Semmi kedvem nem volt hozzá, de lelkesnek mutattam magam. Az új stratégiám az volt, hogy nem lázadok, és amikor a legkevésbé számít rá, akkor csapok le. Hosszú távra rendezkedtem be, szóval belevágtam Thomas Mannba. Iszonyú unalmas volt, de úgy voltam vele, hogy nem hagyom magam legyőzni. Akkor is erősebb vagyok apámnál, és bármennyire is figyeljen, én túljárok az eszén. Ezért elhittem vele, hogy sikerült betörnie. És ezt ő egyre jobban elhitte, és emiatt egyre jobban elbízta magát, következőképpen egyre csak lanyhult a figyelme. Mert az elbizakodott ember követi el a legtöbb hibát. És egy idő után már annyira önfeledt lett, hogy úgy érezte, ő és én egy csapat vagyunk, és anyámmal végképp leszámol.

Olyan tökélyre fejlesztettem a színészkedést, hogy még anyám is elhitte a változásomat. Eleinte még reménykedett, hogy talán csak tréfa az egész, de aztán teljesen kétségbeesett. Abbahagyta a gyógyszerek szedését, és elkezdte bújni a nagy betegségek kézikönyvét, amely legalább hat kiló volt. Utána megkérte apámat, hogy szerezzen neki specialistákat, de hogy konkrétan kiket, azt nem határozta meg, de végül is a nagy betegségek kézikönyvének vastagságát tekintve, teljesen mindegy is volt. Apám be is szerzett néhány nevet és címet. Anyám attól kezdve mindennap elmászka, járta az orvosokat. Nem lehetett tudni, hogy mire jutott velük, de teljesen függővé vált. Ha nem náluk volt, akkor a nappaliból hívogatta őket, és a legképtelenebb kérdésekkel zaklatta őket. Velem nem beszélt, sőt, egy idő után már hozzám sem szólt. Azt hiszem, árulónak tartott. Egy nap, amikor a mindennapi Thomas Mannommal küszködtem, anyám egyszerűen kikapta a könyvem a kezemből, és a csatornába dobta. Nem fűzött hoz-

zá kommentárt, de én nem is kérdeztem tőle semmit. Teljesen megértettem, és magamban igazat is adtam, de nem mondhattam el neki.

Egyedül Maaike tudta az igazságot.

– Nem értelek, mire jó ez az egész – mondta, miközben a sonkás, sajtos szendvicset készítette el nekem –, tegyek rá majonézt?

Nehéz lett volna neki elmagyarázni, így nem is próbálkoztam.

– Most már mindig csak szendvicset fogsz enni? – háborgott Maaike –, ne csináljak crêpe-t csokiöntetettel?

– Megpróbálhatom – mondtam –, de apám nem szereti, ha édességet eszek, szerinte az a gyengék kedvence.

– Az apád egy idióta.

Maaike nem nagyon fukarkodott a véleményével, főleg, ha apámról volt szó, bár anyut sem nagyon kímélte.

– Az a hibbant tyúk – dohogott Maaike – engem kérdezget, hogy szerintem te megőrültél, vagy tényleg csak apádra hasonlítasz, kérsz joghurtot?, de ne félj, nem árultalak el, és mondtam neki, hogy te semmiképpen sem hasonlíthatsz rá, vágjak almát és banánt a joghurtba?, mert ez képtelenség volna.

Egy kicsit fájt, hogy anyuról így beszél Maaike, ráadásul pont akkor, amikor ő is azt hiszi rólam, hogy elárultam.

Igazából ez volt a nehezebb. A lavírozás anyám és Maaike között, apámmal való küzdelmem ahhoz képest egyszerűnek számított. Mert ő kiszámítható volt, és lehetett tudni, hogy mit akar, és azért mit fog tenni. De sem anyám, sem Maaike nem mondta meg egyértelműen, hogy mit szeretne, de örökösen az érzelmeimre akartak hatni. Persze, ez mindig sikerült nekik, és így aztán kialakult az a helyzet, hogy mindketten azt várták, valamelyikük mellé álljak a másikkal szemben, mert bár soha egyetlen szóval nem adták a másik tudtára, de halálos ellenségek voltak az első perctől kezdve. Én meg persze nem tudtam, meg nem is akartam dönteni. Mert anyám, mégiscsak az anyám volt, akiért egész életemben harcoltam, hogy az legyen. Maaike meg minden volt, ami anyu sosem volt. Így tisztességtelen volt a részükről, hogy választásra kényszerítettek, de akkor még nem tudtam, hogy a nők mindig a lehetetlent akarják. Szóval semmi értelme nem volt a harcuknak, de ők halálosan komolyan gondolták.

Ez egy olyan rendszer volt – és ezt csak jóval később értettem meg –, amelyben apám sehol sem volt, csak mi hárman. Apám csak ürügy volt, amelyhez akkor folyamodott bármelyikünk is, ha gyengülni látta a védelmi rendszerét. A legjobb az volt, hogy ebből az egészből apám mit sem

sejtett, semmit sem vett észre, fogalma sem volt, mi zajlik körülötte. Meg volt győződve róla, hogy anyám és Maaïke kapcsolatát a kellemesnek nevezhető semlegesség jellemzi, köztem és Maaïke közt meg csak formálisan egyszerű a viszony, ami kimerül a szendvicskészítésben, a közös vásárlásokban és minden olyasmiben, amelyre egy magam korombeli gyereknek szüksége van. Persze, ezért egy percig sem hibáztattam, mert ha nem én lettem volna ennek a kusza érzelmi hálónak a közepén, én sem vettem volna észre semmit.

Mindenesetre a mackóimat, miután felhúztam őket, eltettem egy dobozba, és betettem őket a szekrény aljára, mert nélkülük is volt elég bonyodalom, meg közben úgy éreztem, hogy már nincs szükségem rájuk, bár nagyon szerettem őket, hiszen mégiscsak ők voltak a legjobb barátaim.

Áfra János

GYÁSZMUNKA

Mióta elhoztad
arra a megemlékezésre,
és elsőként ott mutattad meg
nekem – egyből nyilvánosan,
beleejtve a fájdalomamba –
azt az örökkévalóan idegent,
abban a helyzetben,
amihez semmi köze sem
lehetett, sem neki, sem neked,
azóta vannak ábrándjaim,
amiket végre csak nélküled
tudok elképzelni már.

AZ UTÁN ELŐTT

Mikor majd valaki
elől hallgathatlak el,
és te végre le tudsz
nyugodni bennem,

nem számít többé
emésztő hallgatásod,
majd él a szív, a szó,
s ér az érthetetlen.

MÉG MINDIG

Elmegyünk egymás
mellett, a köszönés
nehezebb, mint hittük,
a karok intenek csak,

és az ajkak görbülnek,
inkább felfelé, mint le,
de a szem nem hazudhat.

Ettől is jobban értjük,
ha már egymást nem,
kicsit legalább magunkat.

A KESERŰ FEKETÉT

Túl forró volt, pedig hosszasan
szürcsölgettem volna *a keserű feketét*.
Valaki beleköpött. De azért
még megkóstolnám *a keserű feketét*.
A pohár nem bírta a forróságot.
Ripityára tört, szétterítve az aszfalton *a keserű feketét*.
Ébren kellett maradnom.
A szilánkok közül nyaldostam *a keserű feketét*.
A sós záporosó jött,
s elmosta szepegve *a keserű feketét*.

Kicsi rám is csöppent, s a bal ingzsebem
már soha nem felejtí *a keserű feketét*.

(Figyelem! A következő vers a világgal együtt megfordult!)
Északi sarkon.
Pingvinre vadászunk a
Lefolyóban az örvény.
Fordul a

FORDULÓ VILÁG

FOGADÓIRODA

Annyira közönyös ez a vers, hogy
már rímelni is lusta.
Én is lusta vagyok már rímelni...
de erre nem is lehet szakszerűen.
A bátyám szólott, hogy kész a puliszka,

ezért rövidre fogom a mondandóm.
Tudod, hogy engem nem zavar.
Mindenki megérdemli a boldog befejezést.
De mivel egy komisz versbe rímet könnyebb írni,
egy hónapot adok nektek, ki akar fogadni?

ARANYSÁRKÁNY KÖZBEN

„Böske valami gyároshoz. Mariska egy tanárhoz, Székesfőhí-
vára, Terit egy jegyző vette el. Gizit, a legkisebbet tavaly kérte
meg a bátyám.”
– De mi lett az ötödikkel, te kurva?!

SZALAGAVATÓ

Gyere közelebb.
Mé? Há me mé ne?

Sejted már, hogy nincs mit mondanom;
De megigazíthatod a szalagom.
Olyan halványkék. Azt didergi, vége.

Az csak egy félsoros epigramma.
Az olcsó kitűző szétesett, s szaladna.
Valamit majd mondanom kéne...

Gyere közelebb.

ILLÚZIÓ

Hamis szivárvány,
Szerelmes szemlencsének
A színhibája.

Márton Evelin

HÓJA-KERT

REGÉNYRÉSZLET

*Kétezerakárhányban, egy kelet-európai, közepes méretű város határában
éjszaka,
május valahányadikán
jelen vannak: Milen és Anwar, plusz két függőágy, némi fák, csillagok, fel-
hők, egy város kipárolgása és állandó zümmögése
Nem történik semmi.
De történhetne akármi.*

– Itt soha nem lesz béke – szólalt meg Milen váratlanul.

A mondat úgy hasított bele az éjszakába, mint egy puskaolyó. Vagy inkább, ne legyek ennyire drasztikus. Úgy bukkant fel, mint az a sárga kutya a gyermekkori álmaimban. Az a kutya ugyanis azért bukkant fel, mert vártam rá.

A függőágyaink karikái halkán nyikorognak. Valószerűtlenül meleg van. Csalóka sötétség, és egy erdő, amely kiválóan letompítja a város zaját. A városét, amelyben mindkettőnket veszettül keresnek.

– Miért? – kérdeztem, habár tudtam a választ.

Azt már meg sem kérdeztem, hogy hol van ez az *itt*. Habár, Milen esetében, szinte teljesen mindegy, hogy hol létezünk éppen. Finom szimatával, bárhol, azonnal kiszagolja a háborúskodást. Az ellentéteket. Az elfojtott indulatokat. A gyűlölködést. És annak kiindulópontjait. Ez nem valami különleges adottság. Ebbe született bele. Akárcsak én. Csakhogy én azt valom, nem kell az ilyesféle dolgokat olyan nagyon komolyan venni. Egyáltalán, mit érdemes halálosan komolyan venni?

Élni kell csak, élni, élni, élni.

Valamikor közösen dolgoztuk ki azt a nagyfene elméletet, amely megmagyarázta, levezette, körülírta, hogy miért nem lesz soha a mi tájainkon béke. Vagy úgy egyáltalán, a Földön. Úgy emlékszem, mélyenszántó értekezésünk azzal a vadító gondolattal kezdődött, hogy a „kiválasztott nép” teóriája cseszett el mindent. Az már más kérdés, hogy Milen aztán, kínkeserves magyarázatokba kellett bonyolódjon e vadító gondolat miatt, me-

lyet könnyelműen népszerűsített ismerősei körében, mert azonnal a torkának ugrottak, és a forradalmi gondolatokat tartalmazó értekezés lényegével mit sem törődve, *leantiszemitázták*, holott szegény gyermeknek eszébe sem jutott semmi ilyesmi. De világéletében hajlamos volt ilyen szerencsétlen kifejezéseket beépíteni a szövegeibe. Egyezzünk ki abban, hogy tizenévesen az ember hajlamos a sarkításokra. De a nagy igazságokat is felismerheti. Csak azt nem tudja, mihez kezdjen velük. Ez később sem sokat változik.

– Mert évszázadok óta lenézzük az ellenfeleinket – válaszolta Milen.

Kicsit meglepődtem ezen. Ez valami új csavar lesz Milen hegyibeszédében, melyből évekre kimaradtam, és úgy őszintén, már nem is érdekel annyira. Valahogy távol kerültem ettől a témától. Azaz, dehogy kerültem. Azt hiszem, eleve hiányzott belőlem egy csomó alkotóelem. Például, soha nem éreztem magam felsőbbrendűnek. És soha nem tudtam őszintén és hosszasan gyűlölni. Valakit, valamit. Azt sem érzékelttem, hogy bárki is az ellenfelem volna. *Szarvashiba* – nyilván. Régebben fenemód nyitottnak éreztem magam, míg rá nem jöttem, hogy a saját félelmeim mégiscsak határokat szabnak ennek a nyitottságnak. De minél öregebb leszek, annál komolytalanabb vagyok. És egyre ritkábban félek. Igaz, olyankor nagyon.

Milen sokatmondóan nyikorgatta a függőágyát. Magában mormogott, majd elhallgatott. Terhes csend ereszkedett ránk. Most muszáj visszakerdezni valamit, mert ha nem, hisztériázni fog. És ma valahogy nincs kedvem szeretkezéssel oldani a feszültséget. Egyáltalán, a nemi öntudatom kikapcsolt mára. Nem érzem magam nőnek. Férfinak sem. Talán az erdő sejtelmes kipárolgásai miatt. Vagy a kutya tudja mi miatt. Valami baj van velem, de a legnagyobb baj az, hogy ez nem zavar.

– Ellenfeleinket? – kapaszkodtam bele Milen válaszána legkihívóbb kifejezésébe.

– Na igen. Ez a másik probléma – vágott vissza gyorsan Milen, és én már elképzeltem szomorú sorsomat, hogy egész éjszaka itt fogok függeni ezen a fán, mint valami elszédült denevér, és reggelig fogom hallgatni ennek a bölcs, bolgár ivadéknak az eszmefuttatásait a béke lehetetlenségéről. De az ördög, a Péter Sanyi*-féle, nem hagyott nyugton, és ahelyett, hogy alvást mímelve befogtam volna a számat, ismét kérdeztem:

– Micsoda?

– Hogy ellenfélnek nézzük azokat, akikkel együtt élünk – válaszolta.

* Kedvenc katolikus papunk, akiről még lesz szó.

Hát kellett ez nekem? Most legalább Mária Teréziáig, II. Rákóczi Ferencig, de minimum Bethlen Gáborig, sőt az is lehet, hogy egyenesen Csaba királyfiig fogunk visszaandalogni az időben, nagyszerű, dicső történelmünkben vagy micsodában. Makacs különcök páttriája ez. Vagyis ez itt, melynek fővárosában, két hársfán lógunk dél-amerikai származású függőágyainkban. Nem is értem különben, miért háborgok itt ezen a Milenen. Hiszen itt mindenki ezt teszi. Háborog. Felháborodik. Naponta. És ez évszázadok óta így megy. Ha kerül egy kis ideje, márpedig kerül, azonnal vitatkozni kezd. Állandóan intrikákat gyanít vagy sző. Kever-kavar. Gyanús mindenki. Mindenki valakinek a valakije. Vagy valamije. De köze van hozzá. Ez megcáfolhatatlan tény. Minket folyamatosan átvernek és elnyomnak. Erről kell beszélni, mert ha nem, azonnal ellenséget szimatolnak benned. Bárgyú ábrázattal járok-kelek közöttük. Vagy sejtelmes mosollyal. Biztos, hogy szaftos történetek keringenek rólam is a városban, de hát azok sohasem tudnak annyira szaftosak lenni, mint a valóság. Amelyet viszont én magam éltem meg.

– ... önálló állam – hallom Milen fája felől a mormogást.

Kisjézus, segíts! Nem akarok neki válaszolni, mert bármit válaszolnék, csak a szokásos fejmosást kapnám, hogy komolytalan és felületes vagyok, hogy nincsenek érveim, hogy jobb, hogyha inkább befogom a számat. Pedig a múltkoriban igazán szépen levezettem neki, hogy miért nem tud itt sehogy sem kiveszni a gyűlölet a szívecskékből, merthogy már a génjeinkbe is beépült, etcetera. Csodálatos módon, végig figyelt, de azt hiszem, csak azért, mert nem várt felszólalásom a szája íze szerint volt. Harmincévnyi ismeretség után nem olyan iszonyú nehéz azt a dallamot füttyülni, amelyik a másiknak tetszik. Sajnos, hozzátettem azt is, hogy én még erre sem vagyok képes, vagyis gyűlölködni, csak etnikai indíttatásból, és hogy ezt, önként és dalolva elismerem. Hát, naiv idióta vagyok ilyen tekintetben. Legalábbis Milen szerint. Aki egyre hangosabban mormog.

Bezárt füllel ringatózom a fámon, hintázni volna kedvem, és valami szirupos nótát énekelni... Ehelyett az eget bámulom. Ott legalább tényleg nem történik semmi. Mármost az égben.

Esküszöm, hogy nem ezért szöktem el a városból ezzel a pasassal. Persze, arra sem tudnék válaszolni, hogy akkor miért is. Talán, mert egyrészt elszökni jó. Másrészt Milennel csak elszökni lehet. Csak úgy, simán elmenni kettesben, valahová, már régen nem. Rettenetesek ezek a férfiak, minden esetre. Ha nincs szex, akkor szónokolni akarnak. Csak úgy csendben lógni egy fán, azt nem. Azt nem lehet. Állandóan fitogtatni kell ne-

kik az erőt. Vagy annak az illúzióját. Ocsmány módon megpróbálkozom most valami pacifista beszéléssel.

– De mégis. Most viszonylag béke van... Nem?

– A béke nem viszonylagos. Vagy van, vagy nincs. Itt nincs, nem is lesz – hangzott a verdikt Milen fájáról.

Sűrű sötétség borult ránk. Valami piszok nagy felhő kúszott fölénk, eltakarva a kilátást. A szél is fújni kezdett. Már láttam is magunkat, amint ázottan és megszegyenülten sompolygunk vissza élettársainkkal megosztott lakásainkba, éjnek évadján, egy-egy víztől csöpögő függőágyat cipelve. A függőágy egyébként a legjobb alibi. Az ilyen kiruccanásokat azonnal a depresszió rovására kell írni. És azt kell mondani, hogy azért vonultál ki ebbe az ominózus erdőbe, hogy végre egyedül lehess a lelki sebeiddal. És hogy, abban reménykedtél, hogy elkapsz egy olyan éjszakát, amikor a földönkívüliek meglátogatják ezt a bizonyos erdőt, és elrabolnak. Minden földi bánatoddal együtt. De nem jött semmiféle földönkívüli, csak a valószerűtlenül hideg, májusi eső, és te, úgy érezted, hogy lelki sebeid mellé igazán nem hiányzik a kétoldali tüdőgyulladás.

De az eső? Hát az most egyáltalán nem esett. A szél kedvesen ringatta a függőágyainkat. Az előbbi komisz felhő észrevétlenül eltűnt valahová. A félhold ragyogott, mint a mesében. De sem vasorrú bába, sem gnómok, sem repülő csészéaljak nem tették tiszteletüket. *Hót* egyedül dekkoltunk az erdő közepén. Na jó. A szélén. Milen duzzogott, és tovább mormogott magában.

– Pessimista vagy, Milen – mondtam neki, és megpróbáltam meggyújtani egy cigarettát.

– Lehet, lehetséges – dünnyögte.

– De azt nem tagadhatod, hogy az ember nem egy békés faj – válaszolta, és kecses indiánszökelléssel mellettem termett.

A szájába dugtam az égő cigarettát, és bánatosan oda néztem, ahol a szemét sejtettem.

– *El kell húzzak innen, mert ez egy mocsár, amely bugyborékolva fog elnyelni* – villant be hirtelen, de eszem ágában sem volt megosztani ezt az értékes felismerést vele. Csendre vágytam, fojtogató, földre lapító csendre.

Csend az volt. De fertőzőtt. Időnként belezümmögött a város. Mintha emlékeztetni akarna arra, hogy itt van. Pontosabban arra, hogy mi vagyunk itt. Közvetlenül mellette. És benne az életünk. Amely elől periódikusan elszőkdécselünk. Mondhatni ciklikusan. Afféle lelki árapály jelenségnek engedelmeskedve.

– Váltunk témát! Vagy aludjunk – mondtam, és hátat fordítottam neki.

– *Micsoda disznóság részemről ez a hátat fordítás* – gondoltam. Hiszen ez nálam mindig azt jelenti, hogy: szabad a pálya. Tessék támadni. Filemon mondta egyszer, hogy olyan vagyok, mint egy sü. Aki tulajdonképpen azt akarja, hogy a hasát vakarják, de mindig elfeledkezik arról, hogy ehhez nem összegömbölyödni és tüskéket mutogatni kell. – *Whatever* – gondoltam még, és keresgélni kezdtem egy újabb cigarettát a táskám mélyén.

– Jellemző, hogy nem vagy hajlandó kényelmetlen témákról vitatkozni – téblábolt mellettem idegesen Milen.

Olyan erővel szívta a cigarettát, hogy minden slukkolás jajgatásnak tűnt. Emészti ezt a fiút a sok gondolat. Ki kellene néha üríteni az agyat, azt hiszem. De Milen erre képtelen. Lazítani sem tud. Most is, majd szétfeszíti a vitatkozhatnék. Holott azért léptünk le, hogy végre csendben legyünk. Azt hiszem, Milennek a csend ott kezdődik, ahol nem érzékelhető Thea aurája. Ezt az aurás faszágot nem én találtam ki. Elenka írta ezt a férjcskéjéről, akinek, szerinte, ez a valami, vagyis az aurája, a falakat is átítatja. Sőt, néhány kilométeres körzetben, azt a helyet is, ahol laknak. Rettenetes lehet. Bár nem is értem, de Elenka szerint nem is érthetem, ehhez el kell mélyedni a tanokban. Visszaírtam neki, hogy erre nem vagyok hajlandó Erabbi óta, aki ugyanezt mantárizta nekem éveken keresztül, főleg a Jeruzsálem Oroszlánjai zsinagóga környékén, hogy aztán egyszer csak azazal rukkoljon elő, hogy ő az egyetlen férfi, aki méltó arra, hogy a magját belém vesse. Szó szerint így mondta, és azt hiszem, már a pusztá elképzelése is ennek a „belémvetésnek” megbetegített. A beveteni való szerveimet főleg, de erről most nem beszélek. Milenre koncentrálok inkább, aki egyre idegesebben mászkál körülöttem.

– Jellembeli gyengeség volna? Nem szeretek vitatkozni – mondtam, a fene tudja, hányadszorra.

Mindig ezt mondom, amikor nem akarok valamit folytatni. Nem igaz különben, hogy nem vagyok hajlandó kényelmetlen témákról vitatkozni. Általában nem vagyok hajlandó. De néha igen. Mi ebben a rendkívüli? Milen mindig annyira felhúzza magát ezen.

– Aludjunk, aludjunk – mormogta lemondóan Milen, és visszamászott az ágyába.

– Most már nem tudok aludni – dühödtem fel, mert hirtelen minden lustaság elszállt belőlem.

Viszketni kezdtek még a sejtjeim is. A viszketés maga voltam abban a pillanatban. Valahogy nem találtam a helyem. Az erdő egyre barátságta-

nabbnak tűnt. Mindenféle éjszakai bisz-basz kezdett körülöttünk repkedni. Bolondok ezek is, mint a maláriaszúnyog, amely csak hajnali kettő és négy között hajlandó támadni. Láthatatlan, de érzékelhető rovarokat hessegettem a fejem körül. Milen is valami hasonlót tett, és halkán káromkodott. Most már képtelen ötletnek találtam azt is, hogy éppen ide slisszoltunk el. De hát, világéletünkben képtelen ötleteink voltak. Tinédzserkorunkban, a vasúti sínekhez jártunk zúlleni. Ki hallott még ekkora marhaságot? Persze, meg lehet magyarázni ezt is. Már akkor bennünk volt az örökös mehetnék. Fülleres sorsjegyekkel akartunk hatalmas összegeket nyerni, hogy világgá mehessünk. De általában veszítettünk. Vagy csak egy csomag cigaretta árát nyertük meg. Füstöltünk, és vártuk a következő vonatot. Nem közlekedett túl sok akkoriban. Ma talán még annyi sem. A legjobb az volt, amikor a ködből előbukkant a mozdony, mint valami jura-kori szörnyeteg. Szerencsére erre a városra gyakran telepszik köd. Perverz kedvteléseinknek gyakran hódolhattunk tehát.

– És akkor, mi az ördögöt fogsz csinálni? Éjszaka van – kérdezte Milen álmos hangon, mintha azért jöttünk volna ide, hogy aludjunk.

– Semmit sem fogok csinálni. Itt fogok heverni, és gondolkodni fogok – mondtam, de akkor már tudtam, hogy félórán belül meggyőzőm, osonjunk vissza a városba, valami hetedrangú csehóba, ahol nem ismerhet meg senki, és ahol reggelig lehet inni. Vagy, fel fogok dühödni, én sem tudom, hogy micsodán, és csak úgy hazamegyek. És otthon nem magyarázok el semmit, nincs is mit magyarázni, és aludni fogok. Biztonságos helyen, mert innen, bármelyik pillanatban elvihetnek a földönkívüliek.

– Micsodán fogsz te gondolkodni? – kérdezte gúnyosan Milen, mint aki biztos abban, hogy nekem aztán semmi komoly nem juthat eszembe.

– Majd csak eszembe jut valami – mondtam dühösen.

– Nem jut neked eszedbe semmi – mondta ki Milen az előbbi gondolatomat, és idegesen lekászálódott a függőágyból.

– Hazamész? – kérdeztem sunyin.

– Nincsen nekem hazám – tért vissza Milen az előbbi báránkáihoz, és nagyot sóhajtott.

– De te nem szalamandra vagy. Hanem egy бүдös kaméleon – tette hozzá ingerülten.

– A kaméleon nem бүдös. És nem kételtű. Hanem hüllő. Én kételtű vagyok – mondtam derűsen, és én is leszálltam az ágyból.

– Menjünk le innen, valami hetedrangú kocsmába, ahol nem ismer meg senki, és ahol reggelig lehet inni – javasolta Milen fáradtan, és a hóna alá csapta az összetekert függőágyat.

– Nem gondolod, hogy iszonyúan lehangoló életet élünk? – kérdeztem vidáman.

Milen nem szólt semmit, csak egyre gyorsabban ment. Alig bírtam lépést tartani vele. Ez az én pillanatom, gondoltam, és folytattam az előbb megkezdett prédikációt.

– Gondold csak végig, hideg fejjel – mondtam, és közben magamban röhögtem, mert elképzeltem Milen hatalmas agyát, mint valami extravagáns desszertet, folyékony nitrogénbe mártva.

– Harmincévesen megszökünk otthonról, azért, hogy egy kísértetek és földönkívüliek által frekventált erdőben lógjunk valami fákon éjjel kettőig, és aztán beüljünk valami pocsék csehóba, pocsék alkoholokat fogyasztani. Miközben a végeérhetetlen vitánkat folytatjuk arról, hogy miért nem lesz itt soha béke, illetve hogy a sok kevert nemzetiségű ember, akik közé mi is tartozunk, végül is, milyen öntudattal rendelkezik, és ehhez hasonló marhaságok? – kérdeztem Milentől, miközben szinte futólépésben haladtunk a város felé.

Mintha nem is a szemem, hanem valami kamera közelített volna rá. Az épületek, fényestől, szagostól, hangostól, egyre közelebb és közelebb jöttek, és iszonyodva gondoltam arra a pillanatra, amikor majd meglátjuk az első embert. Mert végső soron, azért menekültünk mi ki ebbe az erdőbe, amelyből most futunk, hogy ne lássunk embert. Persze, gyaló módon, kettesben szöktünk, mert valakire azért még a magányban is szükség van. Egyszerűen képtelenek vagyunk egyedül maradni, és ha ebből indítanánk vitát, sokkal hamarabb eljuthatnánk valami épkézláb magyarázathoz az emberi lét értelmét illetően. De persze nem erről fogunk az alkoholgőzben beszélni, hanem arról, már megint arról, hogy hogyan történhetett az, hogy minden keverékségünk ellenére mi mégis magyarok lettünk. Holott ez egyáltalán nem olyan fontos.

Nyitva találtuk azt a kertet, amelyben csámpás lábú asztalok és lócák állnak elszórtan, göcsörtös almafák alatt. Annyira jellemző ez a hely a mi tájainkra, hogy elég csak ezt a mondatot leírni, és minden *hasonszórú* azonnal tudja, hol van. Még akkor is, ha nem ugyanarról a helyről beszélünk. És ugyanazokat a meddő vitákat folytatjuk. Minden kelet-európai bölcs bánatos lesz, miután megiszik néhány kör alkoholt. Minden kelet-európai

bölcs előbb-utóbb alkoholt fogyaszt, csámpás lábú asztal mellett, valamiféle gyümölcsfák alatt. És arról beszél, hogy el kell menni onnan, ahol éppen van, mert elviselhetetlen erejű ez a mocsár, előbb-utóbb mindenkit beszippant. Kiszívja belőle az életerőt. Az energiát. Az álmokat. Mondja mindezeket, és közben az az illúziója, hogy életerős szárnyakat növesztve köröz csámpás lábú asztalok, asztaltársaságok, almafák, földönkívüliek által látogatott erdők felett, melyben a fák úgy dülöngélnek, mint valami részegek, és közben az agyát, folyékony nitrogénbe mártva desszertként szolgálják fel, más tájak extravagáns asztalain.

– Van élet az alkoholon túl is – mondta Milen délelőtt tizenegy órakor, amikor a változatosság kedvéért a Mihály Arkangyal Imádása nevű templom tornyába igyekeztünk feljutni. Lacika boldogan vágta zsebre a húszast, és gyorsan bezárt minket a toronyba. Ezt a jelenetet mindig eljártsszuk. Valójában hátborzongató. Mert Lacikánál sohasem lehet tudni, hogy mikor lesz emlékezetkiesése. Milen most is, mint mindig, megnyugtató, hogy van nála öngyújtó. Azzal akar a bolond galambot sütni. Alkalomadtán. Szerintem, jelenlegi állapotunkban, képtelenek lennénk bármit is megfogni. A tulajdon gondolataink is úgy repkednek a fejünkben, mint valami szárnyas hangyák rajzáskor. Az éjszakában nem sikerült elkerülni az elkerülhetlent, és összetalálkoztunk egy biológus ismerősünkkel. A nemzeti skizofréniáról észrevétlenül tértünk át az ember eredetére. Azóta mindketten meg vagyunk győződve róla, hogy mi, valami deviáció lehetünk az anyatermészetnek. Mert nem úszni, hanem repülni akarunk. Óhatatlanul eszembe jutott Filemon is, aki még mindig a denevértütemén dolgozik. Most már azt hiszem, azért, mert egyre erőteljesebben foglalkoztatja az emigráció kérdése. De rosvott múltja miatt legfeljebb átrepülhetne a határokon. Önerőből.

A másnaposság és a kezdődő depresszió meghatszorozta az erőnket. Máskor negyedóraig kaptattunk felfelé, zihálva és krákogva, a csúcsok felé. Most, néhány perc alatt fent voltunk, és a legfelső toronyablakban üldögélve cigarettáztunk. Bánatosan bámultunk kifelé. Mindenki azt képzelhetett, amit akart, a városra köd ereszekedett, nem láttunk belőle semmit, csak egy szürke felhőt. A galambok fázósan gubbasztottak körülöttünk, nekik sem volt kedvük semmihez, még szarni sem, pedig akadt itt fent elég elfeledett relikvia, melynek jelen pillanatban semmilyen más rendeltetése nem volt, azon kívül, hogy a galambok leszarják. Azt hiszem, akár meg is foghattuk volna őket, olyan apatikusan üldögéltek filozófikus csendbe

burkolózva. De itt fent, valahogy elfelejtettük azt, hogy be vagyunk zárva. Milen valamiket dűnnyögött maga elé hal eredetükről, de képtelen voltam odafigyelni. Kajgal ilyenkor már rég megkérdezte volna, hogy van-e valami ezen a búbanatos világon, ami kilendíthet engem ebből a sztoikus nyugalomnak tűnő totális érdektelenségből. Milen jól elvult magával, és a halaival. Gondoltam, bedobom, hogy tőlem kérdezzem, elvégre aranyhal vagyok, lévén, hogy a Halak jegyében születtem. De aztán bevillant, hogy egy szilveszteri murin a képembe ordította, hogy én vagyok az abszolút anti-aranyhal megtestesítője, mert soha egy bűdös kívánságot sem teljesítek, a sajátjaimon kívül. Hallgattam tehát. Ameddig bírtam. A negyedik cigaretta után azonban úgy éreztem, hogy ebből elég. A világ lassan forogni kezdett, tornyostúl, galambostúl, Milenestúl. És tényleg, úgy kezdtem érezni magam, mintha egy akváriumban volnék, és állandóan falaknak ütköznék. Vagy kiugrom a bőrömből, vagy mondok valamit. Érdekes módon, az soha nem jutott eszembe, hogy a toronyablakból levessem magam a térre, hogy odalent majd mindenki megcsodálhassa szétloccsant agyvelőmet. Pedig, 24 méter híján, száz métert zuhanhatnék. Azt hiszem, ennél sokkal nagyobbakat zuhantam. Lélekben. Vagy miben. Na persze sokkal hosszabb idő alatt. Ilyenkor iszonyúan bánom, hogy nem figyeltem oda Darvay papa fizikaóráin. Most ki tudnám számítani, hogy mennyi idő alatt érnénk földet. Persze Milen, örömmel megtenné ezt helyettem, de most nincs kedvem örömet okozni neki. Bánatot sem. Valami semlegeset kell mondjak. És aztán, valahogy vegyünk erőt magunkon, és sompolyogjunk haza. Én? Ki leszek rúgva. Ez tuti. Szerencsére nem én kell elköltözzek. Az élet harmadik évtizedének is vannak apró örömei. Számomra, aki már annyit költözött, különböző okokból, ez egy komoly megvalósítás.

Erőt vettem magamon, és beszóltam. Tudtam, hogy nem lesz sikerem, és mégis.

– Elmegyek innen – mondtam Milennek, és ő, ahogy vártam is, szerencsére nem vett komolyan.

Hogyha valaki hinni kezd bennem, azonnal cselekvésképtelen leszek. Ha viszont kételkedve, sőt gúnyosan mosolyogva fogadják a bejelentéseimet, előbb-utóbb megteszem azt, amivel fenyegetőzőm. Így kezdtem írni is.

KÖZPONT

Kéne egy olló, elvágni. Vagy csak
rántani egyet rajta, hogy lepottyanjanak.

Az egyiké nagy és piros és ha az
alkalom megkívánja, vagy ha nem is, lecsupaszítja,
a másiké kicsi és piros, és ha az
alkalom megkívánja, vagy ha nem is, lecsupaszítja,

és mindketten kitárják, és úgy mutogatják
egymásnak, hogy né, mim van, ami neked nincs
vagy nem olyan, ami neki kell, így
dolgoznak egymás ellen – értem.

Mindkettő nagy bábmester, kicsit
civakodósak, amit indokol is a helyzet,
szövik és rángatják dühödten a szálakat, engem
vonz egyik is, másik is, becsavarodok,

annyira nem tudom már kibogozni,
melyiket is akarom jobban, de leginkább talán azt,
hogy magukat vagy egymást hálózzák be végre...
Egy időben tisztán, érintésre nyíltak-zárultak, de

mióta felhúzták magukat rajtam, már nem is kell
kinyújtózni és közel hajolni, úgy lüktet áthatóan
kicsi is és nagy is, hogy még itt lent,
ebben az égnyi mélységben is megcsap,

így tartanak távol, bár így akarnak
fogva tartani, így tartanak fogva,
bár így akarnak távol tartani egymástól,
mert nem a szív a központ

CSÖPP

Hogy? „Kapitális hibát követtél el,
hogy nem kapituláltál időben”? Ócska szójáték, de még
annyi se. De ki firkantotta a lapszélre, kinek szól? Becsuktam
a „vérendelet”-et (elírva? mindenesetre közönséges füzet,
benne versek, egy rakás,
rosszak), rózsaszín, kislányos
fedőlapján alvadt vérfolt. Felpiszkálom,
a nyelvemre teszem,
megízlelem. Aztán lenyelem.

Hh.

Nem ez az első
öngyilkossági kísérlet? Akkor itt, ahol szinte minden,
ami egy lánylelket feszültségbe hoz,
felizgat vagy letör, teljesen mindegy,
hegyén-hátán szerepel, mért nincs említve?

Vagy csak akkor jött meg
neki először? vették el
a szüzességét?... Nem vers-
vagy akármilyen téma? Mégis, hogy
csöppent ide?

ÜTÉS

(FÉRFIHANG)

Felbaszódok, lehordom,
jár a szám és jár
az agyam, hova jár el,
amikor nincs velem,

mi ez, amit magára
vett, ki adta rá, és egyáltalán

ha már visszajött,
mért nem veszi le,

vagy hogy lépjek
fel, hogy komolyan
vegyen, mért nem
lép már le? Megússem?

Jövök-megyek,
az ujjam az ütőeremen,
mert ezt is
a helyére kéne tenni

már valahogy, hogy mi
lesz a húsból, ha erősebb
készítésre megnyílik –
vagy nem nyílik meg

SZÓRDÖG

(HANG)

*„Mi gatyánk, mi vagy a szennyekben”
– súgta a fülemből az ördög,
egyáltalán nem kérdőleg,
valamikor hajnaltájt*

A szórdög egy szerény
utánzat, és ő ezt tudja is szegény,
ugyan bűdös, mint az ördög,
szőrös, mint egy dög,
alul, felül,
elől, hátul,
kívül, belül, még ott is,
ahol nem.

Kefélni nem lehet, mert nem lehet
tudni, mi nemű, pedig állítólag kész
örömmel engedné, ha volna bár kinek.

Rendszerint ezt csinálja
(és pont, amikor sietsz):
letoccsan valahonnan nagy fentről,
felfújja magát teljes térfogatában,
és mindahány szemét rád mereszti,
de nem lát,
és mindahány fülét hegyezi,
de nem hall,
és mindahány idegszálát megfeszíti,
de nem érzékel
vagy érez...

Hiába állsz hozzá
egész közel,
és hadonászol
és üvöltözöl
és simogatod
és püfölsz,
hogyan hordja már el
magát az utadból

BABA-HORROR

(NŐI HANG)

A babám fejébe megfoghatatlan
szeget ütött a
Lecsapó, de láthatóan
még nem egészen

ment bele, úgyhogy 2 megoldás van:
húzni rá egy jó nagyot,

hogy most már akkor
tővig menjen, vagy megpróbálni

kihúzni belőle harapófogóval,
amihez viszont nekem se
rátermettségem, se erőm, se szívem,
mert attól félek, hogy meghasad...

Vagy felvenni a harcot 1ből

KINÉZVE

Fruzsitól

A pata csak cicoma, lerúgja
(szinte napi rendszerességgel),
mihelyt hazaér belefáradva
a szédítő magasságokba,
amit megkívánnak tőle

ezek a vadak ezen a kurva vidéken,
ahol mindent és mindenkit
állatnak néznek, akit csak minimálisan
is istenítenek, még az isteneiket is
porig alázzák a bunkó hitükkel.

Isteni érzés mezítláb járkálni,
megmozgatni az ujjakat,
szellőztetni a hártyákat,
a hajlatokat és nyílásokat,
meglebbenteni a szárnyakat,

picit körözni a szobában,
majd letelepedni az ágyra,
vagy szimplán a földre,
és jó sokáig úgy maradni
kinézve az égre

MINDENKI JÓL VAN (?)

1.

Rozsé utolsó terve nem jött össze. Legalábbis egyből. Az első írásra tett próbálkozása totális kudarc volt, persze külső szemmel ebből semmi jöhetett le senkinek, hiszen az első mondat és annak nem tetszése volt az egyetlen jel, márpedig ezt az egy mondatot csak Rozsé láthatta, így csupán számára lett nyilvánvaló, hogy kudarcra van ítélve az írói ambíciója.

Valamiért azonban a gondolat nem hagyta nyugodni. Ennél azért többet nézett ki magából, valamely, még számára is érthetetlen okból. Éjszakákat csak forgolódott az ágyában, jutottak eszébe a jobbnál jobb kezdő mondatok, hasonlóan frappánsak és semmitmondók, mint kudarcra ítéltetett első tervének mondata. Duplamatracos ágyában fekvé, fejét két hatalmas (egy négyzet és egy téglalap alakú) párnájába fúrva próbált megszabadulni a gondolatait kísértő gondolatoktól (vannak ilyenek), és attól az érthetetlen érzéstől, hogy bizony, ő többre hivatott. Aztán minden éjszaka ugyanaz zajlott le: néhány óra forgolódás, morgás, mondattámadás után felkelt az ágyból, odaült laptopja elé, és bepötyögte az aktuális első mondatot. *Mindenki jól van, ez egészen biztos*, olvasta le képernyőjéről egyik éjszaka, aztán csak ült magatehetetlenül, fogalma nem lévén, hogy is folytassa éppen-ébremlétében meglátogató mondatát.

Próbálta logikai úton megközelíteni, rájönni, hogy mi is van ebben a mondatban, mögötte, kik vannak jól, és miért ne lennének, szereplők keltenek, meg történet, lehetőleg még le nem írtak, esetleg el sem mondtak. Meg persze mondatok, azok hosszúsága, a benne használt szavak, az írás stílusa, a szereplők kinézete, beszéde, gondolatai, a cselekményhez és egymáshoz fűződő viszonyaik, majd az egész egyben. És persze, minden alkalommal belezavarodott ebbe a feladattömegbe, a kurzor továbbra is várakozóan villogott a képernyőn, készen állva a feladatra, hogy szavakat továbbbítson a digitális lapra Rozsé fejéből.

Digitális. Egyik reggel ezzel a szóval (talán mondatkezdeménnyel?) ébredt Rozsé, és nem is kellett sokat gondolkodnia rajta, hogy mit is jelenthet ez. Hát persze, rosszul próbálok írni! Papírra kell, tollal, kapcsolatban

az eszközzel, társammá téve azt, meg aztán amúgy is azt olvastam egy helyen, hogy könnyebben jönnek a szavak, ha papírra írom le őket, valami olyasmit írtak abban a cikkben, hogy mivel gyorsabban forog az agyam, mint a kezem, ezért csak úgy özönlenni fognak a szavak a papírra, önként foglalják majd el a helyüket, én csak egyszerű közvetítőként leszek jelen a folyamatnál.

Ez a gondolat megkönnyebbüléssel töltötte el, az első ilyen érzése volt azóta, hogy megjelentek a nem kívánt mondatok a fejében. Teljes nyugalommal, lelki békével költötte el a reggelijét, készült a munkába, amely persze, most már, hogy rájött a megfelelő módszerre, csak az ideiglenes munkája lesz, addig, amíg remeknél remekebb írásaiból megbízható jövedelemforrást tud biztosítani magának a további íráshoz.

Egész nap, a munkahelyén ülve, gyomorideggel várta a munkaidő lejártát, hogy hazamehessen, elővegyen egy noteszt valamelyik régi táskájából, vegyen hozzá egy tollat, majd leírja a *Mindenki jól van...* folytatását. Ezt tervezte kezdőműnek, úgy gondolta, ez még kötet-, sőt életműindítónak is egy jó mondat, felüti a témát, lehetőséget biztosít a szereplők megjelenésére, jellegzetes, mégis megfelelő szabadságot és teret biztosít bármihhez. Merthogy még nem tudta, milyen alkotó lesz ő, ponyvát fog-e írni, netán nehéz, szimbolikus és metaforikus, kétértelmű elemekkel tűzdelt nagyregényeket, ártalmatlan, de színes novellácskákat, vagy akár (bár ezt nem tartotta valószínűnek) verseket.

Jobb dolga addig sem lévén, olvasott, nézegette a különböző lehetőségeket a publikálásra, a megpályázandó ösztöndíjakat, meg egyúttal néhány író életrajzát is elolvasta, csak hogy tudja, mire számítsa, mennyi időbe kerül egy kötet megírása, hogyan fizetik, mekkora példányszámban nyomják ki, és hányan veszik majd meg.

Na, ez nem tett jót hirtelen jött önbizalmának. Rengeteg lehetőség volt, hiszen ponyvaírók is néhanap alkottak jót, nagynak tartottak is írtak ponyvára sikeredett, netán letagadott műveket, néhányan beleestek az aktuálpolitizálás hibájába is. Nem beszélve az alkotások életükre tett hatásairól, volt, aki éhen halt, más milliomos lett, elismert és kitagadott emberek váltották egymást Rozsá képernyőjén, és mindez ráébresztette valami nagyon lehangolóra: túl sok a lehetőség.

Ahogy az lenni szokott, az első lehangoló gondolat váltotta a másikat. Nemcsak az életutak vannak sokan, de a szavak is, már a betűk is jó pár-szor annyian vannak, mint én, keseredett el, na de a belőlük születő szavak, nem beszélve az ezekből születő mondatokról? Elképzelni sem volt képes,

ahogy azt sem volt soha hajlandó igazán elhinni, hogy ötnél több csillag van az égen. Hirtelen fölé tornyosult a nyelv fenyegető hegye, mázsás súlya, az írás minden felelősségének nyomása és stressze s az egész kontrollálásának lehetetlensége.

Ebédig az egésztől elment a kedve, most egészen máshogy, mélyebben, mint az első bukás alkalmával, ezúttal nem egyszerűen megfutamodott az ajtón túl elhelyezkedő sárkány tüze elől, hanem mélyen a sárkány szemébe nézett, látta a pusztulásának lehetőségét, jövőbeli halálának fájdalmait, elmaradó nyugdíjas életét, és ezeket látva futamodott meg.

A sárkány azonban nem enged ilyen könnyen.

2.

Mire elérkezett a hazamenetel reggel még várva-várt ideje, Rozsé egészen megnyugodott, visszaállt napi rutinjába, nem foglalkozott semmiféle sárkánnyal. Csak mikor már úton volt hazafelé, és elsétált egy írószerbolt előtt, jutott eszébe, hogy reggel megparancsolta magának, hazafelé térjen be ide megvenni magának jövőre nagy műveinek szülőapját, a kiválasztott tinta-spermatartó írószert. Reggel még ezt amolyan varázslatos dolognak képzelte, nagy egymásra találásnak vagy ínycsikillatnak, bemegy a boltba, végigsétál a polcok előtt, először csak kedvtelve szemléli az ott sorakozó tollakat, felméri, feltérképezi a választékot, az árakat, a színeket, majd a lehetőségek körét leszűkítve, kiválaszt néhányat, amelyeket már hajlandó kézbe is venni, ízlelgeti a súlyukat, elképzei velük magát a saját szobájában, sőt a rajongóknak dedikálás közben is, majd a többszöri kipróbálás után szakértő arccal fizeti ki a Tinta-apát a Rozsé kilétéről még mit sem sejtő kasszánőnek, aki majd évek múlva büszkén fogja mesélni minden ismerősének, hogy az Író Úr itt vette az első tollát, bizony ám, éppen ilyen volt, nézzék csak, néhány doboznyit már dedikált is belőle a kedvünkért, úgy tudom, amúgy is őt kérte fel a gyártó, hogy a termék arca legyen, igen, hogyne, szokott ide bejárni még mindig, csak a mi tintánkban bízunk, ebből született a *Mindenki jól van* csodálatos első teste is, nézzék csak, éppen itt jön az Író Úr!, hát nem csodálatos nap ez a mai?

A valódi nap délutánja már nem volt olyan csodálatos, mint az Író Úr megjelenése által lenyűgözött kuncaftoké, Rozsé leforrázva, mégis vágyakozva állt a bolt előtt, mint egy leszokott nitkotinfüggő a szivarpolcnál. Éppúgy remegett a keze is, mikor rátette a kezét a kilincsre, de nem nyomta még le, nem lépett be a boltba a tollak közé, nem merte megtenni a vég-

ső, legfontosabb lépést. Percekig állhatott az ajtóban, egy centit sem mozdulva, patthelyzetben saját magával, amikor valaki felborította a sakktáblát, egy ideges kuncsaft, elunva a Rozsé háta mögötti türelmes várakozást, meglökte egy kicsit a hátát, amolyan köhécselésnek megfelelő módon, ami épp arra volt elég, hogy a bolt ajtaja kinyíljon, Rozsé pedig szégyenében belépjen a rettegett tollak közé.

Ahogy aztán elsétált a tollas polcok előtt, kezdett megnyugodni, a nap folyamán már ki tudja hányszor, az a gondolat csitította le a végsőkéig, hogy nincs gond, a toll megvétele önmagában nem kötelezi semmire, maximum néhány papírpénz otthagására.

Ott is hagyott párat, megkereste a neki tetsző tollat, csak a biztonság kedvéért, ha esetleg mást hozna a holnap, mégse egy mezei ceruzával kelljen papírra vetnie a szavakat. Meg aztán azzal sincs semmi baj, ha az aláírandó papírjait tisztességes tintával és tollal szignálja ezentúl. Egy szép aláírás is megkülönbözteti embertársaitól, mutatja majd többre-hivatottságát.

Nem is a tollal lett a gond.

3.

Hazafelé folytatva útját, szemébe ötlött egy színes plakát az egyik hirdetőoszlopon, szép rajzolt nő volt rajta, meditációs pózban egy helyi jóga-tanfolyamot hirdetett. Egyáltalán nem érdekelte Rozsét a dolog, de egyúttal meg szemlélte a többi plakátot is, az egyik, egyszerű fekete-fehérral, irodai lapra nyomtatott pedig megbökdöste a sárkányt. „Szeminárium és tanfolyam íróknak, kezdő és haladó csoport. 15 év fölött minden írni vágyót szeretettel várunk minden pénteken este nyolctól a Kultúrház kistermében!” A szöveg alatt függőlegesre tépett papírszeleteken egy telefonszám.

Először megmosolyogta a szöveget, a leszokott függő nyugalmát érezte magában, aztán valamiért mégis letépte az egyik fülecskéjét az irodai papírnak, és gyorsan, szégyenkezve süllyesztette kabátja belső zsebébe a biztonság esetére vásárolt tolla mellé.

Hazaérve ki sem vette a kabátja zsebéből a két odarejtett dolgot, igyekezett megfedkezni róluk, még azt is eldöntötte, hogy holnap a másik kabátjában megy munkába. Eljött az éjszaka, ő pedig még mindig álmatlanul forgolódott az ágyában, és ahogy az lenni szokott, sokkal jobban félt, sokkal rosszabbul érezte magát, mint a napsütéses délelőttön a munkahely biztonságában. Fejében kavargtak a mondatok, és csak némelyik volt az

aktuális helyzetére reflexió, a maradékok félmondatok, néhol egész bekezdések, párbeszéddek voltak, amiket sosem folytatott le a valóságban. Ez pedig csak még jobban megrémítette, úgy érezte, már képtelen kontrollálni a saját agyát, feltartóztathatatlanul dübörögnek benne a szavak és mondatok, amelyek nem voltak a sajátjai. Egy ponton nem tudta már eldönteni, hogy most szellemek beszélnek vele, esetleg meghasadt a tudata, és a Másikból törnek fel a gondolatok. Mindenesetre egyik sem volt túl kecsegtető kilátás, és főképp egyik sem volt kíváncsi.

Aztán reggel öt felé agyának racionális, kontrollban lévő része feladta a harcot, és Rozsé végre álomba merült. Életében először teljesen összefüggő történetet álmódott meg. De ezt a történetet sem ismerte, nem élte át azelőtt soha, főleg a helyzet nem volt ismerős neki.

Azt az első pillanatoktól érezte, hogy ő ő. Rozsé Rozsé maradt az álmában is, de valahol tudta azt is, hogy életében először látja így ezt a lakást, amelyben ült, és melyet mégis a magáénak érzett. Egy hatalmas tömbház utolsó emeletén lakott, egy fotelben ült, vele szemben íróasztal (íróasztala?), rajta könyvek, laptop. Odalépett az asztalhoz, és látta, hogy a képernyőn sorakoznak a betűk a *Mindenki jól van...* kezdetű sor után, lepillantva a lap aljára azt is látta, hogy több oldalon át folytatódik a dokumentum. Nézte a gépet, de nem mert hozzáérni az egér görgetőgombjához, és igyekezett tekintetével kerülni a kezdőfrázist követő betűket. Nem akarta látni, hogyan folytatódik, valamiért rettegett ettől, úgy érezte, hogy ezzel valamiképp a saját jövőjébe pillantana bele, annak meg ki tudja, milyen következményei lesznek rá, főleg az elméje épségére nézve. Idegennek tűnt a sorok látványa, nem ismerte őket, pont ahogy nem ismerte az álmában felbukkanó mondatokat sem. Ebbe belegondolva egyből megrettent, körülnézett a kis lakásban, valaki más után kutatva, aki azokat a szavakat helyette begépelte. Nem látott senkit.

Álmában átragadt rá a napközben érzett félelem, követte ide is, úgy-hogy egészen magának kezdte érezni magát. Végigtapogatta a zsebeit, szerencsére a egyikben meg is találta, amit keresett, az aznap délben vásárolt csomag piros Luckyt, és úgy gondolta, ráférne egy kis szerencse, de legalábbis megnyugvás, úgyhogy kilépett az erkélyre, és rágyújtott. Még az is tudatosult benne, hogy milyen furcsa, hogy álmában pont úgy kapja a cigijét, ahogyan ébren hagyta, de jó volt kapaszkodni a cigarettába, érezni a nikotin hatását, leszívni a füstöt, majd egy karika kíséretében a nagyrészt a szélbe engedni.

Álmában az erkélyen is éjszaka volt.

4.

Előtte terült városa, a Kórházváros fényeivel, az éjszaka zajaival, közvetlenül erkélye alatt a kis házzal, ahol minden reggel kukorékol a kakas, furcsa kettős érzetet keltve reggelente Rozsében, keléskor sosem tudta eldönteni, hogy még mindig ott van-e, ahol lefeküdt, a Kórházvárosban, vagy hirtelen valahogy vidékre teleportálódott. Most azonban csend volt odalent is, a ház udvarán elszáradva libegtek a szélben a szőlővesszők, bár ezt Rozsé a csaknem húszemeletnyi magasságban nem láthatta tisztán, talán csak érezte, tudta, hogy ott vannak, ott kell lenniük, hiszen ott voltak reggel is.

Azt is csak látni vélte, hogy a kétszobás kis ház hálósobájában nyugodtan aludt az öreg házaspár, akik talán még akkor költöztek be a házba, amikor a város helyén csak egy nagyobb falucska volt, és csodával határos módon meg tudták védeni a lerombolástól a házacskájukat, és azóta is a tömbháznegyed közepén áll, háborítatlanul, a falu nyugalját hozva a város szürkeségébe.

Szívta cigijét, közben egyre inkább kezdte elfogadni azt is, hogy ez nem egy álom, ez a valóság, valahogy, valamikor felébredt, és a maga megnyugtatóására kiment cigizni az erkélyre, és csak a fárasztó, álmatlanságban töltött órák miatt hitte azt, hogy álmodik. Arcán érezte a téli hideg szelet, tüdejében a füstöt, ujjain az égő cigi keltette hőt. Annyira megkönnyebbült a tudattól, hogy mégis ébren van, hogy nem rajzanak fejében nem odaváló gondolatok, hogy észre sem vette, már néhány perce bele sem szívott a cigibe. Majdnem elaludt álltában, de egyszer csak ujjait égetni kezdte a lefele tartott cigije, úgyhogy reflexeitől vezérelve kihajította az erkélyen az égő csikket.

A mozdulat után rögtön tudatosult benne, hogy ez nem volt okos ötlet, utána is kapott volna, ha az közben már meg nem érkezett volna a kis ház udvarára, az egyik szőlőkoró tövébe. Rozsé pedig csak tehetetlenül nézte, hogy a száraz fadarab lángba kap, majd a mellette lévő, meg az amellett lévő is, és néhány pillanat leforgása alatt átterjed a tűz a kis ház fatejére.

Rozsé eszeveszetten rohanni kezdett az erkélyről a szobába, onnan az előszobába, és igyekezett a cipőt magára rángatni, de egyszerűen képtelen volt annyira úrrá lenni keze remegésén, hogy fel tudja húzni a bakancsait. Örökkévalóságnak tűnő percek után csak sikerült felrángatnia a cipőit, be sem kötötte őket, lélekszakadva rohant lefelé a lépcsőn.

A lépcsőház felénél járhatott, amikor eszébe jutott, hogy a tűzoltókat kéne hívnia, más nem fogja ezt megtenni helyette, hiszen egy lelket sem látott az utcán az erkélyről, úgyhogy rövid tépelődés után visszafordult, felrohant a lakásáig, berobbant az ajtón, és elvette az asztalról ottfelejtett telefonját. Hármásával szedte lefelé a lépcsőfokokat, eközben telefonálni is próbált, az első emelet magasságában járhatott, és már éppen a zöld gombot készült megnyomni, amikor bal cipfűzőjére rálépett a jobb lábával, és jó néhány lépcsőfokot gurulva lefelé, eszméletlenül terült el a lépcsőház betonpadlóján.

Mikor magához tért, fogalma sem volt, mennyi ideig lehetett kiütve, érezte, hogy sajog mindene, legfőképp a feje, de ami a legjobban megrémítette, az a vizes füst szaga volt. Ahogy kiért a lépcsőházból, már látta, hogy felkelt a nap, egy tűzoltóautó pedig az üszkös feketére égett ház előtt áll, és néhány megmaradt lángnyelvet igyekszik eloltani. Rozsé csak nézte, ahogy dolgoztak az tűzoltók, érzékelte, hogy kezdenek gyűlni a bámészkodók. Aztán közelebb, az egyik kormos tűzoltó mellé lépett, aki a tűzoltóautó egyik kiszögellésén ült lehajtott fejjel, nagyokat fújtatva.

– Mindenki jól van? – kérdezte remegő hangon.

A tűzoltó nem válaszolt, csak felnézett egy pillanatra Rozséra, majd ismét lehajtotta a fejét.

5.

Rozsé remegő lábakkal, botladozva indult el a lépcsőház felé, és leroskadt az egyik lépcsőfokra. Teljesen sokkos állapotban volt, nem tudta felfogni: gyilkolt, embereket ölt, két ártatlan, ártalmatlan öreget, mindezt csak azért, mert nem tudott aludni. S ahogy lassan vánszorogtak agyáig a gondolatok, elkezdte látni magát, kívülről, látta, ahogy a lépcsőn ül, és összefüggéstelenül motyog magában. De ő maga volt a lépcsőn ülő is, aki látta magát. Azt látta, hogy Rozsé feláll, és elkezdi rázni a képet, nem is értette, milyen képet, de rázkódott, Rozsé szembefordult magával, és ordított a képébe, **MIT TETTÉL VELEM, GYILKOS LETTEM, EZ NEM ÉN VAGYOK, KI AKAROK SZÁLLNI, ÉRTED?**

Érezte a kép rázkódását, de ezzel együtt remegett a föld is a lába alatt, ahogy a képet rázta. Egyszer csak érezte, hogy elesik, majd zihálva, verejtékben úszva felébredt.

Hallotta a kakas kukorékolását az ablaka alatt, és ahogy kicsit ki tudta fújni magát, rögtön az erkélyre rohant, és lenézett.

– Mindenki jól van – sóhajtott megnyugodva.

Belépett az erkélyről, végigtapogatta magát, és kivette a zsebéből a cigijét és gyújtóját. Letette az asztalra, egy ideig nézte őket, a sárkány tűzének okozóit, majd kabátjához lépett, és kivette belőle a tollat s a papírfecnit. A telefonszámot rögtön telefonjába másolta, majd leült az asztalhoz, és írni kezdett a tollal. Fejében folyamatosan ismétlődött egy mondat, a papírra pedig megkönnyebülten rögtön le is írta: *Mindenki jól van...*

AMÍG TENGER LESZ

akkor kidobni mindent,
ahogy elkezdted, eltörölni,
ne ismerhessél magadra.
ne tudd, ki vagy. ne emlékezz.
kimondani, hogy meghaljon.
csöpögjön, amíg valami lesz,
test amíg cseppfolyós lesz.
kezd a verklivel, ahogy tekert,
vagy a vasárnapkal,
de lehet a domb is, a kert,
a sípoló mozdony árnyéka,
lehetnek a meanderek,
azok az álmok, amikben
hol marilyn monroe-t
takartad ki, hol mások barátnőit,
ahogyan ilyen epizódok
jöttek is később valóban (csúnya dolog volt,
mondogattad később, megdugni
mások nőjét, többet
ilyet nem, de igazából jólesett).
aztán a tévedések ahogyan
történetté váltak, a ruhadarabok
szobáról szobára, ahogyan
végiglapoztad magadban
minden reggel az elmúlt éjszakákat,
a lerajzollak, csak a csiklódát körei.
hogyan lettél semmirekellő disznó,
ha farkas harapott meg,
hogyan lettél érzéketlen, komédiás,
és hogyan nem merted bevallani,
hogy valójában élvezted.

daráld le őket mind. egyveleg
péppé a kávé, az újramezdeket,
a nyikorgó ágyakat, a tükröt
bármely fürdőszobában,
azt, ahogyan mindig valaki helyett
tudtál csak szeretni, ahogyan
hitelesítetted magadban és annyi nőben
perverzióid szentesítését. nem mintha
bánnád, de más idők következnek,
erről szól a só a gyomrodban.
lehet, hogy még perverzebbek,
de másak. rombold le athént,
thébát, lesbost, füstölj ki mindent,
isten istenen ne maradjon. a zaccot
a szívben, a gödröket legbelül, játékszabályaid
korinthoszi oszlopát cseréld kariatidára,
és állj a tető alá. aztán várj,
amíg megtörik a karcsú nőtest,
és te is por leszel. felejtsd el
a féktelen potyázásokat, a zsandárokat,
cseplin sírbráslását, minden szomorú dívát,
a kolozsvári némafilmes ablakokat,
a páncokat. ne legyen konszenzus,
se kontraszt. zárd be a fényrekeszt.
folytasd a fényképekkel, a félretett sorokkal,
de a székeket és a szekrényeket is,
az almafáidat, a zongorát és a mozit,
a renoir-festményeket, amikre tízévesen
a rengeteg pornót, amire már alig,
a sörcsöndet, az utcát, a kaszkádok villanásait,
csinálhatsz egy nagy-nagy tüzet a feldúlt kertben,
aztán hagyd égni hét napon át,
és utána oltódjon ki minden. se hang,
se hamu. ne szólítson senki,
egyetlen női mell vagy láb se,
egy harisnya, egy nálad maradt rúzsos
cigarettacsikk, egy véres lepedő se.
egy beszélgetés, egy hasra kent hold se.

ahogy a füst is elhal, eleredhet
az eső. szórd ki minden dobozod
az utolsó cseppedig, aztán hadd
rajzolják a csiklót vagy a renoirt
a földre, amíg tenger lesz.

így akárki lehetsz. az első,
amit meglátsz, a kert. ültetni
nem neked kell, de nézz körül,
aztán valamit találj ki.

2009. nyár

HÁRSFA UTCA

Elmúlt ez is. És megy tovább a játék,
kalap, mosoly, dohányfekete szív,
a macskák közt egy farkas, kéjes vendég.
Szerelmes holdad néha visszahív.

És itt is voltál szédelő, kegyetlen,
úgy tűnik, eddig leghosszabb utad,
hol még több démon bukkant föl, mint régen,
jöttök, hogy lépted visszhangot fakaszt.

Nem lettél hős, csak többszörösen bűnös,
de ilyenkor találsz mindig haza,
mikor már bőszen sötétséget köpködsz,
míg élvez benned a halál fasza.

Keresztet lett a szűkös Hársfa utca,
és viharod a nyár, egy gondolat,
hogy kimerészkedj végre a szabadba:
letapostad a Rákóczi utat.

Indulhatsz hát. Huszadszor megtanultad,
hogy elengedd, ami még hátravan,

hogy ne parázz, ha megint egyedül vagy,
csak hamvaiddban ébredsz, madaram.

2012. október

FELŐLEM JÖVEL

Angyal se tudja már, se démon,
ezek a falak szürkébbek, a hó mögött
s az összes többi közt a titkok,
kimondaná ki mondaná a mondatot,
nem. Hallgatná. A szív kötött

hozzá a földhöz húsz vagy öt éve.
Azt mondják, tél jön, de már tél van itt.
A viszony más és más a kétely,
könnyen megérezem, mondom is, *jövel*.
Keresni kell az élők közt a holtat is.

Kettő lejárt, meg egy, mi jön még?
Kör, sokszög, változások, metszéspillanat.
A kávé itthon, én vagyok a vendég,
macskámmal harmadszorra nézünk hóesést.
Tegnapra kértem, mára leszakadt.

Gyanús az év, igaz, de bírom,
ha szerda van, találok rajta még fogást,
vagy ő rajtam, a téli fronton,
balra innen a Király, jobbra az Oktogon,
csak mondom, innen bárhová

tetszés szerint, akarni hullást,
indulni el, megfogni sört, telet, tagmondatot,
tekintetet, segget, feszült harisnyát,
csak nézni ezt a robbanást, hogy kitalál:
háttérben fal, már megint változok.

2014. január 29.

Korpa Tamás

„VERSKATEDRÁLIS”, KOMPOZÍCIÓ, KÖTETÉPÍTÉS – A LÁZ ENCIKLOPÉDIÁJÁRÓL

*„Lám, elkészült minden,
s meg is halt minden egy kicsit”
(Szilágyi Domokos)*

Vannak-e biztos ismérvei a költőiségnek abban az értelemben, hogy egy költemény sikerült? Ha igen, ezek hogyan ismerhetők fel, számba vehetők-e egyáltalán? A poétikum feltétele a nyelvi megnyilatkozás artistikus alakítottságában, exkluzivitásában, a hétköznapi nyelviségtől való eltérésében ragadható meg? Ebben az esetben felismerhető például, versgrammatikai, formálpoétikai elvárások érvényesítése a költészet? Léteznek tartalmi kritériumok (versbe való dilemmák, költészetnyelven elmondható bölcsességek a létről), jól kiaknázható beszédmodok és távlatok? Vagy a sikerültség záloga a laikus olvasói tetszésnyilvánítás, rosszabb esetben egyfajta irodalmpolitikai elvárásrendbe való beilleszthetőség volna? Esetleg a versalkotó olvasói szubjektummal való koprodukció, az együttalkotásba/együttolvasásba való bevonódás a kíváncsiság fokmérője? Vagy egy költészet természetét akkor vehetjük számba, ha aporetikus szöveghelyeire koncentrálnunk? Úgy vizsgálunk versnyelvi összetettséget, hogy a szövegek megformálásának szakadozottságát tartjuk szem előtt: mennyire vannak benne törések, mennyire teszi lehetővé az elliptikus helyeket, beférkőzéseket? A versszubjektum egy eleve döntött helyzetben nyilatkozik meg, vagy a retorikai-grammatikai törések lehetetlenné teszik, hogy önazonos szubjektum legyen? Tehát arra vagyunk kíváncsiak, hogy mik a nem magától értetődő mozzanatai egy költészetnek, amelyek által a nyelv működésének hogyanjaira enged-

nek újszerű pillantást vetni. A fenti, esetenként egymással közös nevezőre sem hozható szempontokat megvillantó, kérdéseknek álcázott felsorolás annak a feszültégnek a jelzése, ami egy életmű és annak kortárs poétikai és kritikai kontextusai valamint interpretációs stratégiái között fennáll(hat). Aki Szilágyi Domokos költészetének érdekességeire figyel, az ő költészetében e különféle olvasásmódok érvényesülését fogja látni (ha ezek közül az olvasásmódok közül bármelyikkel közelítünk felé – válaszokat kapunk). Az életmű vizsgálata alapján abból indulunk ki, hogy Szilágyi pályája során szinte kötetről kötetre hangsúlyos poétikai áthelyeződéseket hajtott végre, saját költői nyelvének átalakuló mozzanataira hívva fel a figyelmet. E mozzanatokat az újszerűség kitartóan jellemzi, azonban megoldásai, ritkább esetben, már az 1960-as években is érzékelhetően közhelyszerűek. A Szilágyi-líra újraalkotó, lebontó, rendezői funkciói (kompozicionális újításai, a hagyományképleteket kontamináló eljárásai, a lírai hang szétírását végrehajtó kísérletei) kihívást jelentettek és jelentenek mind a Szilágyi-kortárs és az életmű lezárulása óta fellépő költők számára, mind a Szilágyi-lírához társított szakirodalmi megfontolásokat illetően is. Nagy valószínűséggel e költészet tárháza olyan olvasási lehetőségeknek is, melyek a korban nem érvényesültek (az olvasási szokások nem érzékelték érdekességüket), de benne mintegy *tartogatva* vannak.

Különösen fontos lehet a fenti – felsorolásnak álcázott – kérdésfeltevés egy olyan verskötet (*A láz enciklopédiája*) kapcsán, mely szemléleti és formai gazdagsága valamint heterogenitása alapján a költészettörténet sajátos, *enciklopédikus* foglalatát kíván lenni. A kérdésfeltevés indokoltsága másként is értelmezhető: *A láz enciklopédiája* a kötet különböző szintjein problematizálja a líraiság kódjait (a daltól a neoavantgárd montázson át az archaikus szövegépítkezésekig vissza), de vajon úgy, hogy ami létesül, egy organikus szövegépítményben köszön vissza? Vajon a katakretikus mozzanatokkal gyakran átszótt versgyűjteményben erről van-e szó, amikor a korabeli és későbbi értelmezések „verskatedrálisnak”, „oratóriumnak” nevezik – tehát (recepció) katakrézisekkel élnek?¹ Trópusokkal beszélnek el a szokatlan vonzó idegenségét. Az biztos, hogy a kérdéses önmagára is rákérdez. A korabeli recepció például a *kompozíció* szintjén igyekezett megragadni az idegenséget, a kompozíciós stratégiák felértékelését végrehajtva. A lírai kódok pazar áramlása egy grandiózus konstrukcióban történik, a könyv darabjai egyetlen verssé vagy ciklussá állnak össze. Még hozzá úgy (s ez egyben a ciklusolvasás előzetes döntése), hogy elkülönítődik egy cikluson átívelő főszöveg (a kompozíció gerince) – valamint beszélhetünk a főszöveget megsza-

kító, címekkel ellátott, korábban folyóiratokban is publikált versek soráról, melyek kompozícióba lépve, kompozicionális helyi értéket is nyernek, de az egész szolgálatában (tartósan szerves, hosszan fenntartott kiépülés rész–egész viszonyában). Így áll előttünk az Ómagyar Mária-síralom parafrázistól az objektív-tárgyias lírán át a travesztiáig *haladó* költészettörténet organikus építménye, egy architekturális hasonlattal élve, a *katedrális*. Releváns dilemma, hogy *A láz enciklopédiája* vajon a mindenséget kívánja-e versbe venni (s ekkor törekvéseiben inkább a strukturalizmus konstrukciós izgalma köszön vissza: egy nagykompozíció felépítése, ezen belül kisebb egységek elkülönítése), vagy az általa citált retorikák, hagyományok összeillesztése, illésének kérdése, össze nem illései, gyűrődései, karamboljai érdeklők, miközben egy *egészként* is olvasható építményt képzeltek el?² Azért is félrevezető a „verskatedrális” terminus, mert vele az építményt nevezzük meg, nem az épülést s annak folyamatát, ami a megszakítások logikája alapján történik. Vajon *A láz enciklopédiája* olyan verbális épülés, mely egyszerre ünnepli teremtését és temetését? Fontos fejlemény, mikor Pécsi Györgyi a böngésző-szkennelő olvasást hívja segítségül: nem (csak) épület-egészt, hanem diskurzusokat, szavakat, betűket olvas.³ Számomra is olyan fúzióként működik *A láz enciklopédiája*, mely network-jellegű textúrájában folytonos átrendeződéseket, szétcsoportosításokat hajt/hajtat végre (motivikájában, beszédhelyzeteiben, tropikus működésében, a művet saját különböző textuális környezeteihez irányítva). Itt említhető meg a struktúrát és az olvasást dinamikussá tevő (a nagy elemek összeépítésének „izzadságszagát” kiszellőztető) játékos mintázatok jelenléte: *Táncszó, Maszek ballada*. Összességében azt láthatjuk, hogy egyetlen abszolút kitüntetettség sem teszi lehetővé, hogy abszolút értelemben uraljuk textuális rendszerét.

Elidőzésre hívó dilemma: a fenti észrevételek alapján hogyan képzelhető el és mit jelent a kompozíció-olvasás? Tartópillérek kiemelését? Vagy egy-egy trópus mátrixszerű kibomlásának vizsgálatát? A retorikai, ritmus- és szóválasztás szintű ismétlések problémáját? Lehetséges-e valamit idézni, hogy az elsőhöz képest a második egymásra-épülés legyen? Van-e felejtés, szóródás, beíródás, ami gyakran nem is érezhető az értelmes szó szintjén? Felfoghatjuk-e az ismétlést identikus értelmi szerkezetek ismétlődéseként, miközben sejtjük, hogy a versek rendszerében vannak olyan beíródások, melyek a szemantikai, szintaktikai síkon nem mutatkoznak, bár az érdekesség kitapintásának kulcsai? Vajon *A láz enciklopédiája* cím⁴ és az *Emeletek avagy a láz enciklopédiája* alcím az ismétlés fogalmának milyen koncepcióját sejteti? A paratextuális különbség milyen viszonyt képzel el a szöveg

két különmű létesülése között (emeletek, avagy, a láz enciklopédiája), s ezek hogyan írják bele magukat a szövegműködésbe? Milyen státus és jelentés társítható az „avagy” grammatikai elemhez: emeletek *avagy inkább* a láz enciklopédiája; emeletek *tehát* a láz enciklopédiája? A különféle költészetnyelvi hagyományok és műfajok (szonett, dal, szerenád) emeletenként *avagy* emeletekként tételeződnek, s az emeleteket összekötő lépcső az a *láz*, katarézisekkel átszótt áradó szövegfolyam, amit főszövegnek nevezünk? Persze akkor, ha a ciklusolvasás előzetes döntéseként differenciálunk egy „lázbeszédként” értett főszöveget és emeletekként felfogott „betétszövegeket”. A főszöveg, amellet, hogy elindítja a kötet olvasását, különféle, akár konkurens költészetnyelvek (avagy emeletek) közti ingázás lehetőségét biztosítja. Az egyes emeletek tehát nem mindig önkényesen ékelődnek a főszövegbe; a főszöveg időnként (a *Don Quijote szerenádja* és a *Don Quijote végrendelete* című opusok be- és levezető környezetét említhetjük példaként) újabb emeletek beépítését hajtják végre, tehát diskurzus-előkészítő és -lezáró funkciójuk is van. Az egymásra rétegződés közti átmenetek ilyenkor kellően összeépítettek, összesímítettek. A beemelt diskurzusok (avagy emeletek) elleplezik hatásuk (konceptióromboló) végzettségét. A lépcsőként felfogott szerkezeti főelemet szét is tördelik a beíródások (nem csupán a beemelt versek szintjén, hanem egy-egy költemény talányos inskripciói által is – sőt, a kötet képalkotását gyakran a rendkívül szuggesztív mozaiklapok töredezettsége, hézagos felrakottsága jellemzi). A láz enciklopédiájában a kapcsolat/kapcsolás jóval fontosabb annál, amiket összekapcsol, az összekapcsolás olyan elvei szerint, melyek nem feltétlenül identikusak egymással. Ebből is következik, hogy a kötet nyelveiben kevés a nyugvópont. Egy-egy textuális esemény a teljes szövegben szétszóródik (láz, lépcső, emelet, évszakok) – a betoldás és kivágás strukturális mintázatainak, a szétszórásnak, szétszóródásnak a lokális megnyilvánulásai eléggé szisztematikusak ahhoz, hogy igazolják a rájuk irányuló figyelmet, főként ha a kiszámíthatatlanság felforgató erejével is gazdagítják a szöveget. Regiszterkeverésről, megszakítások eseményeiről beszélhetünk egy olyan szövegvilágban, ami szakadozott, töredezett önmagában is: csupa töredékből (Balassi, Shakespeare, Yeats) álló töredék – vajon ezeknek a folyamatoknak az egyidejű zajlása és bontódása a kompozíció? A különmű tapasztalatok folyamatosan hoznak létre új minőségeket. A felidézés radikalitása és kuriozitása egy sajátos eklektikában mutatkozik meg. Elég csak szemügyre vennünk a „földszint” poétikai struktúrájának természetét a kötet első egységében: „A földszint tejillatú, / fű- és földillatú, lőporszagú, // aranybarna, könny-ezüstös, bugy-

borékoló-szavú, / halálsikolyú és anyameleg”, „A földszint felhőpuha”, később: „A földszint egyszerű és tekintélytelen”. Míg a szöveg eljut az „egyszerű és tekintélytelen” sorig, trópusok láncát rendeli a „földszint” képzetéhez (ezek ráadásul kivétel nélkül összetett szavak, bonyolult trópusok). A váltások és átvitelek rendszere a zavar erős pillanatait jelenti: az a benyomásunk, hogy a különféle érzéki szinteket (szín, hang, hangszín, tapintás, szó) halmozó trópus-sor a halmozás útján önnön vonatkozathatóságának, sőt kimondhatóságának bizonytalanságát sugallja. Ez az esetlegesség alapvető része a trópusok szerkezetének, és nem egyeztethető össze egy befejezett, építésének, épülésének illetve lerombolásának, rombolódásának elvétől függetlenül létező entitás biztonságával. Citáljuk az *Utóhang* előtti szövegegységet: „Hol marad a földszint, a tejillatú! // Hány láb koptatta a lépcsőket, s hány fogja még – de sietni, sietni, / sietni, irgalmatlan ütemet diktál a kérlelhetetlen üzemanyag: a láz. / Holnap már ezt az emeletet is – nyolcadik? tizedik? huszadik? –, ha / fölébe kerülök, földszintnek látom.” A „földszint” katakretikus mozzanatok gyűjtőhelyévé válik.⁵

Viszonylag látványosan előállítható volna egy olyan konklúzió, mely meggyőzően világítana rá a lázbeszéd azon sajátosságára, hogy az expresszív képvilágával és dinamikájával nem engedi meg, hogy mintegy magunkra találjunk a betétversek kínálta „emeletekben” – így azt a hatást éri el, hogy továbbhajtja az olvasást. Viszont kár volna azt gondolnunk, hogy a lázbeszéd csupán egyfajta kompenzatórikus szerepet tölt be a különböző történeti és szóhasználati kondíciók (emeletei) között. Sőt, valamiféle műfaji-történeti ok-okozatiság vagy fejlődés hipotézisét írja elő, azáltal, hogy megágyaz az eltérő műfaji-történeti formációknak. A lázbeszéd nemcsak a formációk előkészítő és levezető közege: időnként beférkőzik a betétversek retorikájába, összezavarja (de minden esetben övezi) őket. Szerepe elsősorban nem abban a tulajdonságában összpontosítódik, hogy előtte és utána állhassanak a dolgok. Lényege egy olyasfajta szétterítésben ragadható meg, mely más szétterítésekkel érintkezve (a lázbeszéd különböző egységeiben és a betétversekben) tematikus szinten, képhasználat tekintetében összefügg. Miközben elindít, elhint képzeteket, ezek a képzetek (főként az évszak-tropológia) folyamatosan megidéződnek más szöveghelyeken – az az érzésünk, hogy itt és most keletkezőként alkotódik meg a szöveg, az ismerőség és a megidéződésben rejlő csúsztatás következményeit magán viselve. Mintegy menet közben szimulálja, hogy helyreállít egyfajta szoros összefüggést vagy annak látszatát a könyv szövegegységei között a motivikus, szintaktikai, szerkezeti ismétlések sokaságával. Valójában azonban olyan totalitás illú-

zióját kelti, mely megszakítások, benne szakadások sora.⁶ Elsősorban nem is az egységek közti tipográfiai és temporális különbségekre, kibontakozásokra és felejtésekre utalunk, hanem a lázbeszéd modálisan problematikus, esztétikailag körülményeskedő, sokszor dekoncentrált retorikájára.⁷ A hezitálásból következő felhalmozások döntően a felsorolás alakzatában mutatkoznak meg (különösen a bővítéses grammatikai szerkezetek által keltett tömörszerű, hosszúmondatos elrendezésben).⁸ A lázbeszéd – e burjánzása miatt – zavarba ejtő következtetlenséget enged meg magának: miközben strukturálisan integráló és konstrukciós főelem, addig esztétikailag (a betétversek teljesítményéhez képest) inkább mutatkozik (a normál nyelviséget felbontó) szövődménynek, a közvetítettségekből álló rendszer ambivalens mozzanatának. A lázbeszéd természetében is reflektálódik a cím két elemének paradoxonszerű összekapcsolása.

Emlékeztetnünk kell magunkat, hogy miközben rétegződéseket tárunk fel, szükségszerűen berekesztjük a szemiózist – így egyes szöveghelyek fedésbe merülnek, másokat kiemelésük által elkerülhetetlenül totalizálunk. Kérdés, hogy az általunk vizsgált szöveghelyek egybe esnek-e azokkal, melyeket *A láz enciklopédiája* nyelvei totalizálnak. Másként: túlzottan sokáig juttatunk-e érvényre valamit, ami csak nyomokban van jelen. Igyekeztünk e mozgó szövegfolyamból olyan textuális eseményeket és mozzanatokot ki-rögzíteni, melyek következményeit a szöveg egésze visszhangozza.

A következő néhány bekezdésben az előbbi kontextusokhoz szorosan kapcsolódó példát hoznánk a sokszálú költőbeszéd egymást citáló, ám eltérő következményeire. *A láz enciklopédiájának* hatástörténetileg releváns, más költői praxisokban is megidézett vers-kettőséről lesz szó. *A Don Quijote végrendelete* a *Don Quijote szerenádjára* nemcsak utal (például szcenikus kódjaiban, valamint abban, hogy mind a két, eltérő verstechnológiai alapvetésekkel dolgozó mű konstrukciós bravúr), hanem a kötetben korábbi szöveg olvasatának is tekinthetjük, mindazokkal a bonyodalmakkal együtt, amit ez a kifejezés takar. *A Don Quijote végrendeletének* költészetnyelvi, különösen akusztikus kopársága tudatosan megtagadja és elutasítja a *Don Quijote szerenádjának* érzéki gazdagságát: egymástól távoli képeket, képzeteket egybevillantó hasonlításainak merészségét, tercínáinak dinamikáját, a gondolatok és rímek paradoxonjainak szellemességét. Cs. Gyimesi Éva jegyzi fel a verssel kapcsolatban: „szépelgő zsargon és nótaszöveg, argó és középkori jövevényszó találkozik rímeiben, mert nem szavakat, hanem korokat rímeltet itt, hogy időtlenné bővölje az illúziók ironizált lovagját”.⁹ A magunk részéről hozzátehetjük, a pompás-parodikus ornamentika Cervantes

művétől sem idegen, hiszen az 16. századi regényekre, prédikációkra, diskurzusokra íródik rá. Versszervező elvként az aposztrophikus struktúra aszimmetriájára figyelhetünk: a címszereplő szerenádja, bár „madonna” megszólító megnyerésében érdekelt, a költemény olyan választ kínál erre saját működésében, melyben „madonna” nehezen körülhatárolható (szöveg) helyé válik.¹⁰ „Madonna” repetitív szólongatása (a folytonos ismétlődésben egyre inkább a szó anyagszerűségét előtérbe helyező) olyan folyamatként ismerhető fel, melynek következménye a Dulcinea–madonna metaforikus azonosítás újragondolásában áll. A vers színre viszi a „valamivé válás” lehetőségeit, úgy, hogy közben vissza is vonja őket az egymást relativizáló, sőt törülő képzetek játékában. „Madonna” (a megszólító számára való) hozzáférhetetlenségét (hozzáférhetőségének sokaságát) láttatja – ezért létrejötté, létrejöttének pillanatában érvénytelenné is válik. Deiktikus természetét értelemkiüresítés- és feltöltődés egyidejűsége jellemzi. A „madonna” szó szinte rítusszerű, monoton ismétlődése és a hozzá kapcsolt képzetkatalógus heterogenitása, egymást *kikapcsoló* dinamikája ironizálja is a megnevezés (és megszólítás) nyelvi érzékeltetését célzó mellérendelések láncát. Don Quijote a másik bevonásának–megragadásának gesztusaival teletűzdelt diskurzusa egyre inkább egy értelmét vesztő, materializációjában megtapasztalható nyelvi anyaggal („madonna”) szembesül. Mintha a nyelvi anyag felfokozott érzékisége és prozódiai feltételrendszere (a verszene, a hangzóréteg, a szerenád tercina-formája, paranomázikus jellegű bennefoglaltságai) diktálná, kényszerítené ki a megfeleltetési kísérletek *gépies* termelődését, „madonná”-nak mint (képlékeny) vonatkoztatási viszonynak a fel- és leépüléseit.

Talán az sem véletlen, hogy ez az egyik olyan Szilágyi-opus, melynek esztétikai csábereje költők sokaságát (Kovács András Ferenctől Fekete Vincén és Orbán János Dénesen át Farkas Wellmann Éváig)¹¹ ösztönözte saját parafrázisaik megalkotására. A KAF-vers (megőrizve a tercina formát és bizonyos szcenikus kódokat) lehetséges tétje a költemény hangzás általi (teremtő)erejének „visszanyerése”. A ritmus-vezérelte olvasás során a különleges és különféle stílusértékű szóválasztások eloldódnak szemantikai és szintaktikai határaiktól, mintegy a ritmusnak engedelmessé válnak, össze- csúsznak pillanatokra, új – zsongás- vagy halandzszerű – tagolási egységeket előállítva. A prozódiai komplexitás egyfelől bizonyos szavak és szerkezetek belső hangsúlyainak széthangzásával¹² állítja elő az „érzéki téboly” (a „vén bolondom”, Don Quijote) retorikáját (ebben az értelemben a prozódia némileg átkomponálja a szemantikát), másfelől a különös szavak halmozásának, végletekig való imaginárius felfokozásának gyakorlatával éri el

ezt a hatást.¹³ Kovács András Ferenc verse mozgásban tartja azokat a komponenseket, melyek lehetővé teszik a Szilágyi-opushoz hasonló viszonyrendszerek kiépülését (például a „madonna” szó folyamatos értelmi parafrazálódását – ami szemantikai destabilitást okoz – s így a madonna-képzet sosem esik egybe azzal, amit állít, amiként megjelenik), azonban a *Don Quijote sokadik szerenádjá* e szó, képzet (s a szöveg) határainak megnyitásában másként is érdekelt. Példánk a „Szótáram, ó, madonnám” sor feszültségeiből indul ki. „Madonnának” mint szótárnak az egybeesése ebben az aposztrophikus mozzanatban (a költemény e különös, intim pontján) újrapozícionálhatja visszamenőlegesen és ettől kezdve a KAF-vers olvasását, azáltal, hogy „madonnát” a vers szavaihoz való viszonyának problémájaként tételezi. Olyan szótárként, mely azért szól, hogy megidézze erejének szóképeit, melyek el is fedik (felül is írják) egymást. Megteremti azokat a feltételeket (hozzárendeléseket), amelyekre hivatkozik, s amelyek közül voltaképpen a „madonna mint szótár” csupán csak egy: a vers szókészlete implikálja a „madonna” szót, és „madonna” implikálja szótárszerűségét (tulajdonítások sorát). Ezen a szöveghelyen „madonna” olyan önreflexív alakzat, mely a szavak (például a Szilágyi Domokos-vers szavai) használatának, használhatatlanságának gondját jelöli, sőt újrajelöli. Figurális működéséről tud (és beszél) figurális működésében, úgy, hogy ezt a tudást a tudások egyikeként tételezi, és az egymást törlő tulajdonítások játékában kellően el is fedi. Az ominózus sor belesimul a szavak és képek érzéki tébolyába, mint-ha ott sem volna.

Farkas Wellmann Éva verse az eddigi filológiai és poétikai konnexiók kialakítását teszi még komplikáltabbá, legalább két szinten: egyrészt költeményét „Donkihóthoz” intézett válaszként szituálja: hangot ad az eddig hangtalan, ám a szerénádokban megszólítva (szólongatva) konstituált Dulcineának,¹⁴ aki most belép a diskurzusba és üzen. Amennyiben madonna és Dulcinea tematikus azonosításán túli (a fenti példákból következő) összefüggéseket is szem előtt tartunk (tehát „madonnát” a költemények egymást erősítő és egymásra cáfoló dimenzióinak termékeként tekintjük), a komplikáltság másik szintjéhez juthatunk. Hiszen ezzel a kétségkívül virtuóz pragmatikai módosítással – madonna Don Quijote-hoz – két másik esemény is együtt jár: madonna és Don Quijote átalakítása „ma donná”-vá és „Donkihót”-tá. A „ma donna” szerkezetben a „madonná”-hoz képest szemantikai és szintaktikai átszervezés megy végbe: egy időhatározóra (ma) és egy nomenre (donna) való szétválás. Az azonos betűkészletű, ám jelentését tekintve nem identikus struktúra („ma donna”) utalhat arra a tapasza-

latra, amit a „madonná”-hoz kapcsolt képzet-váltások és cserék játékaként regisztráltunk: a szakadásra, diszkontinuitásra, rögzíthetetlenségre helyezi a hangsúlyt. Közben értelemegységeket őriz meg (madonna, ma donna). Ám „ma donna” mégsem esik egybe azzal, amivé összeolvasható – leválik róla, úgy hagyja hátra, hogy egyetlen szegmentálással látványosan többszálúvá teszi.¹⁵ Átalakulások bonyolult természetébe vezet be a költemény címének második eleme is („Donkihót”). Ez a név maga is egy átírat (Don Quijote-é), képződmény, tehát olvasat¹⁶ (ami hang és íráskép médiumában feszültséget állít elő), akár „madonna” változó alakja – a nyelv létrehozza azt az érzékiséget, amivel dolga lehet, s aminek olvasási feltételeit változásain keresztül kockáztatja. A *Válasz Donkihótnak* első sora („Ó, don ki?, don ki? Hó, te –”) nem szilárdul bele abba az olvasatba („Donkihót”), amit a cím kínál. Ráadásul a nevet keresztülmetsző (ráíró és széthangzó) szintaktikai egységekhez nem rögzít konkrét értelmi viszonyt a szöveg. Ez a körülményeskedés (megszólítás-próba, ami egyben a körülírás figurája) az olvasást mintegy arra hívja fel, hogy lehetséges más cezúrákat, szóhatárokat, időviszonyokat állítson elő (’ódon’, ’don, ki hót’, ’don kihót-e’, ’don, ki hót e’ – utóbbi három alternatív tagolás mintha a felszámolódást is beleírná a szövegkapcsolatba). A *Válasz Donkihótnak* nyitó és zárósora („Ó, don ki?, don ki? Hó, te –” valamint „s itten ma donna választ”) az eddigi diszpozíciókat megfordítva (ma donna Donkihóthoz) két név szétszerelésével keretbe is zárja a verset. A két nevet törésként aposztrofálva és prezentálva írja vissza őket az átrendezett hagyományba. A címzés gesztusa, a megszólítás, a kérdezés, a névvé olvasható szövegbeli betűsorozat tulajdonképpen arcot ad az olvasatnak (Farkas Wellmann Éva olvasatának). A szójáték átdolgozó munkája a konnexióban („Don Quijote”, „Donkihót”, „Ó, don ki? Hó, te –”) a szétválás keltette különbségekre figyelmeztet. Összességében: a vizsgált szerenádok a maguk szituáltságait a citált Szilágyi-vers problematikáiban ütköztetve lehetővé teszik a tradíció beszédét – de a hagyományt át is írva a keletkező új szerenádokat egymás szövegeinek horizontjaihoz is kötik. Szilágyi Domokos verse egy olyan diskurzus kiindulópontja lesz, melynek termékein át a *Don Quijote szerenádjának* eddig talán nem érzékelt kiterjedései is láthatóbbá válnak.

A felidézés kuriozitásának és radikalitásának másfajta esetével számolhatunk a *Don Quijote végrendeletében*. Először is, az íráskép médiumában történik valami rendhagyó, ami magyarázatra szorul: a költemény két párhuzamosan futó szóoszlop. A különmemű, eltérő episztemológiai kondíció-
onáltságú, eltérő poétikai indexszel bíró szavak alfabetikus, a-tól zs-ig

(akadémiától, éhségstrájkon, herbáriumon át a zsinórmértékig) ívelnek a sorjázásban. Mintha minden szóhatár regiszterváltást indukálna. Vajon a laptetőtől lapaljig, a lapfelszínen vertikálisan végigfutó dupla szóoszlop az architekturálisan szervezett szöveg- (és kötet)kompozíció vizuális reprezentációjaként értelmezhető? Feszültség tapasztalható a szavak térbeli-írásképi rögzítettsége és az értelemkereső tudat éber ambíciói között. Arról az ambícióról van szó, hogy értelem-összefüggések vagy egykori értelem-összefüggések pilléreiként tekintünk a szóhalmazra, mikor pásztázva olvassuk szét/át/el – s ilyen módon mégis a pozíciók felcserélhetőségét diktáló, előfeltételező struktúraként válnak leírhatóvá. A szókonglomerátum nem áll értelemtelítettként az olvasás rendelkezésére, szemantikailag megoldatlan zárványnak tűnik. Vagy arról van szó, hogy a szintaxisuktól eloldott puszta szavak a maguk hiányával nyomszerűen utalhatnak az egykori egészre? Szilágyi Domokos „végrendelete” a szavak materiális idegenségének megtapasztalását hagyja meg, s épít ki figurális távolságot a szerenád érzéki ornamentikájától? A testamentum olyan önreprezentációs szöveg, ami a halált követően kerül felfedésre, s az elhunyt akaratának megfelelően közli az elhunyt akaratát; folyamatszerűség és eseményjelleg határozza meg diszkurzív terepét. Az alfabetikus pozícionáltságú, ám divergens szavak itt feldarabolnak egy egykori identifikációs sort, amire már csak összefüggéstelenül utalnak. A *Don Quijote végrendelete* foglya marad egy olyan felsorolásnak, töredékességnek, ami nem jut sehova. Az identitás puszta felsorolásává, felsorolássá válik? Ebben a pedáns, de véletlenszerűnek is ható elrendezésben vajon a cím második eleme köszön vissza: az enciklopédikusság? Vagy inkább egyfajta szótárszerűség? Kulcsszó-kollekció? Kulcsszavak, melyek beleszóródnak a kötetbe, s olyan szöveghelyeken reflektálódnak, ahol nem várnánk, pontosabban nem ott, ahol / ahová várnánk őket. Vagy a síri monumentalitás (hiszen testamentumról van szó) és a paranoid, sőt parodikus kényszersoroló félelem összekapcsolása történik? A fenti eldöntetlenségek szerencsés módon nem teszik lehetővé, hogy a testamentumra mint befejezettre (hanem sokkal inkább alakulóra) tekintsünk. A *Don Quijote végrendelete* utáni szövegegység dikciója szerint lebont egy fejfát:

„A lovag meghalt és eltemettetett. Három bohóc parentálta el, és sírhalma nincs, így hagyta meg, hadd játsz hassanak a gyerekek rajta, és fejfáján csak ennyi áll: *Itt nyugszik Don Quijote de la Mancha, mert meghalt.* És a fejfa másik oldalán, elmosódott, öreg betűkkel, csak ennyit lehet ki-
venni:

... ÉS A MI KEZÜNKNEK MUNKÁJÁT TEDD ÁLLANDÓVÁ
NÉKÜNK, ÉS A MI KEZÜNKNEK MUNKÁJÁT TEDD ÁLLAN-
DÓVÁ!

De nincs is fejfája.

És ez a nemlétező sírhalom a lépcső a tavaszba”

A felsorolás nyelvi aktusa lesz az, ami ha nem is visszahelyezi Don Quijote sírjára a fejfát, de mintegy a visszahelyezés műveletében marad. Releváns tapasztalat: a felsorolás megszakítja a kötetet eddig uraló topológikus behelyettesítések és katakrézisek láncát abban a döntő pillanatban, mikor a vers ígérete szerint a testamentum véglegesítené, rögzítené azokat. Azonban nem felejtkezhetünk meg arról a tapasztalatról, hogy a szövegben olvasható alaknak (Don Quijote) a „hagyatéka”, sírhalma és fejfája, egyfajta „arca”, úgy adódik, mint a szöveg figurációja: az egymást kölcsönösen igénybe vevő és egymást ki is záró képek sorozataiként, valamint regiszterkeverő felsorolásokként, úgy, hogy ez az „arculat” végső soron vissza is vonódik („nemlétező sírhalom”, „nincs is fejfája”), pontosabban egy újabb katakretikus mozzanat révén („ez a nemlétező sírhalom lépcső a tavaszba”) átalakul. Visszatér a *tavasz* képe, és költeményeken át elindít újabb kibomlási-kifejlési folyamatokat, melyekben szétszálazódik [(*Alkony*), (*Három idill*), (*Koratavasz*), (*Dal*)] – ráadásul egyfajta architektuális ellenpontként is szolgál (finom-érzéki, rimes-ritmusos szervezettségei által) a testamentum monoton szóoszlopaihoz képest. Ráadásul a (*Don Quijote végrendelete*) egy olyan szakasz „vezeti be”, „készíti elő”, melynek tavasz-topológiájához a *Szerenád* prozódiai jellegzetességei társulnak.¹⁷ Ez a részlet egyszerre folytatja, fojtja és valósítja meg a *Szerenád* metrikai-ritmikai szervezettségét, viszont költői képeit alapvetően már a *tavasz* (kötet-egészt meghatározó) variációi töltik fel. Csak nyomszerűen idézi a *Szerenád* szcenikus kódjait (egy-egy jellegzetes szó átvételében, hasonló szerkezet megalkotásában: „szárnyas csitkóm”, „pendelyes”, „primőr abrakon”). E tükrös-tükröző beépülések *A ház enciklopédiájának* tapasztalati alaprétegei. A különböző hangnembeli egységek feszültségére további példát szolgáltathat az egymásra utalt mozzanatok számbavétele ezen a szöveghelyen (e szöveghely vonzaskörzetében). A (*Don Quijote végrendelete*) és az azt felvezető (a *Don Quijote szerenádját* is citáló) egység közé egy újabb részlet is beékelődik.¹⁸ Olyan viszonyrendszer létesül, melynek centrumában három megszólítás áll („Uram, én kiszállok a buliból – mondá a lovag”; „Uram, itt valami bökkenő van”; „Én, don Quijote de la Mancha”), valamint egy idézet (a világirodalom

egyik fontos – költők egész sorát, Herberttől Holanon át Petri Györgyig megihlető – döntési csomópontjának, Hamlet nagymonológjának részletéből¹⁹ áll. Don Quijote az ön- és „Uram”-megszólításain keresztül saját haláláról, életének dilemmájáról elmélkedik – elmélkedésének feltétele a megszólításokon és az idézeten keresztüli viszonyban (viszony tükrében) jön létre. Az angol nyelvű citátum áll helyt, mintegy Don Quijote szavaiért: Hamlet szavai az a kölcsönözhető összefüggés és dilemma, ami egyszerre menedék, távollét és nyelvi idegenség. Amennyiben az idézet jelentése nem Don Quijote-é (hiszen csak kölcsönöz belőle *valamit*), hanem az idézett szövegé (a *Hamleté*), kétséggé válik, hogy értelmes artikuláció-e egyáltalán annak a szöveghelynek az idézése, mely mindenki számára ismert (a Shakespeare-dráma leghíresebb sorai), azonban idegen nyelvűségében, időbeli különbségében el is távolodott, be is zárt ismétlés – tehát képtelen arra, hogy egybeessen azzal, ami idéződik. Képes beszéddel szólni, olyan, mint egy üres sírkamra. Figyelmesek lehetünk e szakasz és a végrendeletet lezáró (fentebb már diszkurzív térbe vont) szövegegység közti pragmatikai, citációs és temporális cserékre: a proleptikus (Don Quijote halálát előre jelző) szerkezetet a beteljesülés („A lovag meghalt és eltemetett”) szerkezete váltja fel, tanúi lehetünk a temporális mintázat módosulásának (a jelen idejű igék múlt idejűekké alakulnak), a Hamlet-citátum helyébe a testamentumot lezáró szövegrészben bibliai textus kerül²⁰, és változik a megszólított (ön- és „Uram”-megszólítás helyett „szerelmem”), a beszédhelyzet pragmatikai szinten is átalakul (E/1-ből E/3, majd T/1 lesz). A testamentumot berekesztő szöveg egy pontján felülírhatja váradalmunkat (Don Quijote eltemettetését), mivel tagadásos retorikájából („nincs is fejfája”, „nemlétező sírhalom”) az is következhet, hogy a „szerelmem” megszólításban létesülő viszony egyaránt vonatkozhat Dulcineára és Don Quijote-ra,²¹ valamint a kötet következő egységeinek (ami, a testamentum architekturális ellenpontja) én-te viszonyaira. A szövevény eldöntetlenségei, a zavar helyei – a „bökkenők”.

A sírnak mint poétikai mintázatok betemetésének és megnyitásának tapasztalata több alkalommal visszatér *A láz enciklopédiájában*: így például az (*Örültek*) című, Villon versnyelvét is megidéző haláltánc-parafrázisban, valamint az archaikus lexikai rétegeket versszervező elvvé avató – Pécsi Györgyi által siratóének-imitációnak²² nevezett – részletekben. Sír, halál, testamentum, idézés tematikus viszonyait vizsgálva a kötet egy, a mottóhoz kapcsolódó zavarba ejtő anomáliájára figyelhetünk.²³ A mottó paratextusként kikülönülve XX. századi ismeretlen költő verseként szituálja magát.

Modális és pragmatikai elrendezettségét tekintve sűrűszerű szövegnek hat. Intencionált üzenete *világos*, az „egyenes beszéd” kívánalmát sugallja. Mégis, az ellenkezőjét is mondja annak, amit – látszatra legalábbis világosan – mondani akar. Az „egyenes beszéd” kívánalmát a „halandó” szó homonímiája teszi kétségesé azáltal, hogy benne – a költemény különféle síkjait és működéseit tekintve – egybeesések sokaságára lelhetünk (a „halandó” egyszerre nomen és melléknév, megszólított, tulajdonságjegy, antropológiai létmód). A „halandó” szó egy lényegi instabilitást vezet be, mely a mottó állítását (testamentumát) megalkotásakor szétbomlasztja. Jelentősége abból az ellentmondásból fakad, ami az állítás („egyenes beszéd”) és a szöveg stratégiája (figuratív bonyodalom, egy homonímia) között fennáll. Működni enged egy olyan elbonyolódást, amit a szöveg tematikusan kerülendőnek ítél, ezáltal mintegy megerősít egy tévedést. Ezek a szavak és a teljes struktúra (*A láz enciklopédiája*), amin belül ezek a szavak operálnak, gyakran kölcsönösen nem tisztázzák egymást a létrejövő interakciók során (akár a mottó példájában), hanem egymás szomszédságában, a különbség párbeszédében állnak. Ami létrejön, felkeltheti a katalógusszerűség (játékba hozott műfajok, költészetnyelvi tradíciók eklektikussága) látszatát, de egyúttal és szemmel láthatóan a különbségekre, diszkontinuitásokra és közvetítésre helyezi a hangsúlyt, azáltal hogy játéktérrel biztosít nekik – nem organikus kompozícióról van szó.²⁴

Ebből a szempontból érdemes vizsgálni *A láz enciklopédiájának* utolsó egységét (a kompozíció „záráskövét”). Az *Utóhang* (*Apró ének Nevenincsről*) többféle modalitást, retorikát és műfajt csúsztat össze. A nehezen egységesíthető szerkezet (apró ének, dal, dialógusforma) ezzel az elrendezéssel (strukturális szakadozottságával szcenikus színre vételében, architextuális választásaiban) szelektálja a könyvben felgyűlt hagyományt, s bizonyos fókig ismétli a lázbeszéd heterogén szövegalakításának néhány sajátosságát is. Az egymás köré ékelt egységek hangsúlyozzák önnön egymástól való távollétüket a tördelés tipográfiai hézagaival, az interpunkció itt különösen releváns olvasásirányító jelenlétével. Az *Utóhangban* párhuzamosan működik legalább kétféle alakulás: egy név alakzatának (Nevenincs) strukturálódása (a név szövedékének egységesítő illetve bomlasztó munkája) és az érzékek számára való hozzáféréseinek (hozzáférhetőségének) játéka. Az *Utóhang* Nevenincs érzéki megragadhatóságát – Nevenincset mint konzisztens *másikat*, akiről a költemény kijelentései referálnak és aki a dialógus-szituáció egyik fenntartója – megnehezíti, mert összekuszálja a hozzáférések mediális viszonyait. A szöveg, bár Nevenincs megszólításával tartja

fenn magát, és ez jelöli ki diszkurzív terét, Nevenincs aligha bizonyul a (vizuális) érzékelés számára visszaigazolhatónak, mert láthatatlan.²⁵ Mindvégig a bizonytalanság játéktérében tartja a szöveg Nevenincs láthatatlanságát, továbbá azt, hogy Nevenincs igaz láthatatlan, de maga lát, egy-szersmind tehát a rá (Nevenincsre) irányuló tekintet csődjeként felfogott láthatatlanságával szembesít. Ez a sajátos vakság Nevenincs rögzítésének vágyát téves tulajdonítások, azonosítások („mézzé válj, hogy lássalak”, „katánggá válj, hogy lássalak”) soraként juttatja jelenléthez. A szöveg folyamatosan figyelmeztet a beazonosításokra (Nevenincs nem méz, nem katáng, „Ki tudja leírni kis Nevenincset?” etc.), amelyek nem rögzülnek a névhez rendelhető tartós érzéki képzetekként. A vers az azonosítás tulajdonságjegyét építi Nevenincs köré, melynek deficitese volta feltárul, önnön tagadásához jut el (pl.: „Tudod, hogy nem tehetem, Nevenincs nem méz: Nevenincs: Nevenincs”). A bizonytalan tulajdonítások – ahogyan a szerkezet, melyben Nevenincs változó jelenlétet nyer, már eleve szakadozott – széttagolják a jelölési rendszert és Nevenincs identifikálhatóságát. Különös, hogy a Nevenincs név alapja eredetileg egy tagadás (nincs neve), melyről megfejtkezünk, mikor egy névként (trópusként, ami szóösszetétel) kezd működni, és elnyeri beleegyezésünket abba, ami vele kapcsolatban elmondódik és megtagadódik (Nevenincs nem méz, nem katáng). Ennél az összefüggésnél maradva, a szöveg olyan felszín fon Nevenincs köré, amely annak sajátos – a Nevenincs név eredetében már tagadásként kódolt – nem-létére hívja fel a figyelmet. Különös, hogy a vers a rámutatás és kijelölés hezitációjaként tudósít Nevenincsről („S valahonnan / valahonnan / valahonnan / zeng a dal”; „Itt vagyok, itt, itt: Nevenincs – Nevenincs”). A tekintet, a dialógusforma és a tulajdonítások játékanál eredetibb módon is belső különbséggé avatja a szöveg Nevenincset, azáltal, hogy saját ismétléseinek viszonyrendszerében is pozicionálja („Nevenincs: Nevenincs: Nevenincs”; „Nevenincs – Nevenincs”). Ráadásul úgy, hogy az *Utószó* a létrejövő viszonyrendszer körül nem tesz *láthatóvá* szintaktikai beépítettséget, csupán interpunkciós eszközök (kettőspont, gondolatjel) által enged sejtetni például a jelentésadás lehetőségei közül néhányat. Rekonstruálható-e egy ilyen típusú komplex bonyodalom szerkezete, rögzíthetünk-e minden olyan bizonytalanságot, megnevezhetünk-e minden olyan bomlást, ami ezt körülveszi? A „Nevenincs: Nevenincs: Nevenincs” szövegrész tematikus szinten utalhat Nevenincs bezártságának a versegészben többször visszatérő képzetére. Ugyanakkor az ismétlés struktúrája egymással felcserélhető részekként látatja az ominózus részletet. A „Nevenincs: Nevenincs: Neve-

nincs” szakasz az azonosságot állítja, s kitörli a benne résztvevő elemek közti különbséget, ezáltal a három elem egymáshoz igazodása játszódik le itt. Vagy az ismétléses viszony interpunkcionális meghatározottságában a kettőspont egyfajta következtetésest viszonyt mímél az elemek közt?²⁶ Esetleg a visszhang vagy a tükörijáték retorikai szerkezetére lehetünk figyelmesek? Annyi bizonyos, hogy ez a részlet saját materialitására irányítja a figyelmet, önmaga válik saját anyagának médiumává és dilemmájává. A „Nevenincs: Nevenincs: Nevenincs” viszonyrendszer középső elemében („:Nevenincs:” – kiemelés KT) egyazon szintre kerül jelölő és jelölt – egy pillanatra a jelek megkülönböztethetőségének a rendszere borul fel, amennyiben közöttük a distinkció lehetősége nem áll rendelkezésre: a befejezetlenség mozzanata a szerkezet mindkét oldalán megjelenik („:Nevenincs:” – kiemelés KT). Ez a reláció a retorikai és grammatikai kódok ütközését implikálja. Közel sem állítom, hogy az *Utószó* fentebb vázolt problematikája *A láz enciklopédiájának* metafiguratív értelmezője volna, amely körül a könyv minden (ambivalens) eleme elrendezhető. Annyit állítok csupán, hogy a lázbeszéd expanzív sokatmondása helyett egy-egy Nevenincs-típusú szöveghely kevésbé látványos, de egyúttal zavarba ejtőbb bonyolultságok hordozója lehet. Nem valamiféle igazság újabb megalapozása származik belőle, hanem az önmagát ígérő és elvető szöveg aporetikus szerkezete.

Zárásként megjegyezhetjük: a nagy elemek összeillesztésének fugázatában a különféle megszólalások eldolgozatlan, aporetikus részletei; a nyelv hasadásaira is koncentráló, annak játékteret engedő költői figyelem a feltétele és következménye, hogy a *láz* ott kísért végig a kötetben, annak minden fontos kétértelműségében – egyszerre válik meggyőzővé és kényszerítővé. *A láz enciklopédiája* több annál, hogy diskurzusok konténere legyen, mert szerzője az elemek elrendezésekor egymásmellettiségük és egymásba játszásuk poétikai következményeivel is számol – kísérleti mintázatai közül több jelenkori kritikai távlatból szemlélve is esztétikailag kommunikációképes és produktív. A nagykompozíció korszakonkénti (gyakorlatilag kötetenkénti) megalkotása (*Haláltánc-szvit*, *Ez a nyár*, *Nem tanítottatok meg*, *Bartók Amerikában*) a vezérkérdés folyamatos változása mellett Szilágyi Domokos költészetének egyik kulcskérdése. Talán nem véletlen, hogy pályája végén, halálának évében, 1976-ban, ismét megpróbálkozik a nagykompozíció könyvnyi terjedelmű, 699 soros megújításával az *Öregek könyvében*.

JEGYZETEK

¹ Vö: K. Jakab Antal: *A kétely költője = Utunk*, 1968/10; Bogdán László: *Tanúskodás. Párbeszéd Sz. D. Sajtóértekezlet című kötetéről = Igaz Szó*, 1972/8, 293; Cs. Gyimesi Éva: *Búcsú az utópiától = Uő: Álom és értelem*. Bukarest, Kriterion, 1990, 55–70; Pomogáts Béla: *Nyugtalanágok egyensúlya = Uő: Noé bárkája*. Budapest, Széphalom, 1991, 202; Széles Klára: *A versszerkesztés rendhagyásai = Uő: Szeged – Kolozsvár, 1955–1992*. Budapest, Pesti Szalon, 1993, 50.

² A korszak esztétikai-ideológiai konstellációinak aprólékos rekonstrukciójára itt nem vállalkozhatunk. Megjegyezzük csupán: az 1960-as és '70-es évek költészetében megszorodnak a nagykompozíciós poétikai mintázatok (például Méliusz József, Kányádi Sándor, Lászlóffy Aladár művészetében). Arra lehetünk figyelmesek, hogy bizonyos költészeti dilemmák megnyilvánításához és elbeszélésehez a félpőzai-félpőti alkotásokban való gondolkodás szolgáltatott produktív keretet. Ebben a textuális összefüggésrendszerben és (a benne-belőle létesülő) működésmódban tehetők kellően bonyolulttá problémák a költészet nyelvén. A montázsszerű nagykompozíció hatékony médiumot és formát kínált – jól érzékelhetően ebben az eljárásban adódnak közlésképes és érdekes kérdések a korszak költői számára. Érdemes röviden idézni Tamás Attilának a korszak esztétikai gondolkodásmódját összefoglaló műveiből, utalva arra a kontextusra és elvárás-rendre, amiben Szilágyi Domokos könyve megjelent. Tamás Attila az irodalmi műalkotás sikerültégének fokmérőjeként az összefüggésben-látás, az összhang-kialakítás, a rendteremtés készségeinek érvényesülését látatja (rétegzett nagykompozíció esetében a nagykompozíció belső erőinek rendezett kibontakozását). „A szó szoros vagy átvitt értelmében vett többértűvé tevés így a műalkotás *lehetőséges értéktényezőjének* tekintendő. Ezen túl: mivel – nagy általánosságban véve – nagyobb teljesítmény, ha többértű anyagot tud megszerkesztett egésszé munkálni a művész, mint az, ha csak egyértűt (mind az antropomorf külvilágot-átformálás, mind az önkibontakoztatás általánosabb lehetőségeinek sugallása szempontjából), ilyen tekintetben is az értékgyarapodás egyik tényezője ismerhető fel a többértűvé válásban.” (Tamás Attila: *Esztétika*. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1997, 28.) Valamint: „a költői műalkotásnak a legfőbb sajátosságát – röviden szólva – ellentéteket zárt, organikus egésszé rendező-formáló voltában, ilyen értelmű »megoldottságában« jelöljük meg”. (Tamás Attila: *A költői műalkotás sajátosságai*. Budapest, Akadémiai, 1972, 146.) A műalkotásokhoz rendelt esztétikai elváráshorizont háttérében egyfajta, a partikuláristól az univerzális emberiig ívelő humanideológiai egyetemesség-gondolat áll. Ezek szerint a műalkotásnak „az a feladata, hogy befogadóját minél jobban kiemelje részszerűségéből, nagyobb összefüggéseknek mi-

nél szervesebb elemeként bontakoztassa ki (illetőleg minél sértetlenebbül engedje megőrizni) ember-voltát”, (...) „mindig magában (magukban) foglalva valamit az általánosításnak, illetőleg a *pillanatnyi-résszerűből való kiemelkedésnek a mozzanataiból*”. (Tamás Attila: *Esztétika*. 13, 39.) Az, hogy hol és milyen módon pozícionálható *A láz enciklopédiája*, tágabb kontextusban Szilágyi Domokos nagykompozíciói a fenti esztétikai koncepcióban, egy következő dolgozat témája lehet. Számunkra most ez annyiban fontos, hogy rögzítsük: Szilágyi Domokos költészete *A láz enciklopédiájával* kezdődően nyelv- és létszemléletében, így a nagykompozíciót érintő meglátásaiban látványosan átalakul, korábbi köteteit, kortársait és bizonyos kortárs esztétikákat figyelembe véve. Cs. Gyimesi Éva ezt a változást a következőképpen fogalmazza meg: Szilágyi Domokos „korábbi racionalista-teleologikus” világképéhez képest „*A láz enciklopédiája* verseiben a kétely mint ambivalens értékszemlélet általánossá válik, és a versnyelv minden szintjére kiterjedő változásokat hoz.” (Cs. Gyimesi *i. m.* 36.)

³ Pécsi Györgyi: *Kísérlet a világ rendszerbe foglalására. Emeletek avagy a láz enciklopédiája* = *Forrás*, 2006/12, 77–87.

⁴ *A láz enciklopédiája* címben nagyon különböző diskurzusok kontaminációja megy végbe. Az összekapcsolás egyik komponense a láz, biológiai-fiziológiai elváltozás, ami a normális állapottól távolít le (de vissza is lehet térni belőle). Beszéd (lázbeszéd) szintjén: a normál nyelviségből való kilépés az abnormalitásba (felfokozott imagináció, rendhagyó fantáziaműködés, a versgrammatika felbontása jellemzi). Az enciklopédia kifejezés által felidéződő aufklérista-racionalista hagyománnyal potenciálisan ellentétes pólust testesít meg. A tudás célelvű, episztemológiailag akkurátus rendszerbe foglalása itt egy másfajta (némileg paradox) rendszerezésnek adja át a helyét. Ez a rendszerezés valamilyen módon szisztematikus tudástár: a rendhagyó (vagy annak gondolt) esetek számbavétele. A rendhagyó eset – normál körülmények között – azonban éppen rendszerezhetetlensége által áll elő. Azzal, hogy *A láz enciklopédiája* felépít egy kötet-egészen átívelő nagykompozíciót, kielégít egy korabeli, a nagykompozícióhoz rendelt szövegalkotási és olvasási elvárást, de egyúttal változtat is az érdeklődés irányán, azáltal, hogy a (részben) rendhagyó esetek konglomerátumát kínálja fel. Ekként nyílik lehetőség (és bizonyos esetekben talán nyílik is) a konstrukció műveletei mellett a finom törések, ciklikus szerkezetek, pólusok igazolására és megszüntetésére *egyaránt*.

⁵ Kulcsfogalmunk, a katakrézis: a nyelv képessége arra, hogy helytelen használat, téves tulajdonítás, képzavar útján megnevezzen bármit. A dolgok megnevezése érdekében a nyelv hajlandó tételezni, posztulálni. Azért tételezünk, hogy lehetőségünk nyíljon a tételezethez viszonyokat, viszonylatokat felépíteni: én-te diszpozíciók, összefüggések, elrendezések lehetőségei mutatkoznak meg. Az, hogy

a nyelv posztulálni képes, nem más, mint katakrézis (ami egy retorikai alakzat is). A nyelv (s pozicionáló képessége) úgy működik, hogy helytelen használat útján összefüggéseket teremt, termel. A nyelvben minden történés lehetőségfeltétele, hogy tételezzen valamit, ami nincs, majd ezt összefüggésekbe helyezze: helytelen tulajdonítások, kifejlések, helyettesítések soráról van szó, miközben ezek helytelen voltáról megfejtkezünk. Foglyaivá váltunk egy tropológiának. A katakrézisek elszabadulnak, és összefüggéseket indukálnak. Megjelenik a dolgok között valamiféle értelem: egy-egy metafora kifejlésének eredményeként. Egy-egy kép kiragadása az értelmezés során ebből a folyamatból nem más: mint egy-egy kifejlési folyamat megszakítása, ezáltal totalizálása. Azt kell megvizsgálni, hogy a nyelv által hogyan ösztönzött, hogyan jön létre a nyelvben az, amit képként tudunk megfogni. Milyen döntések alapján szigetelünk ki valamit képként, ami egyszersmind a költeményben egy retorikai, poétikai és hangszövedéki fejlemény is – ráadásul kompozicionális helyi értékkel is bír? A képszerkezet szintjén megjelenő tulajdonság megerősíti-e a hangszövedéki fejleményt, a hangszövedéki szinten megjelenő tulajdonságot? Ami látszik, megjelenik a tételezés effektusa, a tételezett dolgok tulajdonságokkal kezdenek vértéződni, ruházódni, lehetőség van kijelentések, ítéletek rájuk építésére. Elfelejtkezünk azonban arról, hogy ezek a jelenségek csak tételezettek. Emlekeztetnünk kell magunkat, hogy a kiindulópont nem tapasztalat, hanem nyelvi aktus. Ez az összefüggésekbe léptetett beszéd tapasztalatnak tűnhet – valójában trópusok vándorló (ha tetszik, emeletről emeletre vándorló) működése. Ez az olvasási belátás *A láz enciklopédiája* működésének fontos felismerése.

⁶ Nem annak tagadásáról van szó, hogy a létrehozás megszakításos szerkezetén belül nem teremthetőne egyfajta konzisztencia. Praktikus okból is szükséges ahhoz, hogy egyáltalán olvasni tudjunk, egy általános szerkezeti elv kiépülésének konstrukciós funkciójára.

⁷ A lázbeszéd *A fogalmazás kaptatóin* tautologikus építkezésének előképeként is értelmezhető, hiszen számos fordulatot implikál, melyeket *A fogalmazás kaptatóin* átvesz, és a maga módján kidolgoz. Olyan, a szöveg saját eljárásait, képalkotását is tematizáló metapoétikai effektusokra gondolok, mint pl.: „az éjszakába szemek fogalmaznak fényeket”, „S én mit tehetek? fényt fogalmazok hitelbe”, „S ha már itt tartunk: mit is tehet a költő? Teleírhatja / csillagokkal a mennyboltot, / míg alusznak a csillagászok.”, „Kaptatok, reménytelenül, nézván a tájat, az idő tájait, és amit látok, / megpróbálom lefordítani”. Vö: „Az égbolt, a kékre fogalmazott ég, / a túlvilággá fogalmazott ég, / vagy egyszerűen csak: fénytöréssé, / még egyszerűbben: troposzférává fogalmazott ég / kaptatóin és buktatóin keressük / a szavakat”, „Bukdácsolj-kaptass hát magad. / Az ember egyedül marad. / Ismeretlen táj. Névtelen. Nevet neki! Végső soron / mi minden múlik egy hangsoron!”

⁸ „De lásd: a füvek fölvisítnak, mert nekik sem mindegy, / mi tapossa őket: meztelen talp vagy tankok tiprotánca. / És sugár is hányféle van! És láz! és az én / tavaszom, / a mienk, amelyet elorozni nem hagyok! / És ott az a tavasz, a huszonkét év előtti, hogy vérben / csúszott el a mezőn s törte lábát az oktalan / barom is, és addig, öt esztendőn át, micsoda tavaszok, / nyarak, telek, pestis, ragály és bélpokol / és csума, himlő, kolera és franc baj, lepra, kelevény, / dögvész és fekete halál, veszettség, sárgaláz / s a rák s a leukémia és „hasnak szertelen menése” / és bujakór, ficam, dementia, gutaütés és tyúktetű / és trichinella, gonorrhoea, bélpokol, csума, kolera / és himlő, pestis, kelevény, fekély, ficam, torokgyík, / tbc és éhhalál és infarktus és szilikózis és emberek, / kiket húsz fokos hidegben vízzel locsolnak és cirrhosis / és szélhűdés – mi ehhez Pandora szelencéje!”

⁹ Cs. Gyimesi i. m. 55–70, különösen: 49–50. Vö: „a műgond olyan fokán isméli el a poétika évezredes leckéjét, amely állandóan a mesterkéeltség határát súrolja. Gondoljunk csak a *Don Quijote szerenádjának* a túlérétséggé óarany színében pompázó rímeire, amelyek egymagukban is őszintébben és hatásosabban tanúsítják a líra önelégületlenségét, mint Szilágyi Domokos egyébként elég gyakori mítoszromboló, „önleplező” kijelentései. Csakhogy a *Don Quijote-szerenád* tercináinak tüntető csonkasága (tíz-tizenegy szótagú sorok helyett hat-hét szótagosak) és perverz tökéletessége még úgy is felfogható, mint Szilágyi Domokos *Don Quijote-élményének* verstani lecsapódása, illetve *Don Quijote-képének* verstani összetevője.” (K. Jakab i. m.)

¹⁰ „– madonna, ó, madonna, / ki énnem világít, // ma vánkös és ma dunna, / ma lángos és ma rozsdás / csillag, mit meg nem unna // lesmirglizni a postás, / madonna, makaróni, / madonna, lelkimosdás, // madonna, ideróni / való emlékezet, te, / lelkem falára lógni // való, gyöngy képezet, te, / te boldog, te pogány, / te mocskos tetűtette, // vágyaim ágbogán / ülő kőszáli kurva, / moslékos tobbogán, // üstökös lisztből gyúrva, / – Madonna mia cara, / lócitrom lángra gyúlva, // na mondja, mi az ára? / madonna, árva érem! / madonna, mi a kára? // madonna, drága, kérem! / sintér ültette rózsá! / szemem szedett szemérem! // madonna, múltak jósa! / ki trónolsz Nekeresden, / kibem egy már a jó s a // rossz, ki-be beleestem, / tündéri csatakanca! / pisis pendelyű isten!”

¹¹ Orbán János Dénes: *Don Quijote második szerenádja*; Kovács András Ferenc: *Don Quijote sokadik szerenádja*; Fekete Vince: *Don Quijote utolsó szerenádja*; Farkas Wellmann Éva: *Válasz Donkihótnak*. Jelen írásban elsősorban Farkas Wellmann Éva és Kovács András Ferenc költeményei képezik a vizsgálat tárgyát.

¹² Ez a hatás Orbán János Dénes opusában is regisztrálható, írásban jelölt: egy nyomon követhető szerzői intenció részeként: „begerjedő kolostor / madonna

pokalipszis / elcsángált tyúkapostol // a valagomba pikszis / te létölő galócám / s a felkőhögő hiszt is” (Orbán János Dénes: *Don Quijote* második szerenádja).

¹³ „Te ringó far, flamenco, / Fandangóléptű tornyom, / Lepanto, Győr, Marengo // Dicsén te renyhe pornyom, / Te szent Magdolna-lábcsök, / Vak űr szemén te lornyom!” (Kovács András Ferenc: *Don Quijote sokadik szerenádja. Ad nótám Szilágyi Domokos*)

¹⁴ Persze mindez értelmezhető úgyis, hogy Dulcinea az a reláció, amellyel a beszélő (Don Quijote) segít megképezni saját magát és kialakítani jelenlétét.

¹⁵ A szegmentálásnak a beszélőre gyakorolt esetleges attitűdbeli következményeit vizsgálva Németh Zoltán az alábbiakra jut: „A „ma donna” kifejezés olasz eredetű, szó szerinti jelentése „az én asszonyom”, tartalmilag inkább Miasszonyunk: a keresztény mitológia Madonnájára utal, azaz Máriára a gyermek Jézussal. A keresztény művészet egyik legnagyobb tematikájának beemelése azonban a címadó mondatban nem a megszokott vallásos jelentéseket mozgósítja, nem a szende, szűzies, önmagát a gyermeknek alárendelő nő képe jelenik meg, hanem az első szótag leválasztásával és időhatározóvá tételével a „donna” válik a jelentések centrumává, vagyis az „úrnő”. Az úrnő, a donna jelentése egyértelműen a hatalom képzetével telítődik, amelyet a címadó mondat állítmánya erősít meg: az, aki „választ”, a hatalom birtokába helyezi magát. De ugyan kit választ ki ilyen magabiztossággal a cím? Az önmagának megfelelő olvasót, esetleg a férfit? A szövegbe bevitt férfit, vagy a szövegen kívül maradt férfiolvasót? Az itt és ma az olvasás mindenkor jelen idejére utalhat, az „Itten ma donna választ” tehát azt sugallja, hogy maga a szöveg, illetve lírai alanya választja ki, adja meg a jelentéseket, s az olvasó az, aki alárendelt helyzetében kénytelen azonosulni az így kijelölt értelemkonstrukciókkal, kénytelen alávetni magát a szöveg intencióinak? Ez a felfogás meglehetősen távol áll az „itt és ma” uralkodó értelmezésteóriáktól, amelyek nem annyira a szöveg, mint inkább az olvasó hatalmára figyelmeztetnek, s amelyek szerint éppen a szöveg van kiszolgáltatva az olvasói értelemalkotás folyamatainak, csak az olvasó teheti élővé a szöveget. (Németh Zoltán: *A női líra mint játék*. Farkas Wellmann Éva: Itten ma donna választ, in: *Új Forrás*, 2003/7). Míg Farkas Wellmann Éva opusa a „donna” „madonná”-hoz képest értett attitűd- és modalitásbeli különbségeit juttatja hangsúlyosabb szerepbe, addig Fekete Vince átiratában (mely szintén végrehajtja e szó-darabolást, valamint önmagát paratextuálisan töredékként figurálja) a „ma” elem válik meghatározóbb szövegstruktúráló elvvé (időhatározóként és a madonna valamiféle rövidítéseként egyaránt): „ma donna és ma hullá / ma kezdő és haladó / ribanc ma nulla-nulla / ma esőben szaladó / ma áspis kúszva-mászó / ma istenét tagadó / husáng ma és ma zászló / ma akciós ma áru / ma néma és ma száz szó / ma sziporkáz és ma ámul / csábillatú isten / ma akit a

szag árul / ma csak megsegítsen / ma hogy kínozzon-verjen / nem ez nem az itt sem / ott sem ma ki ne kelljen / ma fülemre walkman / ma ki reám leheljen / ma kiért meghóttam / s feltámadtam ma százszor / kiért öltem csaltam / ma kiért szerenád szól / tündér rossz adidasban / madonna elevátor”. Fekete Vince verse szintén olyan aposztrophék sorozata, melyek különféle metaforikus módokon nevezik meg a megszólítottat, azonban a megnevezés változatossága a megszólítottat egyúttal felfoghatatlanná és titokzatossá is teszi.

¹⁶ Keletkezéstörténeti érdekesség, miszerint, bár a *Válasz Donkihótnak Don Quijote második szerenádjára* íródott, és invenciózusan parafrázálja a költeménybenli „donna” az Orbán János Dénes-vers lovagmacsó (tehát itt nem „az illúziók ironizált lovagjáról” van szó) retorikáját, mégis egy olyan „olvasathoz” címezi (szó szerint is) válaszáat, mely az OJD-szövegből hiányzik (nála a lovag kivétel nélkül „la Mancha”-ként regisztrálható). A szerenádok közül egyedül a Kovács András Ferencében tűnik fel (némi *különbséggel* „Don Kihótod” formában) a FWÉ-költemény „címzettje” az idézés összetett aktusában: „Miként bohóc dadogna, / Bús-képző Don Kihótod... / Nyelvem kilógatom, na, // Hisz rongy valóm kitódod, / Mint cefre bort borostyán, / Vagy zsák az ósdi fótót –”. A Szilágyi- és az Orbán-versek arcképzési- és szerepértelmezési különbségeihez lásd: Demény Péter: *Don Quijote szerenádjai* = Uő: *A menyét lábnyma*, Kolozsvár, Korunk Kiadó, 2003, 24–31.

¹⁷ „(S kellemetes kikeletnek / rügy-fakasztó hangjai / kedveskedve csicseregnek, // megpendülnek mindenek. / Pendelyes kis sugaracskák / derületre intenek, // elviháncolván napestig; / szándékuknak igaz voltán / ember, állat megmelegszik. – // Kiröptetvén ablakon / szárnyas csitkóm, friss erőre / kap a primőr abrakon.)”

¹⁸ „Uram, én kiszállok a buliból – mondá a lovag. – Vagy engem / találtak ki rosszul vagy a világot. – / Uram, itt valami bökkenő van. / Meg is halnék, mert úgyis az lesz a vége, de Hamlet kollégám / elriaszt: To die – to sleep – to sleep – perchance to dream – / oh, there’s the rub! / Ez itt a bökkenő! /

De mit tegyek, ha lejárt az időm.”

¹⁹ „Meghalni – elszunnyadni – és alunni! / Talán álmodni: ez a bökkenő” Arany János fordításában. Nádasdy Ádámnál: „A halál: alvás; az alvás: / talán álom – itt a baj”.

²⁰ „ÉS A MI KEZÜNKNEK MUNKÁJÁT TEDD ÁLLANDÓVÁ NÉKÜNK, ÉS A MI / KEZÜNKNEK MUNKÁJÁT TEDD ÁLLANDÓVÁ”

²¹ „És ez a nemlétező sírhalom a lépcső a tavaszba, a játékosba, a kedvesbe, a borzalmasba, föllépünk ide, szerelmem, és örvendezünk és fejünket törjük és aggódunk és mindenről megfeledkezünk.”

²² Pécsi Györgyi: *Kísérlet a világ rendszerbe foglalására*. Emeletek avagy a láz enciklopédiája = *Forrás*, 2006/12, 86.

²³ „Becsüld halandó, amíg élek, / szavaim halandó becsét. / Két ember közt legrövidebb / út az egyenes beszéd. (Ismeretlen költő a XX. századból)”

²⁴ Ellentétben Pécsi Györgyivel, aki a következőket jegyzi fel: „nagy méret és a monumentális arányok uralnak illetve fognak össze, miközben a részletek roppant gazdagságot vonultatnak föl, melyek önmagukban nehezen, vagy sehogyan sem kapcsolódnak egymáshoz, de a versegészben mégis organikus helyük lesz, s új értelmet, értelmezhetőséget nyernek.” Továbbá: „Az *Emeletek*...-ben a kultúra és az emberiség története egyetlen organikus egységet és egyetlen összefüggő folyamatot képez.” Pécsi Györgyi: *Kísérlet a világ rendszerbe foglalására*. Emeletek avagy a láz enciklopédiája = *Forrás*, 2006/12, 79, 85.

²⁵ „úgy hívták, hogy Nevenincs, / nem is látta senki”, „mézzé válj, hogy lássalak. / – Tudod, hogy nem tehetem, Nevenincs nem méz: Nevenincs: Nevenincs”, „katáng légy, hogy lássalak. / – Tudod, hogy nem tehetem, nem katáng Nevenincs: Nevenincs: Nevenincs”, „– Ujjjaival valaki, szirmaival, lecsukta a szememet. / – Itt vagyok, itt, itt: Nevenincs – Nevenincs”, „Tegnap is összeszaladtunk az utcán. / Ő vett észre, mert látható vagyok”, „–Dolgozom – mondtam, s dolgoztam akkor is, láthatatlanul. / De ő látta. / – Élek – mondtam, s ő lehunyta szemét, / hogy ne lássam, hogy látja kivetülő csontvázamat a kirakatüvegen, hátam mögött.”

²⁶ Eljátszhatunk néhány alternatív – és mint ilyen, vállaltan spekulatív – szemantikai azonosítással: Nevenincsből következik a Nevenincsből következő Nevenincs; Nevenincs következménye Nevenincs következménye; Nevenincs tartalmazza a Nevenincset tartalmazó Nevenincset. A vers, egyben a kötet utolsó két sorában felépül egy másik, *alliterációval* lezárt következtetési viszony („Nevenincs azt hiszi, pipacsal legyőzheti a páncélcocsi, / s igaza van, mert a pipacs piros”), melyet igaznak fogad el a költemény. Ez utóbbi reláció zárópozíciójából következően – a jelölőrendszer végén áll – a jelölés, tagadások és vonatkoztatási eldöntetlenségek termékeként áll elő. A termék pedig nem ragadható ki és nem választható el attól a folyamatától (a jelöléstől), amely leírja, s amelyet egy alliterációval (egy tulajdonítással, ami alliterál) berekeszt. A zárlat képes lehet elleplezni egy alakzat hatásos közreműködése által (alliteráció) a Nevenincsben problematizált inkonzisztenciát – azáltal, hogy elfogadhatóvá válik, megerősítést nyer, a bizonyosság egyfajta állításával fejeződik be a vers („mert a pipacs piros”), ugyanakkor vissza tud utalni arra az eldöntetlenségre, aminek terméke (Nevenincs hiszi azt, hogy a pipacs piros). Lehetővé teszi az eredmény („a pipacs piros”) és a felbomlás (Nevenincs), egy viszony megerősítése és elvesztése közti összjátékot, amire ez a vers épül.

Zoltán Gábor

BOLOND RAGYOGÁS

Mi volt az a kérdés, amelyben Magyarországon, 1947-ben egyetértett egymással kommunista esztéta, polgári demokrata és katolikus költő, szociáldemokrata újságíró, írói pályára készülő népi kollégista, fiatal újholdas költő és idősödő nyugatos prózaíró, olyan határozottan, hogy egyetértésüket nyíltan vállalták a világ előtt?

Tán az ellen álltak ki, hogy a német csapatokat kikergető szovjetek rákényszerítik társadalmi rendszerüket a megszállt országra, hogy válogatás nélkül hurcolnak el embereket, hogy ártatlanokat döntenek rabszolgasorba, miközben fasiszta gyilkosokat hagynak szabadon kóricálni? Az ösztönözte őket egységes tiltakozásra, hogy a bíróságokon elkezdődtek a kirakatpekrek, vagyis olyan eljárások, amelyek során egyes, a berendezkedő hatalom számára nemkívánatos embereket úgy intéztek el, hogy a vádlottak és tanúk megfélemlítése, kínzása közben kicsikart vallomások felhasználásával nyilvánították őket bűnösnek? Hát nem. A felsorolt jeles személyiségek, ahogy körülöttük szinte mindenki más is, hol óvatos, hol egyetértő hallgatással, hol tapssal figyelték, amint a korábbi diktatúra bontott alkatrészeinek felhasználásával szaporán épül az új. De nemcsak az új rémuralom tüneteinek nem ösztönözték őket közös fellépésre, hanem a régi utórezgéseik sem: 1946-ban hol itt, hol ott lobbant fel a zsidóellenesség, a koncentrációs táborokból csodálatosképpen hazajutott emberek ellen pogromokat szervezett a helyi közösség. És habár halálos áldozatok is voltak, az elfogott gyilkosok első fokon kiszabott büntetését hamar enyhítették, egyet sem végeztek ki közülük. E jelenségek nem ösztönzik a jó értelmiségieket nyilvános tiltakozásra.

Na de mindent azért ők sem hagyhatnak szó nélkül.

Ugyan mi tömörítheti egységfrontba őket? Nem más, mint egy, a harmincas éveinek elején járó költő, név szerint Weöres Sándor költészete, konkrétan egyik nem túl hosszú, mindössze 18 soros verse, mely három mássikkal együtt a *Magyarok* című irodalmi lap 1947. januári számában jelenik meg.

Leggyorsabban a szociáldemokraták kulturális hetilapja, a *Szivárvány* reagál az esetre. „Általában az a vélemény, hogy ilyen felhőkarcoló szörnyűség még nem igen (sic) jelent meg magyar nyelven” – szögezi le Herczeg György újságíró. Azért ez, a korábbi évek magyar irodalmát tekintve erős állítás – ha csak egy kiskanálnyit ízelt is az ember mondjuk Sértő Kálmán költői terméséből!

Herczeg hosszasan és találcsonyosan szörnyülködik, majd ezzel fejezi be cikkét: „Az érdekes versről egyébként megkérdeztük a magyar irodalom és képzőművészet legjelentősebb egyéniségeinek véleményét. Nyilatkozataikat következő számunkban közöljük.”

„Üdvözlöm az új költészetet” – kezdi a sort január 25-én Laczkó Géza, a lap állandó munkatársa, és a gúnyos felütés után paródiával folytatja, melynek címe: *Hasmenésem mennybemenetele*.

Pátzay Pál viszont így nyilatkozik: „Ismerem Weöres Sándor verseit, és őt igen tehetséges, nagy költőnek tartom. Szóban forgó versét nagyon érdekesnek találom és megértem. A laikus előtt talán furcsának tűnik az első pillanatban, de meggyőződése, hogy a vers tiszta művészet.” Herczeg György dühe egy kérdőjel-felkiáltójel csoportban

?!

a papírra fröccsen: micsoda dolog, a jeles szobrász kivégzőosztagba lett invitálva, és ő mégsem hajlandó Weöresre lőni?

Ámde máris itt van Fodor József, aki azt nyilatkozza: „Weöres Sándor barátom nagyon kitűnő költő. A *Magyarok*ban megjelent verssel kapcsolatban az a véleményem, hogy itt Sándor kissé elkalandozik. A költőnek joga van a feje tetejére állni, viszont az olvasónak joga van az elképedéshez. A vers a kollektív lelket fejezi ki, Homéértől máig, mindenki lelki szükségleteit szólaltatja meg, ennél fogva az embereknek meg is kell azokat érteniük. Sebaj. Weöres írt és ma is ír, elég sok (és szép) érthető verset is. Véleményem szerint azonban túl komolyan vette egyes kritikusaink szavát, aki tőle úgynevezett »orfikus« és »sámáni« lírát várnak.”

Ha valaki tán nem volna vele tisztában, ezek derék emberek. Herczeg György sokéves munkássága elismeréseképpen idővel aranytollat vehet majd át az újságírók szakmai szervezetétől. Laczkó Géza egyetemi éveit az Eötvös-kollégiumban töltötte; széles körű zenei, képzőművészeti ismereteket szerzett. Költőnek indult, majd Osvát tanácsára inkább prózával kezdett foglalkozni. A *Nyugat* első nemzedékének oszlopos tagja. Pátzay amellett, hogy jó szobrász, bátor ember: 1944-ben üldözöttekért teszi kockára az életét. Fodor József se lehetett híján kurázsinak, hiszen az első világhá-

ború végén fegyverrel védte a szülőföldjét. Rendszeresen jelentek meg versei a *Nyugat*-ban. 1935-ben kapcsolatba került a baloldali lapokkal, többek között a kolozsvári *Korunkkal*. Egyik szervezője volt a zsidótörvények elleni tiltakozásnak. A felszabadulás után a polgári demokraták őt tekintették legfontosabb költőjüknek.

Turóczi-Trostler József, a *Szivárvány* kultúrosztagának következő tagja irodalomtörténész. A két világháború közt a szociáldemokrata munkásakadémia előadójaként tevékenykedett, miközben nyelv- és irodalomtudományi közleményeit szakfolyóiratokban, valamint a *Nyugat*-ban és a *Válaszban* jelentette meg. 1945-ben a Pázmány Péter Tudományegyetem Világirodalmi Tanszékére nevezték ki nyilvános rendes tanárnak, bevásárolták a Magyar Tudományos Akadémia tagjai sorába, egy ideig országgyűlési képviselő volt az MSZDP színeiben. A kérdésre válaszolva a tanár úr előadja, hogy: „Weöres Sándor úgy látszik ezzel a költeményével zsákutcába jutott. Amit ő csinál, az nem új. A barokk korszakban is volt erre példa, de a költészetnek ez az ága még jobban virágzott az első világháború előtti években Németországban, az úgynevezett kávéházi irodalom költői között, akik abban éltek ki magukat, hogy a szavakat kitekerték, a főneveket igésítették, és fordítva, és szavakkal handabandáztak. Ha már utánozni akarunk, miért utánozzunk rosszat, amikor annyi utánozható jó is van, és főleg ne utánozzunk németeket.”

Erdődy János megdöbbenéséről és sajnálkozásáról ad számot. „Jó két évtizede már annak, hogy a dadaizmusnak nevezett irodalmi kísérletezésről nyilvánvalóvá vált: zsákutca, amely sehová sem vezet, legfeljebb valami káros művészi nihilizmusba. Nagyon sajnálatos, ha különben tehetségesnek nevezett fiatal költők most akarnak erre a járhatatlan útra botorkálni.” Erdődy korábban a *Népszava* harcos publicistájaként dolgozott, amellet verseket írt.

Az alakulóban lévő egyetértést Kassák Lajos töri meg: „A versről kritikát nem gyakorolok, csupán annyit mondok, hogy nagyon dicséretreméltó Weöres szándéka, aki a háború utáni fiatalok közül elsőnek keres új formákat. Hogy ezeket az új formákat megtalálja, hajlandó még saját magát is és az eddigi versírás szabályait megtagadni.”

Egy másik nagy öreg, a nyugatos Gellért Oszkár is kerek perec megtagadja, hogy a versről „kritikát gyakoroljon”, és leszögezi: „a költőnek szuverén joga azt írni és úgy írni, amint akarja.”

Herczeg véleményt kér egy világhírű magyar hegedűművésztől, a Zeneművészeti Főiskola igazgatójától, Zathureczky Edétől is. Ám ő sem haj-

landó Weörest elítélni, sőt, mint mondja, nagyra értékeli, hogy Weöres a szavak gondolati összefüggésének feláldozására is hajlandó azért, hogy közeledhessen a zene alapelemeihez, a ritmushoz, a dallamhoz és a hangszínhez. Hozzáteszi, hogy ezt a zenei tényezőt még kifejezőbben találhatjuk meg Weöres egyéb olyan költeményeiben, amelyek a fantázia nyelvén íródtak, és amelyeknek egyetlen szavát sem képezte meglévő nyelvből.

Azt, hogy „a különben tehetségesnek tartott” költővel bajok vannak, pedzegették már valamivel korábban, a *Magyarok*-beli publikáció előtt is: például az *Újhold*-ban Lengyel Balázs: „Fel kell vetni a kérdést: nem zsákutcába látszik-e torkolni ez a pompásan indult és szebbnél szebb reménységeket beváltó költői pálya?”

Lengyel Balázs amúgy szívélyes ismeretséget ápolt Weöressel. Öt évvel volt fiatalabb nála, a költő már ismert figuraként járt-kelt az irodalom csarnokában, mikor a majdani irodalmár belépett oda. Egyébként éppen Fodor József mutatta be őket egymásnak.

Közvetlenül a *Magyarok*-beli publikáció előtt, az *Újhold* 1946. decemberi számában Lengyel Balázs ismét foglalkozik Weöressel. Miután elismeri, hogy: „valóban a nagyköltészet hangja ez”, így folytatja: „Méltán éri Weörest a hírnév, de nem éri méltatlanul a gáncs sem. Mert verseiben – ha nem is szóltunk eddig róla – elnyomottan tengődik a tartalmi elem s legnagyobb erénye, a mindennek felett való költőiség válik – paradox módon – hibájává. Látásmódja öncélú, elsorvad benne a tárgyi világ. Kísérlet ez a kísérletért: tehát túlnyomórészt formai jellegű. Ezen túl, vagy az értelmi homályban szükségszerűen burjánzó misztikumon túl nem is kíváncsi ő a világra.”

A tehetségért való jó szándékú aggodalom hangja ez? Vagy a fölényé – a később indult irodalmár nagyreményű lapszerkesztőként fölébe kerekedik a poétának? Törlesztés egy régi sérelemért – egyszer, baráti társaságban Lengyel nem bírta követni Weöres pajkos szellemét, és úgy érezte, megszégyenült? Esetleg annak demonstrálása, hogy az *Újhold* elkötelezi magát a valóság, vagyis az éppen kibontakozó társadalom-átalakítás mellett? (Valahogy nem szokás emlegetni az *Újhold*-dal kapcsolatban, de a lapban rendszeresen jelentek meg Aczél Tamás és Pándi Pál, vagyis a szocreál prominenseinek írásai.)

Már a *Szívárvány* által korbácsolt irodalmi vihar után, 1947 júniusában közli az *Újhold* Tóth Sándor vitairatát a kipécézett versről. Tóth a lap rendszeres szerzője. A népi kollégiumok világát közvetíti az *Újhold* olvasói felé. Később egyébként Somogyi Tóth Sándorként válik jeles prózaíróvá.

Szürrealizmusként diagnosztizálja a Weöres költészetét sorvasztó fertőzést, majd így folytatja: „... a költő könnyen belejut a valóság fölött terjen-gő ködökbe, észre se véve, hogy régen maga mögött hagyta az eszközök lehetséges sorát, amelyekkel élénk tudná tükrözni ama rejtélyes világot. (...) A kísérlet azonban nem sikerült. Az Eidolon, ez a groteszk tudatfény-kép, még költői fogalom-terminológiát föltételezve sem kelti a *hitelesség* benyomását. A szemmel látható transcendencia-igény pedig még egy távoli, ködös sejtelmet sem képes felidézni senkiben – kivéve talán a költemény íróját. (...) Végül, de nem utolsósorban, az Eidolon elszigetelt vizsgálata nem tud meggyőzni bennünket arról, hogy kétségtelenül műalkotással állunk szemben, az Eidolon nem viseli magán a költőművész félreismerhetetlen kézjegyét.”

Tóth kinyilatkoztatása fölött a NÉKOSZ szellői fényeskednek.

Na de mindaz, amit eddig felidéztem, semmiség ahhoz képest, hogy Szigeti József is föltűnik a harcmezőn. A filozófus ekkor még csupán 26 éves, de máris figyelemre méltó pályát futott be. 1944-ben szerzett bölcsészdiplomát a Pázmány Péter Tudományegyetemen. Az Eötvös Kollégium tagja volt. 1944–45-ben a bécsi Collegium Hungaricum-ban tanult. 1946-ban került a Pázmány Péter Tudományegyetem Filozófia Tanszéke-re. Bizonyára igazi tehetség emelhetette ezt a fiatalembert a kor hánykolódó hullámai fölé, miközben az áradat oly sokakat elnyelt... Az 1947-es esztendő magyar költészete fölött már kőkemény marxistaként, a kommunista párt szakértőjeként tartott ítélszéket. Tanulmánya a *Fórum* című lapban jelent meg először, később a szerző tanulmánykötetében is közreadták. Szigeti széles körkép felvázolása után jut el Weöreshöz, mintegy a magyar költészet abszolút mélypontjához: „Az izolált Én csődje, tökéletes széttörése a valóságon, mai líráinkban Weöres Sándor új verseiben fejeződik ki a legvégletebben. Nála mutatkozik meg legtisztábban e magatartás emberi, művészi termékletlenségének minden vészes következménye.”

„A felszabadulás után a költő-próféta megjelenési formájában tetszeleg. (...) Mi ennek az újdonsült prófétaságnak tartalma? A szétforgácsoló-dó, tehetetlen Én »kozmosz« (vagyis társadalomra és természetre egyaránt kivetített) kétségbeesése. Weöres legújabb versei, szubjektív intenciójuk szerint, a kétségbeesés himnuszai. Csak szubjektív intenciójuk szerint, mert bármely intenzitással préseli is meg-megbicsakló versekké a kétségbeesés hangjait, mindenütt kihallani belőlük a felnagyított, prófétikussá felfúj-tott Én otrombán, kéretlenül osztogatott tanácsait. (...) Az emberiség szörnyű katasztrófája, a második világháború után van elég ok és alkalom a kétség-

beesésre. De bármily paradoxonnak lássék is, még kétségbeesni is csak az tud igazán az elpusztult emberi értékeken, akinél a katasztrófa, a pusztulás hatalma csak mozzanata egy alakuló új világnak. Csak az mérheti fel, mit jelent ez a pusztulás, aki nem szakad el az emberi értékektől. Weöres kétségbeesése perspektívátlan.”

„Ma a »semmin« túli part, az új demokratikus és szocialista világmozgalmak kialakulása után mindenki számára elérhető. Weöres nem teheti meg az életmentő ugrást. Mert a reménytelenség világának szociális-politikai alapja nála: a magyar reakció.”

Ez tehát a dialektikus történelmi materializmus papjának hangja. Vajon hogy szól hozzá a kérdéshez a római katolikus anyaszentegyház?

A katolikusok tekintélyes irodalmi lapja, a *Vigília* a háború végén hallgatni kényszerült, és éppen ekkoriban indult újra. A lap egyik meghatározó szerzője és szerkesztője Rónay György volt, költő, aki történetesen éppen Weöressel egyazon évben született. Ez idő tájt a Demokrata Néppárt, vagyis a katolikusok pártjának országgyűlési képviselője. Rónay minden más bírálónál alaposabban és nagyobb terjedelemben foglalkozik Weöressel. Szövegének olvastán kitűnik, hogy amilyen mélységesen irritálja őt pályatársának költészete, olyan rendszerezetten igyekszik érvelni ellene. Tanulmánya a *Vigília* 1947. augusztusi számában jelenik meg. Rónay megemlíti, hogy a kortárs költészet ismerőinek körében közismerten Weöres „nemzedékének legkészebb, legfélelmetesebben *mester* tagjaként kezdte pályáját”. Majd felrója, hogy Weöres egyre gyakrabban és feltűnőbben fordul a ganaj, a trágya, a mocskok és a sáros-véres erotikus ábrándok képei és képzelgéseire, amit ő, Rónay György már-már pszichopatológiai jelenségnek tart, ugyanakkor egy dúlt fantáziájú kamasz trágárságainak szintjén állónak ítél, „bármily nagyképű mezét ölti is magára a létundornak, mítosznak vagy bölcsességnak”. „Egyszerűen ízléshibbanás” – szögezi le végül Rónay. Majd ő is felhossa a költészet, általában a művészet közösségi jellegének kérdését: „Az a művészet, amelyből ez az alapvető közösségi jelleg hiányzik, amely tehát nem *fölfogható*, végeredményben nem is egyéb, mint kuriózum, exótikum.”

A hibát nagyrészt abban látja, hogy Weöres, elfogadva Hamvas Béla keresztapaságát, a keleti bölcséletet szólaltatja meg verseiben. Végül szinte sajnálkozva ismeri el, hogy néhány „megkomponált” verse, melyeknek létrehozatalakor a költő „legyőzi önnön hajlamát az elernyedésre, s nem igyekszik ezt az ernyedtséget »filozófiailag« igazolni”, mégiscsak „nagy és nemes művészet”.

A *Vigília* és általa a katolikus egyház ezzel még nem mondta ki a végső szót. A decemberi számban Rozgonyi Iván veszélyes, további káros folyamatokat generáló jelenséggé bélyegzi meg Weöres költészetét. Úgy látja, az „az esztétikának a modern mélylélektan szőröstül-bőröstül átvett tételein alapszik”, és „célul tűzi maga elé az ösztönök kizárólagos szerepeltetését a művészetben, s egyetlen értékkritériuma megint csak az ösztönösség.” Rozgonyi Iván a harcoss humanizmus bajnokaként áll ki Weöres Sándor ellenében. Amúgy ő is derék ember. Az *Újhold*-ban indult költőként, később művészeti íróként működött, színvonalasan.

Mindeközben a *Magyarok* szerkesztői egyre-másra, újabb és újabb adagokban hoznak le Weöres-verseket. Mintha tudomást se vennének a felhabzó indulatokról. A szeptemberi számot Szentkuthy Miklós pazar Weöres-tanulmányával indítják. Lelkes és szellemes szöveg, mértékül szolgál minden más Weöres-interpretációnak. Arra, hogy az éppen zajló vitához szól hozzá, Szentkuthynak csak néhány sora utal, mint pl. ezek: „Az ilyen »pesszimizmista«, mint Weöres, még segíthetnek a világon, és csakis ők, mert jók és képzeletük van; az ú. n. optimisták aztán biztos, hogy végleg tönkreteszik.”

Szigeti elvtárs ezért aztán igazi plebejus humorral oda is veti Szentkuthynak, hogy: „Megtalálta zsák a foltját!”

Így megbélyegezve hogyan élhették túl a rájuk záródó diktatúrát az olyan alakok, mint Szentkuthy és Weöres? Miért nem emésztette el őket a reménytelenség?

Egy történet szerint Kodály, aki munkával is ellátta Weörest a legroszszabb években, nagy állami autóval járt hozzá látogatóba, így demonstrálva, hogy kiáll mellette. Valamennyit biztosan számított ez is. Mások, jóllehet nem MTA-elnökként, csak civilként, szintén tartották vele a kapcsolatot, és ezáltal benne a lelket. Segített a maga módján a szesz is. Újabb ok a berzenkedésre a józanoknak, az építő szelleműeknek. (Építő szellemű versek gyártása alól különben Weöres sem bújhatott ki. A magyar szocreál költészet kiemelkedő sorait köszönhetjük neki: „Sok új ház, mint kislányok sora”... „A virág, a gyümölcs békét vár”... „Szántunk, aratunk, tenger a dolgunk”... „Buzgón épít jobb hazát e nép”... Az ingyencek Sebő Ferenc kajánul együttérző zenéjével ízlelgetik őket.)

Nehezen érthető, mi vitte rá Laczkót, Lengyelt, Rónayt, Rozgonyit meg a többi derék embert, hogy ilyen kartácstüzet zúdítsanak kartársukra?

És hogy nem vették észre mindazok, akik a közösség figyelmen kívül hagyásával vádolták őt, hogy három kurta évvel korábban a nyilas ideológusok tették kötelezővé a közösség szolgálatát, a „közösségi erkölcsöt”?

És vajon miért működött pontosabban Pátzay és Zathureczky minőségérzéke, mint a jeles irodalmároké? És hogyha az irodalmárok köreiben uralkodóvá vált a nézet, miszerint Weöres veszélyes fertőzések terjesztője, Kassák és Gellért miért maradt kívül kórusukon? Pedig az *Eidolont* ők sem nyilvánították remekműnek, de nyilvánosan elítélni nem voltak hajlandók; miért?

Nos, Rónay és Kassák esetében van előzménye 1947-es odaállásuknak. Tizenegy évvel korábban jelent meg a *Nyugat*-ban Kassák Lajos tanulmánya „a legfiatalabb korosztályról”. (Abban az évben ő maga sem töltötte be az ötvenet.) Meglehetősen elégedetlenül szemlélte a nemzedék munkáját: „A vitára tehát ezúttal sem az szolgáltat alkalmat, hogy a fiatal költők politikailag forradalmiatlanok, inkább az, hogy igénytelenek, invenciótlanok, egyszerűen szólva: kevésbé költőiek verseikben. A költő nem más lény, mint a többi ember, de feltétlenül több kell, hogy legyen, kinemesedettebb individuum az átlag típusnál. (...) A technikai készség még nem feltétlenül jelenti a formaadó erőt is. (...) A fiatalok költészetének problémája elsősorban nem formai, hanem tartalmi probléma. Nem a mesterség, hanem a szellem kérdése. (...) A művészet éppen akkor lesz a szó kritikai értelmében művészetté, mikor áttör az általános szabályokon.”

Kassák nyomán Szerb Antal, szintén a *Nyugat*-ban, így szólította meg őket: „Ő fiatalok, irigyelt fiatalok, miért nem akartok mestereimmé lenni? Miért jó nektek, ami nekem jó, miért nem képesztettek el valami hirtelen bolond ragyogással, nyelvi vizicsodával, hanggal, ami messziről jön, és soha nem hallatott?” (Könyvek és ifjúság elégiája – *Nyugat*, 1938. 10. sz.)

Halász Gábor hasonlóan írt róluk. (Vö. *A líra ellenforradalma* – 1937. ápr.) Belátható, hogy a költők igazságtalanul megbántva érezhették magukat. (Ennek dokumentuma a *Harmadik nemzedék* c. Weöres-vers 1938-ból.) Azután teltek az évek, zajlott a történelem, ám – bírálói szerint – a nemzedék még mindig nem csinált semmi érdemlegeset. Halász Gábor 1944 januárjában, a *Nyugat* utódjaként megjelenő *Magyar Csillag*-ban foglalkozott munkásságukkal *Továbbjutni!* című tanulmányában. Első bekezdését idézem teljes terjedelmében:

„Újabb költészetünk kátyúba jutott, s ami a legsúlyosabb, jól érzi ott magát. A fiatalok, akik lassan megférfrasodtak, halott mesterükkel ellentétben a megelégedés himnuszát zengik, olyan kiegyensúlyozott, nyugodt hangon, amely még kételyt sem ébreszt érzéseik felől. Nemcsak a forma magasiskoláját sajátították el (ez elvégre nem bűn), hanem a költői mondanivalóét is, a dallamot, hangszerelést, motívumokat készen vették; eszköz-

be sem jut, hogy a költészet területén tágítsanak. E sorok írója meg-meg-újuló reménységgel tartott időnként seregszemlét felettük; új artisztikum van születőben, örvendezett első szárnyrakelésükkor. Újra csak artisztikum született, a régi, a bevált, vallotta be évek múlva a csalódását. S a költőt reklamáta, aki botránkoztatni tud az újságával. Újabb évek teltén már nem tudja elfojtani botránkozását a megszokott felett; nincs keserűbb, mint a be nem telt várakozás.”

Rónay akkoriban az *Ezüstkor* című lap szerkesztőjeként a nemzedék összefogására törekszik, a többiek vezetőjeként és képviselőjeként áll ki közös becsületükért: „Halász Gábor mintha a szürrealizmust kérné számon a »nemzedéken«. (...) Egy jó töltőtollal és pár ív papírral néhány óra alatt megteremthetnénk azt a szürrealizmust, amelynek hiánya miatt már Szerb Antal panaszt emelt. Mi értelme volna? A nemzedék másutt keresi hivatásának értelmét. Megértette a földadatot (sic), amelyet irodalomtörténeti helyzete is parancsolt.” Szerinte Halász Gábor figyelmetlen, amikor nem veszi észre, hogy a harmadik nemzedék „a legnehezebb oldaláról kezdte megmászni az ormot. Formában, zenében, szókötésekben győzte le a nehézségeket; a rossz rím után újra a jó rím mellé szegődött. Verseiben az elme tartózkodó hősiessége győzi le a lazaság ihletbeli anarchiáját. ... Fegyelmet hozott, az intellektus megbecsülését, a forma öntudatos művészetét.”

Ja igen, és a németek közben megszállják Magyarországot. A Sztójay-kormány sok más nemkívánatos sajtótermékkel együtt betiltja a *Magyar Csillagot* is. Április elsejére datált legutolsó számában jelenik meg Rónay szövege. Illyés, a szerkesztő lehetőséget ad Halász Gábornak a viszontválaszra. (A tiltakozó nemzedék)

A 43 éves kritikus furcsálkodva szemléli Rónay György indulatát. Széliden próbálja elmagyarázni, miért is foglalkozott újra meg újra „a fiatalok” költészetével. „Az átlagszínvonalba beletörődés helyett ezért sürgettem meg az egyéni kitörést.”

Halászt azután megölték. Nem tudhatjuk, mit szólt volna Weöres újabb verseihez. De mintha az ő szavai igencsak jól illenének a jelenségre: a költő, aki botránkoztatni tud az újságával. Szerb is, ha el nem pusztítják, örömet lelhetne volna a hirtelen bolond ragyogásban, a „nyelvi vizicsodában”, a hangban, ami messziről jön, és soha nem hallatott.

Ezzel szemben Rónay, aki nem is oly rég oly határozottan deklarálta, hogy a nemzedék közös nevezője a fegyelem, aki oly öntudatosan utasította el a szürrealizmushoz való csatlakozást, a maga részéről tényleg jogosan bosszankodhatott az egyéni kitörésen.

Másrészt, akik az *Eidolon* ürügyén vonultak hadba Weöres ellen, talán szándékosan mind mellé céloztak. A *Magyaroknak* abban a bizonyos, 1947. januári számában négy verssel jelentkezett ugyanis a költő – *Kútból szállsz föl, Eidolon, Vöröshajú lányok, Nagypéntek* –; az utóbbival kapcsolatban mindenesetre megalapozottabban vethető fel a pesszimizmus vádja. Konokul ismétlődik ugyanis benne ez a sor: „Csattog a kereplő: nincs feltámadás.” Márpedig bírálói körmük szakadtáig ragaszkodtak hitükhöz, miszerint *van*. Ha hitük mondjuk esetleg dűledezett, annál határozottabban próbáltak úgy tenni, mintha minden rendben volna – csak ezek a vészt kereplő Weöres-félék ne volnának!

Csutak Gabriella

HA ELSZABADUL A HAMLET-GÉPEZET

THOMAS OSTERMEIER *HAMLET*.
BERLIN, SCHAUBÜHNE, 2014. MÁRCIUS

Sok pozitív kritikát olvastam az athéni *Epidaurus Festival*on 2008-ban bemutatott, majd több nemzetközi díjjal kitüntetett előadásról, de kicsit tartottam attól, hogy hat év elteltével még a legjobb produkciót is felőrölheti a rutin. A sziporkázó alakítások azonban hamar eloszlatták félelmemet, ugyanis a jól megkomponált jelenetek mellett a rendezés tág teret enged az improvizációnak: a színészek szabadon áradó humorral játszanak a dráma kimeríthetetlen anyagával.

Már az előadás első jelenete megteremti azt a jellegzetes tragikomikus atmoszférát, ami végigvonul a kulcsfontosságú jeleneteken. A földdel borított színpad középpontjában található az a sírgödör, ahová a meggyilkolt királyt készülnek eltemetni. Mögötte felsorakoznak a gyászolók. Hamlet kivételével mindenki esernyőt tart a kezében, miközben oldalról slaggal permetezik rájuk az esőt. Különösen a napszemüveget viselő, szóke és elegáns Gertrudis olyan, mintha egy amerikai film nyitójelenetéből lépett volna elő. Ez után következik a sírásók burleszk-jelenete: percekig birkóznak a korporsóval, amely mintha ellenállna annak, hogy elhelyezzék a gödörben.

Az esküvővel egybekötött halotti tor a sír közelében, sőt magán a síron is zajlik, miközben a vendégek papírtálcákról tömik magukba a földszerű ételt, és dobozos söröket isznak. Claudius és Gertrudis mikrofonnal a kezükben beszélnek Hamlethez, közhelyeket puffogatva oktatják ki a gyász megfelelő mértékéről, mire ő élettelen bábuként hanyatlik arccal apja sírhalmára. Környezete úgy tesz, mintha észre sem venné a gesztus groteszk jellegét, sőt, Gertrudis roppant érzelmesen rázendít egy francia sanzonra, amit Claudiusnak ajánl.

A mikrofon használatának a motívuma végigvonul az előadás egészen, miáltal több szórakoztató műfaj is megidéződik a *karaokétól* a *stand up comedy* át a *kibeszélő show*-ig. Mindez kiegészül azokkal az arany színű függönyrojtokra vetített home-videókkal, amelyeket Hamlet készít többek között a temetésről, az esküvői dorbézolásról, saját monológjairól, vagy csupán a felszálló pernyéről.

Az események kortárs közegbe való áthelyezése és a különböző médiumok használata csak az előadás eszköztárának egyik rétegét alkotják. Ostermeier igazi bravúrja abban áll, hogy a legkülönbözőbb Hamlet-interpretációk kliséit is belekomponálja az előadásba, anélkül azonban, hogy a jelenetek pusztá paródiává egyszerűsödneek. Ez nagyrészt annak köszönhető, hogy a Hamletet alakító Lars Eidinger alakítása hitelesen oscillál a színészi játékmódok legkülönbözőbb regiszterei között. Gyakran ironikusan mutatja fel korábbi Hamlet-interpretációk kliséit, majd egy következő pillanatban már gyötrődve azonosul a szereppel, míg egy másikban már performerként provokálja a közönséget.

Remek példa a korábbi interpretációkkal folytatott párbeszédre, amikor az egérfogó-jelenetben nem csupán a király lepleződik le, hanem Hamlet is. Miközben átlép az egyik komédiás szerepébe, egyszerűen lecsatolja lógó pocakját, amit végig a ruhája alatt hordott. Így utal azokra az értelmezésekre, amelyek Hamlet cselekvésképtelenségét értelmiségi attitűdjével magyarázták, amihez gyakran társult a fizikai puhányság képze.

Még izgalmasabbak azonban azok a momentumok, amikor az ironia és a szereppel való azonosulás egyszerre van jelen, anélkül, hogy kizárnák egymást. Hamlet többszöri nekifutás után végre végigmondja monológját, közben iszonyúan ripacskodik fordítva feltett koronával a fején, majd heves gesztusokkal belecsavarodik az aláomló függönyrojtokba, míg végül groteszk módon keresztre feszíti magát. A hangsúlyozottan teátrális mozzanatok ellenére mégis érzékelhető a gyötrődés hitelessége, ami zavarba hozza a nézőt, és megakadályozza a paródiába való átbillenést.

Különösen szerencsésen alakult az általam látott előadás, ugyanis még mielőtt Hamlet elkezdte volna kényes kérdésekkel ostromolni a nézőket, éppen a közönség felől érkezett egy nem várt provokáció. Hamlet egyik bohóckodó kirohanása után az első sorok egyikéből felállt egy középkorú hölgy, és elindult a kijárat felé. Erre Lars Eidinger, kezében mikrofonnal leugrott a színpadról, és a hölgy után rohanva megkérdezte, hogy miért távozik. A válasz így hangzott: „Mi nem ilyesmihez vagyunk szokva.” A kínos helyzet és a nyárspolgári mondat hatalmas karriert futott be aznap este,

a legváratlanabb helyzetekben bukkant fel újra és újra, izgalmasan fűszerezve a nézők és a provokátor-Hamlet közötti párbeszédet. De az igazi telitalálat az volt, amikor a Hamlet és Horatio által transzvesztita jelmezben eljátszott egérfogó-jelenet után Gertrudis ismételte el ugyanazokat a szavakat: „Mi nem ilyesmihez vagyunk szokva.”

Felszabadító élmény volt látni, ahogyan valódi párbeszéd és valódi cinikosság alakul ki nézők és színészek között, miközben az előadás jól megkomponált, torokszorító mozzanatai is ugyanúgy érvényesülnek. Talán ezt a felvillanyozó kettősséget szokták katarzисnak nevezni.

Lars Eidinger úgy játssza szerepét, mintha minden korábbi jelentős Hamlet-interpretáció ott gomolyogna benne, miközben mégis kénytelen azonosulni a szereppel, minden előzetes tudása dacára. Egy olyan posztmodern Oedipust láthattunk, aki számtalan variációban ismeri a „jóslatot”, mégis végig kell járnia a számára kijelölt utat. Itt nem a „lenni vagy nem lenni” kérdés megválaszolása a tét, hanem az, hogy hogyan lehet a Hamlet-et annak tudatában eljátszani, hogy lehetetlen egzisztenciális súllyal feltenni ezt a kérdést. Csak annyi tudható, hogy nincs olyan válasz, nincs olyan döntési lehetőség, amely kikökkenthetné a több évszázados Hamlet-gépezetet.

Láng Zsolt

EMLŐS- VISELKEDÉSTANOK

POTOZKY LÁSZLÓ: *NAPPÁ LETT LÁMPAFÉNY*. MAGVETŐ KIADÓ,
BUDAPEST, 2013.

VÁRADI B. LÁSZLÓ: *EMLŐS-VISELKEDÉSTANI JEGYZETEK*.
MENTOR KIADÓ, MAROSVÁSÁRHELY, 2013.

„Az ismeretlen földre való érkezés áhítata a törődöttségtől csendes készenlétté torzult”, ez a Váradi B.-kötet első mondata. A mondat (az „íróságra” vonatkozó rejtett metaforájával) azért is illik ide, mert sok-sok év (pontosan 41) telt el azóta, hogy Váradi B. előző kötete, *A kőlyökkharcsa* megjelent a Kritérium Forrás-sorozatában. „Váradi B. László (polgári nevén Beier László) fiatal íróként az erdélyi magyar irodalom nagy reménysége, első novelláskötete általános feltűnést keltett” – írja Szávai Géza Váradi B.-nekrológiájában. Majd így folytatja: „...szokatlan, sokkoló műveket szült. Elbeszéléseinek hősei a Fekete-tengertől Németországig hányódó magyarok, cigányok, románok és más nációjú »fura szerzetek«. Sorsukat olyan erővel jeleníti meg, amilyenre alig lehet példát találni a közép-kelet-európai irodalmakban.” A 41 év után megjelenő második kötetére is érvényes mindez. A *Transindex* internetes portálon az Év Könyve lett: „Valódi irodalom, felkavaró, eredeti munka. Nem csupán az ábrázolt világok (lakatlan peremvidék, bujkáló vidravadászok, szökött kutyák, lepratelep, cigányfalu és így tovább) révén, hanem élesen pontos és mégis költői nyelvezete miatt is.” Az áhítatból csendes készenlét lett, ami prózapoétikailag annyit tesz: a mondatok már nehezebben mennek bele felesleges kalandokba, célratörőbbek, pontosabbak, drámaibbak – könnyebben megtalálják a létező dráma evidenciáját. A tét azonban nem változott. Mi a Váradi B.-mondatok tétje? Addig kutatni, míg elő nem kerül a reménytelenségen túli

titok. Titok van, mondják a Váradi B.-írások. Van titok. Ez a titok a Váradi B.-poétika evidenciája.

Potozky írásai ugyancsak azt mondják: itt titok van. Potozkynek is ez a második kötete, de a korábbtól, az *Áradástól* nem 41, hanem csupán 2 év választja el. Az íráságot, szemléleti, stílusbeli elmozdulásokat tekintve 2 év, még tettekre kész kezdők esetében is, semmi. (Hiába várja a kritikus a mihamarabbi beérést – lásd a *Látó*-beli recenziót, 2013/május.) Persze, kérdés, képes-e elmozdulásokra bármelyik író... Mindazonáltal a legnagyobbaknál találunk tetemes változásokat, hiszen az íráság mégiscsak valamiféle kutatás, szenvedélyes bányászat, olykor kockázatos felfedező-túra. Joyce felfoghatatlanul nagy utat járt be, és csak kapásból, Gide, Tolsztoj, Kafka, Virginia Woolf, Nádas szintén. De azok is, akik pályájuk végén visszatértek „oda”, ahonnan elindultak (itt most nem tudok kapásból neveket sorolni, de esetleg García Márquez, Robe-Grillet útvonala említhető: novellától a novelláig), sokfélét bejártak, kipróbáltak. Mint ahogy Váradi B. 41 éves pályájának két végpontját összevetve, hasonló tematikát, hasonló atmoszférát találunk, ugyanakkor írásága sokféle kalandon ment keresztül (a vidrákról írt tudományos értekezése szépirodalmilag is kiemelkedő). A mának írásága persze egészen másféle kor terméke. Mintha kevésbé volna benne a „másképpen!” lendületében; inkább az „ugyanazt!” megbízhatóságának ígéretével áll elő. A „jól olvashatóság” állapotában leledzik a „kanonikus” szöveg. Talán ma már az úgynevezett íráság nincs annyira beleágyazva, belesüllyesztve kiélezett, sürgető helyzetekbe, a tragikum állandóságába. A politika, a társadalmi igazságtalanságok, a faji, nemi stb. elnyomás, a fokozódó nemzetközi helyzet ma már nem olyan harcmező, mint amilyen harminc évvel ezelőtt volt. A nyelv sem kettőzödik meg látványosan; hatalmon lévők és elnyomottak kettős nyelve nem a retorikai kiszolgáltatottság terepe. „A víz fürge erekben borította el az üveget, és úgy vibrált, kavargott, akár egy vastag, higanyból szőtt függöny, mely mögött egyszerre pépessé ázik, majd egészen szétolvad a világ.” Potozky rábízta magát az ismert nyelvre, az ismerős szavakra, hasonlatokra, jelzős szerkezetekre: a börtönkapu „robosztus”, mellette az ajtó „aprócska”, a testhajlatoknak „fanyar verejtékszaga” van; de a különlegesebbek is jól ismertek szépirodalmi olvasmányainkból: „langyos bűz”, „delejes ábrázat”, „malőr”, „konstatál”. Az anyag (matéria) gondos megjelenítése szintén a megbízhatóság elbeszélői módszere. Megérinthető, szemmel, füllel, bőrrel érzékelhető környezetben zajlanak az események. A víz például gyakran „érzékelhető”, de szintén a díszletek között említhetők a felhők is, a ködök, a párák stb.; a testek is

elevenen rajzolódnak ki, sok a nedv, a dudor, a mozgalmasságot hordozó testtáj: tüdő, száj, nemi szervek stb. Realista jegyek szövik át a szürreálist is: az átváltozó színpadot; a múltból kísértő mocsaras peremvárost. Heroikus realizmus. Néha kopogóan heroikus. „Az ég, pontosabban annak egy, az Avar utca feletti kisebb darabja mindenféle előzetes jel nélkül, tizenegy óra negyvenkét perckor szakadt le a magasból.” A mondatban az „...egy, az...” szerkezet tudományoskodóan hat, amiben talán ironia is lehetne, ha akadna feloldandó tragédia, ha (geometriai hasonlattel élve) szenvedés–titok–érintés háromszöge berajzolható volna az ironia körébe (vagy akár fordítva).

Talán itt, ebben a vonatkozásban kibővül a párhuzam. Potozky Váradi B. ifjúkorának irodalmi miliójából lép elénk: írásai teljesen beillenének a ’70-es évek valamelyik antológiájába, Mózes Attila, Palotás Dezső, Köntös Szabó Zoltán vagy akár Váradi B. írásai mellé (Váradi B. azért „vagy akár”, mert ritkábban kapott nyilvánosságot). Számtalan magyarázata lehet ennek, mármint hogy miért épp ez a prózavilág köszön vissza Potozky szövegeiből. Tény, hogy ez az erdélyi magyar próza leglendületesebb és legolvasottabb korszaka (Szögedy Imrének van, igaz, még csak kéziratban egy fantasztikusan jó bibliográfiája, cikkekkel, kritikákkal, címjegyzékkel – egészen hihetetlen, mennyi szöveg megjelent azokban az években). Bár a Potozky-recenzensek Bodor Ádámot szokták emlegetni, írásai nem Bodorra, sokkal inkább az előbb említettekre emlékeztetnek. A *Hámozott fatörzsek* vagy az *Indiánok tankok ellen* akár Mózes Attila kamaratörténete is lehetne. A Mesterről szóló novella (*Kiképzés*) szintén. Ez a darab egyébként egy az egyben követi azoknak az éveknek a „történeteit”, egy az egyben leírja a várost, ahol a hetvenes-nyolcvanas években az *Utunk* szerkesztősége működött, az égetett szeszekre felesküdt prózaszerkesztővel, aki a nála bekopogó tehetséges fiatalembernek nemcsak Mestere, hanem igaz barátja tudott lenni. Panek Zoltántól az ifjú Panek-fivérekig legalább három generáció szötte ennek a szövegtípusnak a textúráját (talán kellett akkor az a biztonságot adó érzés, hogy egy összetartó brancs áll az ember háta mögött). A kötet címadó novellájában a főhős a barátnőjével színházba megy, ott egy antik korban játszódó darab van műsoron. A főhőst elsodorja az előadás. Engedve a színpadon megjelent rabszolgalány vonzásának, átül barátnője mellől az első sorba, szünetben kimegy a vécére, ahonnan egy titokzatos ügyelő jóvoltából felkerül a színpadra, majd megöli a rabszolgalányt sanyargató pretoriánust, vagyis a saját apját, mert teljes az átlényegülés... Ezt a fajta borgesi vagy még inkább cortázari átváltozást a nyolcvanas években sokan alkalmazták: a játék átváltása a véres valóságba a szorongá-

tott romániai helyzet allegóriáját teremtette meg, és tette a szöveg rejtett, kicenzúrázhatatlan tartozékává.

Váradi B.-nél a realizmus nem oldódik allegóriába. Van természetesen áttétel, van valamilyen költői emelkedettség is. De sokkal szigorúbb: nem enged meg sem magának, sem a szövegének emberi vagy stiláris emelkedettséget. Amikor mégis megenged, akkor beletapicskol valamilyen sekélyes ideológiába. Például a *Medvét szüljétek, anyák, ne magyart!* című satirikus kiáltványban egészen sután „félrelép”. De talán nála ez is elfogadható. (A melléfogások Potozkynál is szimpatikusak.) Önmagánál is önmagább lesz ilyenkor az ember. A kötet legjobb novellájában... de hiszen pontosan az allegorikus szivárvány kifestésének elmaradása teszi lehetetlenné a novella elmesélését... A kötet legjobb novellája (*A senki fia*) saját anyagában létezik. Felesleges volna idézni belőle. Miként volna elmesélhető civil szavakkal, hogyan lesz egy elhajtott magzathól kutyák (de miféle kutyák!) messiása?! Nem lehet kiemelni a lényegét, nem lehet kifejteni a titkát.

A szépirodalomban lehetőség van arra, hogy mindent kimondjunk a titkok érintése nélkül, írja Derrida a *Szenvedések* című esszéjében. Váradi B. úgy jut a titokig, hogy nem érinti meg, és ezzel meghagyja titok mivoltában. Megőrzi, miközben beszél róla. Kibeszéli, de nem pöccinti elénk.

Potozky kiötöl valamit, majd behelyezi a szövegbe. Többnyire odatapasztja a végére. „Mert ez a víz csak áradni tud, leapadni sosem fog.” A következő novellát ekképp zárja: „Mert sokkal könnyebb megmaradni a szarban, mint felébredni benne.” Vagy még egy idézet: „És onnan nincs egyéb hátra, csak az ég. Az pedig már maga a tisztaság.” Vagy a már említett *Kiképzés* fináléja: „Akár a lidérc, úgy törtek fel a régmúlt idők zajai a megfojtott mocsár mélyéről, szétszaladtak a külváros betonfalai közt, és kissé megkésve, de a Mesterhez is eljutottak. Ott hancúroztak körülötte egész éjszaka, és vigyázták álmát.” Itt illeszkedik a szövegekhez a legsimábban a titkot megnevező zárlat kevésbé fityegőn.

A titkot, akárcsak az állatkölyköket, nem szabad kézzel érinteni. Az anyaállat megérzi az emberszagot, és attól kezdve nem törődik fiaival, elhagyja az almot. Váradi B.-nél az „érintetlenségen” kívül ráadásul létezik egy szemléleti közvettség is: legtöbbször állatok viselkedését vonja az emberekével párhuzamba. Hogyan vadulnak el a kutyák az erdőben? Miben különböznek a valódi vadállatoktól? Miben más az állatok könyörületessége az emberétől? A fájalmuk. És így tovább. Az állatok csupaszabbak az embernél. Mint ahogy a peremvidék emberlakói csupaszabbak a város-lakóknál. Emiatt kevesebbet köntörfalaznak. A cigányok, a leprások, az ág-

rólszakadt guberálók, a kitaszítottak, a menekülők sokszor egyetlen mondatukkal körülírják a megérinthatetlent. Szenvedés–titok–érinthatatlenség. Nincs szenvedés titok nélkül, és nincs titok szenvedés nélkül. Az érintés „külső mozdulat”, kizárja az érintőt az érintésből. Váradi B. egylényegűvé tud válni hőseivel. Vagy inkább úgy mondható: civil fejlemények nincsenek szövegeiben. Mert a civil, ha felülkerekedik az íráságon, az nem jó. És ez az ő egylényegűsége lesz a történetek messiása. Vagy inkább így: ez lesz a belső, rejtett, de mindenben ott lévő örök remény.

Sárközi György

(1899–1945)

HIGGY A CSODÁBAN!

Mikor szélvész veri el a megfűlelt meleget
S a világra hirtelen ráfordulnak az egek,
A riadt fák föld alá dagnak cifra ágaik
S már pergő jég öldösi a fáknak virágait,
Higgy a csodában!

Mikor tikkadt éjszaka fú csöndet a falura,
A szérűn asztagban áll és álmodik a buza,
S álmában a láng piros kísértetként föllobog,
Döng a harang s locsogó hordóval szekér robog,
Higgy a csodában!

Mikor megzajdul a föld, repedeznek a falak
És a padlót ingani érzed lábaid alatt,
Halálra vált asszonyod fut az alvó gyermekért
S emberhangon sír lovad, mert fél és nem tudja mért,
Higgy a csodában!

Mikor baljós üstökös gyúl az égen s ránk mutat,
A küzdők kettétörik és eldobják kardjukat,
Ürgelyukba sítja a költő utolsó dalát
És nyögi a régi nép új urak diadalát,
Higgy a csodában!

1941

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)265-267091; 0040-(0)365-801946; Telefax és üzenetrögzítő: 0040-(0)265-267087; E-mail: lato@rdslink.ro; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 72, fél évre 36, negyedévre 18 lej. Külföldi olvasóinknak egy évre 50 EURO, tengerentúlra 65 USD. Előfizetéseket a szerkesztőségben veszünk föl.

ISSN 1220-5982